

Barcode - 2030020024682

Title - chan'dra gupta

Subject - GENERALITIES

Author - raavu shriipaada kaameishvara

Language - Telugu

Pages - 195

Publication Year - 1926

Creator - Fast DLI Downloader

<https://github.com/cancerian0684/dli-downloader>

Barcode EAN.UCC-13

2 030020 024682

UNIVERSAL
LIBRARY

OU 204288

UNIVERSAL
LIBRARY

చంద్రగుప్త

ద్విజేంద్రలాల్ రాయని వంగనాటకమునకు తెనుగు.

గ్రంథకర్త.

శ్రీ పాద కామేశ్వర రావు.

రెండవ సంస్కరణము

ప్రకాశకుడు

చెఱుకువాడ వేంకటరామయ్య

అభినవాంధ్రగ్రంథమాలాకార్యాలయము

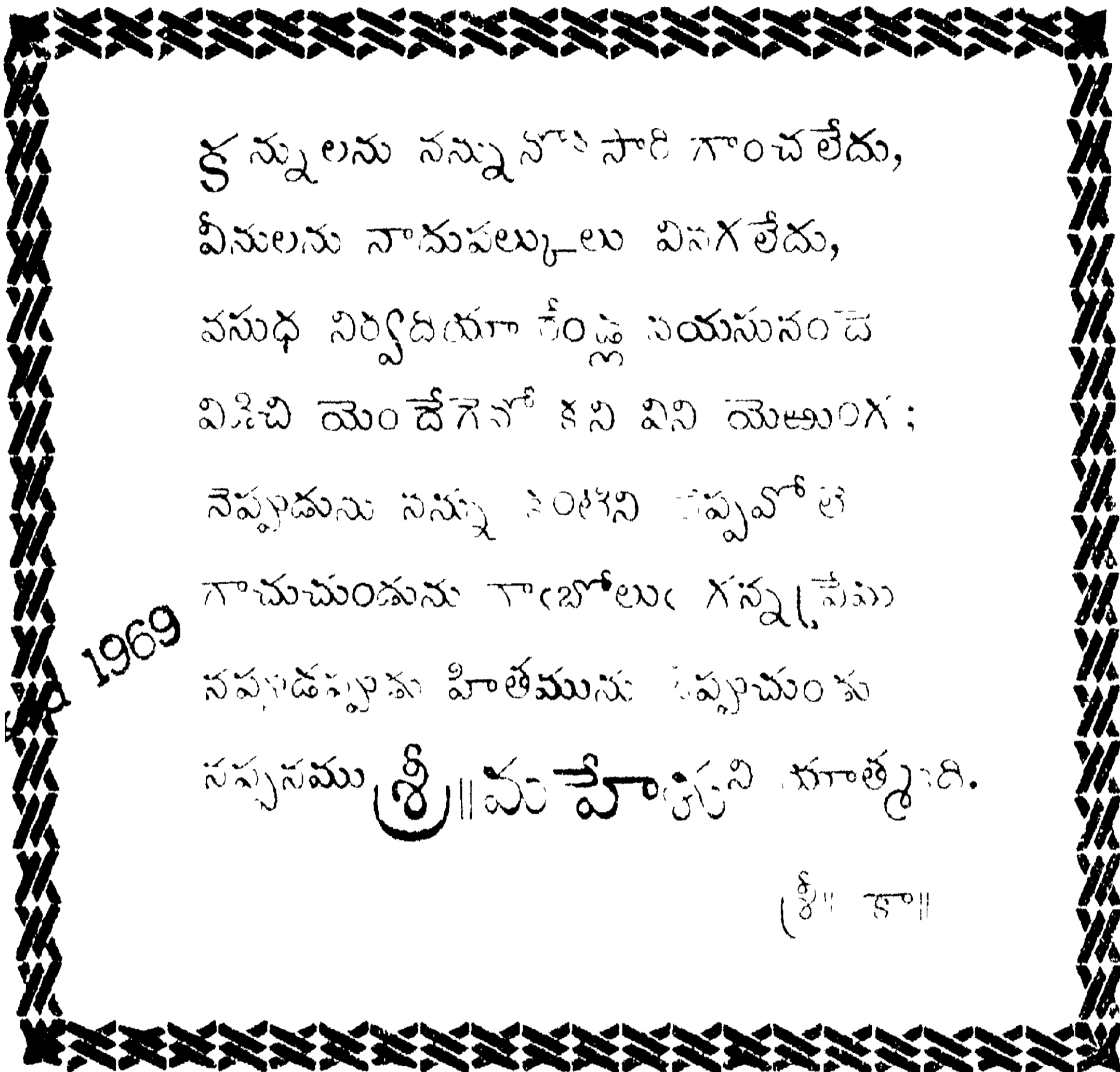
రాజమండ్రి

సరస్వతీ పబ్లికేషన్, గాజుపేట, ద్వారము.

1926

సర్వస్వామ్యసంకలితము

వెల 1—4—0

క్రన్నులను నన్నునొసారి గాంచలేదు,
వీనులను నాదుపల్కులు విసగలేదు,
వసుధ నిర్వదియూ కేండ్ల నయసునంబె
విడిచి యెందేగనో కని విని యెఱుంగ;
నెప్పుడును నన్ను కిరిగని కప్పవోలే
గాచుచుండును గాబోలు గన్నప్రేమ
నప్పుడప్పుడు హితమును కప్పుచుండు
సప్తసము శ్రీమహాప్రసి చూత్మది.

1969

శ్రీ కా॥

మొదటికూర్పు

జూన్ 1925

కెండవకూర్పు

మార్చి 1926

నాటక మందలి ముఖ్యపాత్రములు

పు రు షు లు

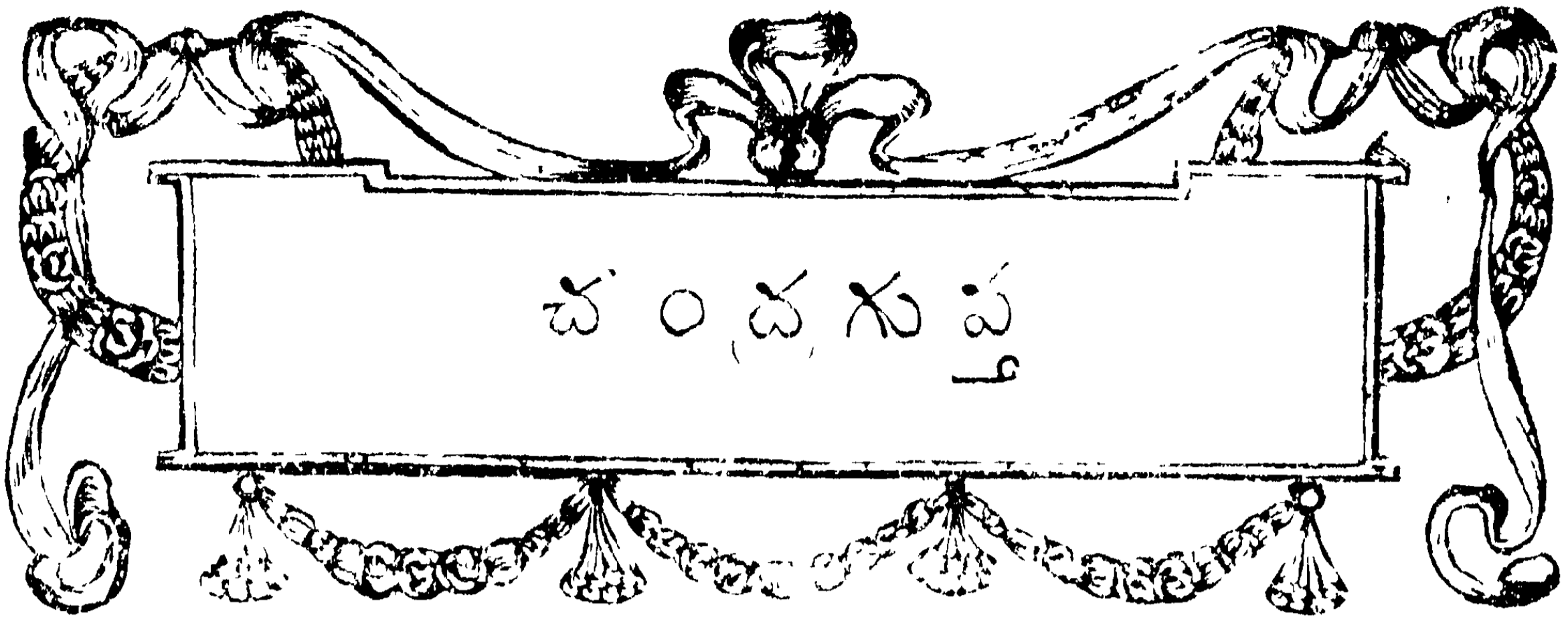
సందుడు	మగధరాజు
చంద్రగుఱ్ఱుడు	సందుని సచరియస్న
వాచాలుడు	సందునిభార్యక పోదగుడు
చాణక్యుఱు	బ్రాహ్మణుడు
కాత్యాయనుడు	సందుని మంత్రి
చంద్ర కేతు	మలయరాజు
సికిందర్	గ్రీసుసార్వభౌముడు
సల్యూకస్	సికిందరు సేనాపతి
పటియోకస్	యనస సేనాని

స్త్రీ లు.

కెలెస్	సల్యూకస్ కుమారుడు
భాయ	చంద్ర కేతుని పోదరి
ముర	చంద్రగుఱ్ఱుని తల్లి

హొచ్చరికి — మగధకిర్తి యనుమతి లేక యీనాటక

మొవ్వరు నాడగూడదు.

ము ద టి ఆ ర కి యి.

ము ద టి ఆ ర కి యి

(సింధుసామ్రాజ్యము—సింధునది, సెల్యూకసు, హెలెనో.)

సిం— సెల్యూకస్! సత్యమే. ఈ దేశము లాహుచిత్ర
 మొనడి. పగటివేళ ప్రచురించి భాస్కరుడు విజయనాథులు
 గా ఫసీలా కాశమును ప్రకాశనాసము జేయ గాత్రులయందు
 స్వచ్ఛందమును ని. సాంప్రకాంశిపనాహమున దాని నెల్ల
 జేయును. చీకటి గాత్రులయం దగణిత తాతాగణము కనులు
 మిదుమిట్లుగొనునట్లు చేయుటజూడ వసుమాన విస్మయమునంద
 సాగనశ్యము లుత్పన్నములుగును. వర్షముపున నెల మేఘములు
 గురుగింధీరగర్జనములు విన్నవ బిక్క బిల్ల జేయుదు, ప్రచురి
 వైశ్యసైన్యములుభాతి గగనమున బొరాక్షులకాడ స్తంభ
 భూతుడనై మాటకానియుండదును. ఈ దేశమునకు శిరోభూష
 ణముగు గగనమింబి హిమామయము న కళిగమున ప్రచురి
 క్యమయ మగు ముకులుము గాత్మనో యన శ్వేతం గాత్రా

గ్రమై, గంభీరభావమున నిల్చియున్నది. ఇందలి విశాలములగు నదీసదములు పూర్ణములై యిరుదట్టుల నురుగులు గ్రక్కుచు ప్రవహించుచున్నవి. ఇందలి మరుభూములు స్వేచ్ఛాచారులబోలె తప్తసికతా దేవాపుంజమును దగ్గరిశల నెగురజిమ్ముచున్నవి.

సల్యూ—సార్వభౌమ కేభి గా! నిజమా.

నికం—ఎటుచూచినను తొళిపృథ్విములుశిరములనున్న కెత్తి తమదర్పమును బ్రకటించుచున్నవి. విశాలములగు నట రాజములు స్నిగ్ధశాయల నలుదిక్కులజూచుచున్నవి. కొండల బోలు గంధసింధురంబులు గుంపులుగుంపులుగ నెల్లెడల మెలమెల్లన చలించుచున్నవి. అతిస్థిరములగు నజగరములలసస్యపాలుసి పాలనమువోలె నక్రములై పడియున్నవి. వృథములై తీక్షణములగు కొమ్ములుగలహరిణములు ముగ్ధవిస్మయము ననుకరించుచు నిర్జనవనములందు శూన్యదృష్టుల సారించుచున్నవి. ఇందుసర్వోత్తమమగు విషయమిది;—సౌమ్యులు, శౌరవర్ణయుతులు సుందరులునగు జననీ భరతవర్షమును గాలించుచున్నారు. వారిముఖముల శిశుసారశ్యము తాండవమాడుచున్నను దేహమందు నజ్రకల్పమగు శక్తికనులయందు దినకర ప్రేమమున వక్షమున ప్రళయనిభమగు సాహసము వాసముజేయుచున్నవి. ఇట్టివారిశౌర్యమును బరాజితమొనర్చుటయే వీరులకు పరమానందదాయకము. వీరి రాజగు బురు షోత్తముని నేను కైదుజేసినప్పు డాత డేమనెనో వింటివా?

సెల్యూ—ఏమనెను?

సికం—“ఆయ్యా, నేనేప్రకారము నీయెడవర్తింతు సనుకొంటివి?” అని నేనడుగ, నిర్భీకుడై నిష్కంపస్వరమున, “ఒక రాజునెడ వేరొక రాజెట్లు ప్రవర్తింప జెల్లునో, అట్లు” అని యుత్తరమిచ్చెను. దానికచ్చెనువంది, యాతడు తమవీరుడని యెఱిగి, వాని రాజ్యము వానికిచ్చి వేసెతిని.

సెల్యూ—ప్రభువువాడు మహానుభావులు.

సికం—మహానుభావుడనా? ఆతడెట్లు తరమియ నే సస్యమేమి నేయనగు? వాని మహత్త్వముజూడ నామనమున నొకవిధమగు నుల్లాసముదయించెను. ఇచ్చట సామ్రాజ్యస్థాపనమునేయ నేరాలేదు; విలాసార్థము దిగ్విజయ మొనర్చి ప్రపంచమున నాఁర్చి చిరస్థాయిగా జేయుటయే నాముఖ్యోదేశము.

సెల్యూ—అట్లయిన దేవరవారీదిగ్విజయము నసంపూర్ణముగవిడిచి దేశమునకు మగుడబోవనెంచిరేల?

సికం—ఈదిగ్విజయము సాంతము జేయవలెనన్న నూతనయవనసైన్య మావశ్యకము. ఈసేన దానెట్టియుదుములు గుఱిచినను నాచే మహాశ్చర్యజనకములుగు కార్యముల నిర్వహింపజేసినది. యవనదేశమందలి మేసిడనెక్కడ? భారతవర్షమెక్కడ? ఇంతదూరము జయప్రదముగా వచ్చుట యదృష్టశ్చత పూర్వముకాదా? త్రోవలోనెన్ని రాజ్యములనువన్ని జనపదముల నుపప్రాయముగ పదదళితముచేయుచు వచ్చితిని! ఝంఝానిలముల నిందు బ్రవేశించి గొప్పగొప్పసైన్యసమూహములు

ధూమరాశింబోలె నెగురగొట్టి, దాదాపు సగమాశియాను యవనవిజయవాహినీపీఠపద భారమున గంపితమగునట్లొనరించితిని. మహామారిభాతి దుర్వారమై, మృత్యువువలె భయంకరమై, దుర్భిక్షమురీతి నిష్ఠురమై, రుధిరాక్తమున నావిజయశకటమును నిరాటంకముగ నింతదూరము పృథ్వీవక్షమున దోలుకొని వచ్చితిని. కాని యీశత్రుద్రూపదీతీరమున బ్రహ్మధమమున మహాకష్టముల పాలైతిని.

(చంద్రగుప్తుని బట్టుకొని ఏంటియొకసువచ్చును)

ఏమిసేనానీ! ఇటువచ్చితివి ? ఆతడెవడు?

ఏంటి—మహాప్రభూ! గూఢచారును.

సెల్యూ—ఆఁ! ఏమిది?

సికం—గూఢచారుడా?

ఎం—ఔను. ఈతఁడొక శిబిరసమీపమున నొంటరిగా గూర్చుండి, యెండిన దాటియాకుపై నెద్దియో వ్రాయుచుండెను. నేను దాని జూపుమున నీతఁడు జూపును, కాని నే జడువలేనైతిని; కావున నేలినవారి సమక్షమునకు దెచ్చితిని.

సికం—టయీ! నీ వేమి వ్రాయుచుంటివి? నిజము చెప్పుము.

చంద్ర—రాజాధిరాజా! నిజము జెప్పవలెనా? భారతవాసులబద్ధమాడుట నీసరికి నేర్చుకొనలేదు. నిజమే చెప్పెద.

సికం—(సెల్యూకసువైపుజూచి) బాగుబాగు! నిజము చెప్పము. ఏమి వ్రాయుచుంటివి?

చంద్ర—ప్రభువు వారిసైన్యసంచాలనము, వ్యూహ రచనాప్రణాళి, సామరిక నియమములను నేనొక నెలనుండి, నేర్చుకొనుచుంటిని.

సికం—ఎవరియొద్ద?

చంద్ర—ఈ సేనానియొద్ద (సెల్యూకసును చూపును)

సికం—ఈమాట సత్యమే?

సెల్యూ—అహా! సత్యమే.

సికం—తరువాత.

చంద్ర—యవనసేన ఇటునుండి స్వదేశమునకు గేపు పోవునని విని, నేను నేర్చుకొనిన విషయములను వ్రాసికొనుచుంటిని.

సికం—ఏ యుద్దేశముతో?

చంద్ర—ప్రభువువారితో బోధుత్తుకై కాదు.

సికం—కాకున్న?

చంద్ర—సార్వభౌమా! ఆలకింపుడు, నేను మగధ రాజు పుత్రుడనగు చంద్రగుప్తుడను, నాతండ్రి మహాపద్మ నందుడు, నాసవతితమ్ముడగు నందుడు సింహాసనారూఢుడై నన్ను దేశమునుండి తరిమెను, దానికి బ్రతీకారము నేయుత్తుకై దేశములు తిరుగుచూ, యవన భూపతులగు మీయద్భుతవార్తల వింటిని. తామర్థఖండ వ్యాప్తమగు రాష్ట్రమును

బదదళితమొనర్చి, నదనదీ పర్వతముల గుర్వార పరాక్రమమున నతిక్రమించి భారతవర్షము ప్రవేశించి, యార్యకుల రవియగు పురుషోత్తము నోడించితిరని వినినతోడనే, సార్వభౌమా! ఎవ్వనిభృకుటీ దర్శన మాత్రమున నర్థఖండము సాదాక్రాంతమయ్యెనో, అట్టిశూరుని పరాక్రమ మెట్టిదో కని వత్తమను కోర్కెబుట్టెను. ఏశక్తి సంఘాతమున నార్యుల మహావీర్యము విచలితమయ్యె నట్టి శక్తి యెందుడొగి యున్నదో కనుగొందమని యిటవచ్చి, మీసేనాధీపతియొద్ద యుద్ధమర్మముల నేర్చుకొనుచుంటిని. మీరిటనుండి వెడలిన తోడనే యపహృత రాజ్యము నాక్రమించు కొనుటయే నాముఖ్యోద్దేశము. అందుకే యుద్ధమర్మముల జ్ఞాపినుంచు కొనుటకు వ్రాసికొనుచుంటిని.

సెల్యూ—ఈవృత్తాంతము నే నెఱుగను! ఈయువకునిరూపు, నీవి, మాటల పొందిక, శౌర్యము, స్థైర్యము ఉదారభావమును నామనసునకు నచ్చెను. అందుచే నీతనితో యవనసామరిక విధానము లప్పుడప్పుడు చర్చించుచుంటిని. ఈతడు విశ్వాసఘాతకుడని యిప్పుడెఱింగితిని.

ఏంటి—విశ్వాసఘాతకు డెవరు?

సెల్యూ—ఈ యువకుడు.

ఏంటి—అతడు కాడు, మీరు. ముక్కుమొగమెఱుంగని వానికి సమరమర్మములు దెలుపవచ్చునా?

సెల్యూ—ఓయీ! పెద్దవాడనగు నన్నిట్లవమానిం

తువా? పోనిమ్ము. నాపదవి జూచియైన నన్ను మన్నింప వలదా?

ఏంటి—అయ్యా! మీరు యవనసేనాధిపతులని యెరు గుదును. ఐసను విశ్వాసఘాతకులే యని నొక్కి నక్కాణింతును.

సెల్యూ—ఓరీ! మూఖా! ఏమంటివి? (కత్తిదూయును.)

(ఏంటియోకను కత్తిదూసి సెల్యూకనుపై నురక బోస, చంద్రగుప్తుఁడు వారింతును. ఏంటియోకను చంద్ర గుప్తు లొండొరుల నరుకబోవ—)

సికం—ఆగు డాగుడు. ఏంటియోకస్! చుద్దలయెడ వర్తింపవలసిన విధ మిద్దియూ? ఈయత్యాచారమునకు నిన్ని ప్పడే నారాజ్యమునుండి నిర్వాసితుని జేసితిని. నామాన్య సైన్యాధ్యక్షున కింత తలబిరుసా? నేనింతదనుక నిశ్చేష్టుడనై చూచుచుంటిని! నీవిట్టియాగడము సల్పుదువని కలనైన దల పనైతిని. పొమ్ము. నారాజ్యమున నుండదగవు. సెల్యూకస్! నీయపరాధ మంత ఘనముకాదు, కాని యవసాంస్వభాము నెదుట నాతనిసేనాధిపతి గుడ్లెరజేయుట శోభాకరముగాదని మాత్రమెరుంగుము. కోపమునకు దేశకాలపాత్రములుండవా? ఓయీ, యవకుడా! నిన్నిప్పుడు కెదుచేసిన?

చం॥ గు॥—ఏ యపరాధమునకు? సక్రమాట్!

సికం—శత్రువులచే బంపబడి నాసేనలో దూరితివి.

ఇది తప్పకాదా?

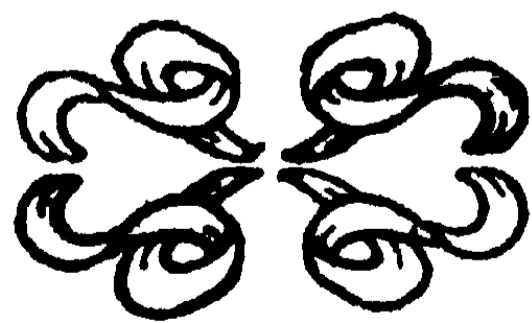
చం॥ గు॥—ఇదియూ నాయపరాధము! సికందరుచక్ర
వర్తి మహావీరుడని వింటిని, కాని గృహహీనుడు నసహా
యుడు నగు నొకహిందూరాసపుత్తుడు తనయొద్ద యుద్ధ
మర్మముల నేర్చుకొనవచ్చిన, వాని జూచి భయపడునంత పిరికి
వాడని నేను ప్రత్యక్షముగా గన్గొంటిని. ఓహో! యనన
సార్వభౌము డిట్టి కాపురుషుడని నే దలపనైతి!

సికం—సెల్యూకస్! వీని జెఱలో ద్రోయము.

సెల్యూ—ఎవడురా అక్కడ? (భటులు వత్తురు)

చం॥ గు॥—సార్వభౌమా! నాబొందిలో బ్రాణముగడు
సంతవరకు నన్ను జెఱలో ద్రోయజాలవు. (కత్తిదూయుచు)

సికం—మేలు! శూరాగ్రేసరా! మేలు! నీయిచ్చవచ్చి
నట్లుండుము. నిన్ను జెఱబెట్టను, ఊరక బరీక్ష జేసితిని.
నిర్భయుడవై నీరాజ్యమునకు బొమ్ము. నీకొక పరమరహ
స్యము చెప్పెదను. దానిజ్ఞప్తియం దుంచుము. అపహృతరాజ్య
ము నార్జించి దుర్జయుడవై దిగ్విజయము సేయుదువు. నీవు
ముక్తుడవు. పొమ్ము.

రెండువరంగము

(శ్మశానమందు చాణక్యుడు ప్రవేశించును)

చాణ—జలప్రాయమగు నీప్రదేశమం దెల్లడ ధూమ
 పుంజము లెగయుచున్నవి, కుల్లిన యెముకల దుర్గంధము
 నలుగడల వ్యాప్తమగుటచే నూసిరాద్దుటగూడ కష్టమగు
 చున్నది. కుక్కల వికటభౌంకార మీనిర్జస్వలమంవలి సబత్వ
 మునకు భంగము కలిగించుచున్నది. సంధ్యావ్యకు కాయ
 మంతయు గాయమువడి చేమునెత్తురు కారుచున్నవి. ఓహో
 వీభత్సకాంతా! నీవింతసుందరివా? అట్లైన నేననుదినమును
 ప్రాతఃకాలమున నూరువదిలినచ్చి నీకుత్సితప్రవాహమున
 మున్నుచుండును. ప్రేయసీ! నీవొనర్చిన సద్బోధనమునకు
 నిన్నెంతని కొనియాడుదు? సంసారమునందసహ్యత, ఊంతి
 యందు విముఖత, విధాతృదౌరాత్మ్యమునెడ నసహసభా
 వము మొదలగు సుగుణముల నీసమ్మూఖమ్ముననేకదా నేర్చు
 కొంటిని. సుందరీ! ఈలోకమునకు దూరముగ నన్ను గొని
 పొమ్ము. ఎట్టి ఘోరసరకకూపమునకై ననగా సరే, వలదనను;
 ఈప్రపంచమునుండి తొలగిన జాలును... (ముల్లుగ్రుచ్చు
 కొనును)

(కాత్యాయనుడు ప్రవేశించును.)

అన్నా! నేను దరిద్రుడను నీచుడను నిస్సహాయుడ
 నని యెంచి కంటకమా! నీవుకూడా నన్ను బాధింపకొచ్చి

తివా? కానీ, ఆగుము; నీదుంపతెంపక మానను (పటికి పార
వెచి) ఇక నెవ్వరికాలిలోనైన గ్రుచ్చుకొందువా?

కాత్యాయన—ఆర్యా, నమస్కారము.

చాణక్య—నీ వెవడవు?

కాత్యాయన—నీ మహారాజు మంత్రిని, కాత్యాయనుడును.

చాణక్య—అతని దూరముగ బొమ్ము. నందుని మం
త్రివా? నాదగ్గర రాకుము.

కాత్యాయన—ఏమిది? నానేరమేమి?

చాణక్య—లేదు నాయనా! నీవలన నపరాధముండునా?
నీవపరాధము సేయనేరవు, మీరాజుగూడ అపరాధము సేయ
నేరడు, ప్రతిమేశ్వరుడూ అపరాధకాడు; అపరాధమంతయు
నాది. మీమహారాజు విప్రధనమని వెనుదీయక నాసంపద
నందయు హరించె, అది నాయపరాధమే. ఈశ్వరుడు నన్ను
సర్వశూన్యని జేయనెంచి నాగృహలక్ష్మీనకాలమృతువు వాత
బలవంతముగ ద్రోసికొనిపోయెను, అదియు నాయపరా
ధమే. బందిపోటుదొంగలు నాకూతు నపహరించిరి, అదియు
నాయపరాధమే. నేను దీనుడ దరిద్రుడ నసహాయుడనని
యెంచి యీకంటకముగూడ తలయెత్తి నన్ను బాధంప
జొచ్చె. అదియు నాతప్పే! (ముల్లుతో) ఏమే? గ్రుచ్చుకొన
వేమి, గ్రుచ్చుకో, గ్రుచ్చుకో, నీ దుంపతెగ! ✓

కాత్యాయన—పండితవర్యా! నీదర్శనార్థ మిట వచ్చితిని.

చాణ—అమాత్యవర్యా! ఏమంటివి? నాదగ్గరనేమి యులేదే, పూర్ణానుస్వారస్వయాపుడను, ఏకాకిని; ఒక పాడు గుడిసెయున్నది, కావలెనన్న దాని నీవు కొనిపోమ్ము, వలతు వేని దానికి నిప్పంటించుము. ఆహా! ఇప్పటి బ్రాహ్మణున కప్పటి ప్రభావమే యుండెనా—

కాత్య—ప్రతాపము లేకేమి? పాణిని చెప్పలేదా?

చాణ—లేదు. లేదు. దోషమంతయు మనయందే యున్నది. మొదటనుండి తక్కినవర్ణములకు విద్య, యశము, ఖ్యాతి, సామర్థ్యము నలవడజేయక అంతయు మనమే జుర్రు కొన్న మనవర్ణముమాత్ర మభివృద్ధిజెందునా? కడుపును గాల్చి కాయమును గాసిలచేయ మొదడు మెలకువతో మెల గునా; ఈనశ నెవ్వరేని సహింతులా? కల్ల, సహింపజాలరు; అందుననే యధఃపతనము నాటిల్లె—ప్రేయసీ! నీవు చెప్పము. ఎవరు సహింతురు? లేకున్న నిట్టి యధఃపతన మెట్లు సంభ వించును? ✓

కాత్య—ఈకాంత యెవతే? ఈతడిప్పు డెవతెతో మాటలాడుచున్నాడు?

చాణ—అయ్యయ్యో! ఏమి యధఃపతనము! పర్వత శిఖరమునుండి యొక్క పెట్టున పాతాళమునకు క్రుంగుటమా? నేడు బ్రాహ్మణు డెలుకవలె నింటిలోని యంధకారబంధురం బగు నొకకలుగునుండి వేరొకకలుగులోనికి దూకుటకు దల నంచుకొనియుండవలయునా? అయ్యో! నాలుగునియ్యపు

గింజల నడిగికొనుటకై యూరెల్ల దిరుగవలసి నచ్చెనుకదా!
 ఛీ! ఛీ! సిగ్గుబిడియములులేవు. మున్నొకనాడు బ్రాహ్మణుని
 యజ్ఞోపవీతమునుజూచి దేవేంద్రునంత వాడు సైత మైరా
 వతమునుండి దిగి సాదాక్రాంతుడయ్యె. ఎవ్వనిపదాఘాతము
 నకు సాక్షాన్నారాయణుండు నిజవక్షుమును సగర్వముగా
 నొసంగెనో, అట్టిబ్రాహ్మణుఁడు నేడు పిడికెడుభిక్షకై యిం
 టింట దిలుగవలసివచ్చె. ఆహా! ఎంతవిపరీతమగు భంగపాటు!

కాత్యాయన—బ్రాహ్మణు డధఃపతనుడైనను దిరుగ
 నుచ్చపదము బొందగలడు.

చాణ—అసంభవము! ఆ సామర్థ్యము వాని వీడినది...
 ఏమి ప్రేయసీ! వీడలేదా?

కాత్యాయన—అట్లనెదరేల? ఇప్పటికిని బ్రాహ్మణుడే
 మంత్రి, ఆతడే పురోహితుడు, ఆతడే విదూషకుడు, చట్ట
 ముల నిర్మించువాడు బ్రాహ్మణుడే; బ్రాహ్మణజాతి స్వర్ణసూత్ర
 ముభాతి సమాజమును హారమునం దంతర్వర్తియగుచున్నది.

చాణ—చీకటి మూయుచున్నది, చూడుము. (వేళో
 తో చూపును.)

కాత్యాయన—బ్రాహ్మణుడే తనచేతులతో ప్రభుత్వమును
 బోగొట్టుకొనెను, కావున నాతడే దాని నుద్ధరింప సమర్థుడు.
 అయ్యా! ఈయుద్దేశముతోడనే మీచెంతకు జేరితిని.

చాణ—ఎట్లు?

కాత్యాయన—నేడు మహారాజుతండ్రిగారి యాబ్జీకము,
 తాము పురోహితులై దాని నధిపింపచూయును.

చాణ—మంత్రీవరా! నేరుదీనుడ. నరిదుగ్డ, ససహాయుడను. కూటికి నేనుండిన రేపుండదు నిజము; కాని మహారాజుగార్థి పౌరోహిత్యము మాత్రము చేయరు. చంపిననూ సరే, క్షత్రియునిదాసత్యమును చేయరు. “విశ్వాసో నైవకర్తవ్యః
స్త్రీషు రాజకులేషు చ”

కాత్య—బ్రాహ్మణోత్తమా! ఒక మనవి.

చాణ—ఓహోహో! ఏమి నీ దౌరాత్మ్యము! నాగుడిసెలోపడి నన్నేడువనీయవా?

కాత్య—అయ్యా! హరుషున కేడ్చొప్పునా?

చాణ—ఔను-సత్యము. పురుషున కేడ్చొప్పుదు. కాని నన్నేమి చేయుమందువు? ఎట్టికష్టపరంపర పైబడినను నన్నేమియు జేయజాలకుండెను, కాని తుదకు నాకూతురి నపహరించుసరికి మతిచెడి వెన్నువితీగినది.

కాత్య-(తనలో) ఈతని హృదయ మింతకోమలమా?

చాణ—అమాత్యనర్యా! కార్యాంతరమున నేనూరికి బోయి యొకనా డింటికి మరలినచ్చుసరికి నాసేవకుడు దేహముపై స్మృతిదప్పి పడియుండెను, లోపలికిబోయి చూడ నాకూతురు మంచముపై లేదు. నారక్తమంతయు వేడిజెంది యొడలెల్ల ప్రవహింపజొచ్చి, కన్నులు చీకటిగ్రమ్మెను. పృథ్వి నుండి వేడియావిరిపుట్టి గగన మంటబోవుచుండెను. సిమ్మట పిచ్చివానివలె బ్రతివీధినిబడి “కూతురా! కూతురా!” యని యరచుచు పరువెత్తసాగితిని, ప్రాంతముననున్న కాంతార్థ

మున సత్కులు రొద జేయసాగెను, నదియొడ్డున నిలిచి బిగ్గ
రగా బిలిచితిని, కాని రంకొడ్డులనంటిపారు యేటిగోలతప్ప
వేరు త్తరము లేదాయె, తోడనే మూర్ఖవచ్చి నేలపై బడితిని.

కాత్యాయన—పండితులగు మీరిట్లు ధైర్యము విడనాడ
దగునా?

చాణక్య—అధీరుడనా? పదఘట్టనమున సృష్టి నెల్ల చూర్ణ
ప్రాయముగ జేసి యెగుర గొట్టగలను; నలయునన్న బాష్ప
ధారాసాతమున భూభాగముల నెల్ల ముంచివేయగలను. కాని
నాకన్నీరంతయు నెండిపోయినదో, లేక ఘనీభవించి హృద
యము నావరించునున్నదో తెలియదు. ఇంతదనుక నాయెడ
నపచారము చేసిచేసి బ్రహ్మాయు తుదకు విసిగి యెక్కడనో
డాగియున్నాడు. కావుననే నాకగపడలేదు.

కాత్యాయన—మీకీశ్వరదర్శనము తిరుగ గాగలదు. మేఘు
పటల మాకాశమున చిరస్థాయిగా నుండునా? ఒంటరిగా
గూరుచుండి వాపోవుట మాని, నవప్రయత్నమునకు సదుము
గట్టి కర్మప్రవాహమున గాలువెట్టుడు. కార్యమయమగు నీహా
కమున సారక గూర్చుండిన కొరగామియగును!

చాణక్య—మీరు జెప్పనదిసత్యము. కాలుసాచి కూర్చుం
డిన కార్యముసాగదు. నిర్వాప్యపారత్వము కాపురుష
లక్షణమే.

కాత్యాయన—మనుష్యజీవితము సుఖ దుఃఖపూరితము.
వెలుగును చీకటియు కాలవికాసభావములు. ఒకదానివెంబడి

కలికాలమున నొక క్షత్రియాపసదు డొక బ్రాహ్మణుని
 “ఇక్కడనుండి పొమ్మ”ని గద్దించుచున్నాడు, ఇంకను బ్రళయ
 మాసన్నముకాలేదు! అగ్నివృష్టి కలుగదాయె! సృష్టికంపింప
 వాయె; ఉత్పాతములేవియు పుట్టవాయె. ఏమివిత!

సందు — చూచెద రేమి? — మెడబట్టి గెంటివేయుడు.

వాచా — పోరా పక్షీ! బికారీ! (గెంటును)

చాణ — భగవతీ వసుంధరా! బద్దలుకావేమి? ఓరీ

బ్రాహ్మణాధమా! జడునిభంగి నిలిచెదవేమిరా? ప్రపంచ
 మంతయు నిన్ను పరిహసించుచున్నదే. ఇంకను ధనవంతుల
 కొంపలకుబోయి వారిసేవజేయుచు బిచ్చమెత్తుకొన జూచె
 దవా? సిగ్గులేదా? శక్తియున్నచో లేచి కపిలువి మాడ్కి
 యగ్నివృష్టిచే వీరి గర్వమును ఖర్చుముసేయుము. అట్టిశక్తి
 లేకున్న యుద్రుడా! పాపీ! నవచ్ఛవమా! మొగమెత్తుకొని
 పొరుగుము. చాల్పాలు నీసిగ్గుమాలినతనము. భూబిలమం
 దెందేని జచ్చినట్లు పడియుండుము.

సందు — ఏమిది? ఈపిచ్చివానికూతలు వినుటకా యిటు
 సచ్చితిమి? వాచాలా! వీని సవలకు బంపు.

వాచా — (చాణకుని జుట్టుపట్టి) పోరా! పక్షీ!

బికారీ! (త్రోసివేయును)

చాణ — సరే పోవుచున్నాను; తత్పూర్వ మొకమాట

జెప్పెద ఓరీరాజాధమా! ఎంతకలికాలమైసను బ్రహ్మతేజము
 దుర్వారముసుమా; నాప్రతాపమును కొలదికాలములో

గండువు; నందవంశము నాశమునేయకున్న నేను చణకుని సుతుడగాను. నీరక్తమున సిక్తమగు నాచేతులతో శిఖను ముడివేసుకొందును. అంతననుక విరిసివ వెండ్రుకలిట్లేయుండును. ఇదియే నాప్రతిజ్ఞ... (పోయితిరుగవచ్చి)

ఇంకొకమాట. ఒకానొకనా డీభిక్షుకుని పాదములపై బడి నీవు ప్రాణభిక్ష నడుగగలవు, నేనాభిక్ష నొసంగను. అప్పుడు బ్రాహ్మణుల ప్రతాపపటిమ, పృథ్వీసురుల ప్రతిభా ప్రభావము, పాగుల ప్రతిజ్ఞాబలము, శాపాయుధుల శక్తిసామర్థ్యము, విషకోపానలతీవ్రతమ తేజము, దుర్వారతాపము నెరుంగగలవు... (పోవును)

నందు— (నిన్వేరబడి) ఈతడెవడు? ఏమంటిమి? 'ఈతని వృత్తాంతమెద్ది?'

వాచా— ఈమూర్ఖజనశిఖామణి • పౌరోహిత్యము సేయుటకై మనసగురునకు వచ్చెను, నేనదివర కింకొకని పిలిపించితిని, కావున పొమ్మని చెప్పితి, వెళ్ళడా యె; అప్పుడు మొడబట్టి గెంటితిని, నేను చేసినదింతే.

నంద— ఓయీ! బ్రాహ్మణు నట్లెలచేసితివి?

వాచా— నేను రాజస్యాలకుడను—

1 సభ్యు— మంచిపని జేసితివి. నాకు నచ్చినది. తగిన శాస్తి జేసితివి.

నంద— ఉత్సవభంగ మొనర్చెను.

వాచా— కావున ఉరిదీయనలమును.

నొకటి సంభవించుచుండును. మీరొకరే కష్టములపాలై
తిరా? నేను పడిన దుఃఖముల మీరెరుగరు. ఈరాజునాజుచే
నాకిన్నులముందర నేడ్గురుసుతు లాహారములేక మడియు
చుండుట జూచితిని.

చాణ—అటులనా? అట్లయ్యు వానియొద్దనే మంత్రుగా
నుంటివిగా?

కాత్యాయన—ఏమి నేయుదు? కేవలప్రతికర్తవ్యమొనర్చు
టకు నిగిలియుండి యీకొలువు మానలేకుంటిని. అనాహారు
డసయ్యు చావలేకపోతిని. ప్రత్యపకారప్రతీక్షచే మంత్రుత్వము
మానుకొననైతిని. పండితోత్తమా! నాకు సాహాయ్య మొన
ర్చుము.

చాణ—ఏమీ? బ్రాహ్మణునియెడ నింత జుగు
ప్సూ?... ప్రేయసీ! సన్నంత తీవ్రవృష్టిని చూచుచుంటివి,
ఏమి నీయాజు?

కాత్యాయన—ఆర్యా! దయనీయుడు. లుప్తబ్రహ్మ
శేజము నుద్ధరింతము. నేను మహారాజుగారి మంత్రునికదా!
తాము వారిపురోహితులు గండు. ఇద్దరముకలిసి మనయెడ
రాజుగారొనరించిన యత్యాచారమునకు దగిన వైరనిర్యాతన
మొనర్తము. ఈభారతవర్షము సూపుమాయనంతవరకు
బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణుడే. సోదరా! రండు.

చాణ—(చెవులు మూసికొని) మంచిది. నేను పోరో
హిత్యస్వీకరణము జేసితిని. మంత్రుసత్తమా! అదేకదా

నీయాజ్ఞ... జరుగవలసినదంతయు నెరుగుదు. ఈబౌద్ధయుగ
మవతరించినప్పటినుండియు బ్రాహ్మణులయందు వంచన,
విశ్వాసఘాతుకత్వము, శాత్రువును సంక్రమించి సదాచార
ములు సమసినవి. కావున ప్రకృతమున బ్రాహ్మణుల గొంతు
కలు నొక్కబడుచున్నవి. ఈబౌద్ధమత మహాప్రవాహము
క్షణక్షణప్రవర్ధమాన మగుచున్నది. బ్రాహ్మణప్రభుత్వ
మతరించును. బ్రహ్మతేజ మారిపోవుటకు సిద్ధముగానున్నది.
దానిని మనమురక్షింపజాలము, ఉద్ధరింపలేము. కాని ఆమహా
ప్రళయ మారంభింపకము న్నొకసారి ద్వాదశార్కు లుదయిం
చినభాతి బ్రహ్మతేజమును బ్రకాశింపజేయుదము. సమవుము,
నీవెనువెంటనే వచ్చెదను. (పోవుదురు)

—
మూ డి న ర గ ము.
—

ఉద్యాసవనము

నందుడు, సభ్యులు, గణికాజనము, సృత్తగీశము, దాసీజనము,
(చాణక్యునిప్రవేశము)

చాణ—మహారాజా!

1 సభ్యు—ఆ! ఎవరిది? దయ్యమా? భూతమా?

2 సభ్యు—ఓహో! చంద్రమండల మాకాశమునుండి

యుట్టిపడినట్లున్నది.

1 సభ్యు—నీవెవడవు? నృత్యము సేయుదువా? పాడ

గలవా?

చాణ—నేను బ్రాహ్మణుడను.

1 సభ్య—ఇచ్చట నేమియు దొరకదు పొమ్ము.
 2 సభ్య—బ్రాహ్మణులు వట్టిసోమరులు. స్త్రీలు, గోవులూ, బ్రాహ్మణులూ వీరితో మాటలాడకూడదు. పొమ్ము.

సందుడు—ఈసమయమున మాకడకు రాగతంబేమి?

చాణ—మీతండ్రిగారి యాబ్జీకము జరిపింపవచ్చితిని, బిచ్చమొత్తుటకు రాలేదు.

సందు—తామి చటికి దీయనేయవలయునని ప్రార్థించినవారెవరు?

చాణ—మీమంత్రి కాత్యాయనుడు.

సంద—మంత్రిగారాహ్వన మొనర్చిన వారికడకు బొందు.

చాణ—మీస్వామిలకుడు నన్నవమానించెను.

1 సభ్య—ఆతనికంటబడిన ననమానము తప్పదు.

2 సభ్య—బావమరుదు లండకూ ఆనమానింతురు.

ఆతడు రాజస్వామిలకు, డాతని మాటనెత్తకు. స్వామిలకు డెన్నికూనీల జేసినను శాసించుట వగదు.

చాణ—ఛీ! కుక్కా! నోరు మూసుకొనుము.

సందు—ఆతడవమానించిన బ్రభువుగారి కేమిలోన వచ్చెనో? ఆతడు మగధసామ్రాజ్య ధురంధరులమగు మా బంధువని యెరుంగవా? (వాచాలుడు వచ్చును.)

వాచా—ఓరీబ్రాహ్మణాధమా! నేనేమి సామాన్యుడనను

కొంటివా? నేను మగధసార్వభౌముని స్వామకుడను, మహారాజుగారి తండ్రియు మాతండ్రియు పియ్యంకులు, మహారాజుగారిభార్య నాసోదిరి, ప్రభువువారి తనయుడు నామేసల్లుడు. నేనేమి సామాన్యుడ ననుకొంటివా? మూర్ఖా!

నందు—పొమ్మిక్కడనుండి: మేము బ్రాహ్మణుల కొండెముల వినుట కిటు రాలేదు.

చాణ—రాజాధిరాజా! ఏమిందువు? ఈనాటి బ్రాహ్మణుడానాటి బ్రాహ్మణుడా? అందుననే వానిసర్వస్వ మక్రమముగా వడినివేసికొనుటజాలక గుడ్డెట్లజేసి పొమ్మనుచుంటివి. నాకు కోపమువచ్చిన నీకు పోవునదేమి? ఆనాటి బ్రాహ్మణుడే చూతురుణనేత్రంబుల వీక్షించెనా నీసామ్రాజ్యమును గోలుపోయి సింహాసనసమేతముగా భూకంపము సందువలె గ్రుంగియుండువు. జాగ్రత్త! ఋషులనాటి బ్రహ్మతేజము రిత్తవోయెనని తలపకుము.

వాచా—ఓహో! నీప్రతాపము జూపుటకుముందు రాజస్వామకుడనగు నాప్రతాప మింకొకసారి చవిజూచెదవా?

చాణ—చూచెద. మహారాజా! నాప్రతాపమును చవిజూడవలెనన్నవీడు నాకొనర్చినయపచారమునకు తగిన ప్రతివిధాన మాచరింపవు.

నందు—ఓరీ! భిక్షుకా! ఇక్కడ నిలువబడి యేల గుడ్లెర్రజేసెదవు? శీఘ్రమే యిటునుండి తొలగుము.

చాణ—బ్రాహ్మణులారా! ఇటువినుడు; ఇది కనుడు

1 సభ్యులు—అత డిటనుండి పోయెనా? తిరుగ చచ్చు నేమో?

2 సభ్యులు—తద్దినమునా డింత యానందమెప్పుడును గలుగలేదు.

1 సభ్యులు—ఇది యొకరకము తద్దినము.

వాచా—అదెట్లు?

1 సభ్యులు—తద్దినములు మూడువిధములు:— తల్లి తండ్రి మొదలగువారి తద్దినము—వీటిని శ్రాద్ధము లందురు. పిల్లలతద్దినము, అదే వివాహము. రూపాయీలతద్దినము, దానికే దావా అని పేరు.

వాచా—మహాశయయె?

1 సభ్యులు—ఇప్పుడిక్కడ జరిగినదే. (నవ్వుదురు)

(ముర కౌత్యాయనుల ప్రవేశము)

నందు—ఓహో! ఈమె నిక్కడికేల దెచ్చితివి?

కౌత్యాయ—ప్రభువువా రాజాపించలేదా? తక్షణమే మురను—

నంద—అట్లయిన నిక్కడకా తెచ్చితివి? ఇది మోదా వహమైన యుద్యానము. ఇటనానందింపవలయు.

ముర—నాయనా! నీనోట నామాటవచ్చుటచే నాకు పరమానందము కలుచున్నది.

నంద—నిన్ను సంతసింపజేయుటకే సర్వకార్యముల జేయుదుననుకొంటివా? అందుకై నిన్నిట బిలిసింపలేదు. మంత్రీ! ఇచ్చోట రాచకార్యమా? నీవెంత యవివేకివి?

కాత్యాయన—ఆజయెన-చో నీమెను దిరుగ గొనిపోయెద.

1 సభ్యు—మంత్రీ! నీవట్ల చేసితివి.

2 సభ్యు—మిత్రమా! ఎట్లు?

1 సభ్యు—ఒకడు పెండ్లికి పల్లకినెక్కి ప్రయాణము ముగిసినతోడనే చేత నొక గుడ్డిగవ్వయైన తేకుండుట యెరిగి బోయిలతో “అయ్యలారా! నాయొద్ద ధనములేదు, మీరు చాలబీదవారు, మిమ్మెట్లు చిన్నబుచ్చుగలను? కావలయునన్న నన్నెటనుండి తెచ్చితిరో అక్కడ విడిచిపెట్టుడు. అందరముపోవుదము లెండు” అనెనట.

2 సభ్యు—ఇంకొకడు మఱియొక చిత్రము జేసెను. కూలివాండ్రచే నూయిత్రవ్వించి వారడిగినంత కూలినిచ్చుట కిష్టములేక వారితో “మీరుత్రివ్వినగోతిని పూడ్చివేయుదు నేను మఱికొందరిచే త్రవ్వించుకొనెద” ననెను.

కాత్యాయన—ఈమెను బంపివత్తునా?

✓ నంద—పోనీ! తెచ్చితివికదా-మురా! నీకొడుకు చంద్రగుప్తుడు సజీవుడై యున్నాడా?

ముర—జీవించి యున్నాడా! నాయనా, ఎక్కడ నున్నాడు?

నంద—ఆవిషయ మెరుగుటకే నిన్ను పిలిపించినది. వాడెక్కడనున్నాడో చెప్పుము.

ముర—నే నెరుగను, నాయనా!

నంద—నీకు తెలియును. ఎక్కడనున్నాడో చెప్పుము, లేకున్న నందు వెరుగుదువుగా?

ముర—నిన్నెరుగనా? బాబూ! తొడపై బెంచి పెద్ద వాని జేసితిని, గుండెలమీది నుంచుకొని యాడించితిని.

నంద—నామాటయెట్టిదో యెరుగుదువా? చంద్ర గుప్తు డెటనున్నాడో చెప్పు.

ముర—నాయనా! యెరుగను.

నంద—శ్ ... నీకు తెలియును. చెప్పుము. లేకున్న—

ముర—నన్ను జరిపెదవా? కానీ—చంపుము. ఇప్పుడు వలదు. చంపుటకుమున్న నాకుమారుని చంద్రగుప్తు నొకసారి చూపుము. ఒక్కసారి చూపుము.

నంద—నిన్ను చంపను. ఇప్పుడే నిన్ను జంపిన నాపని జరిగదు. నిన్నామరణము కారాగారమందుంచి తుఱాగ్ని చే దిగ్ధమగు నట్లొనరించెదను.

ముర—అబ్బా! అంతినిఘరమున కొడిగట్టితివా? నేను నీకు దల్లినికానా?

నంద—ఏమి! శూద్రస్త్రీవయ్య నాకు తల్లివగుదువా? నాతండ్రి దాసివైన నీకు నాతల్లి ననిపించుకొనవలయునను దురాశ కలదా?

ముర—అయ్యో!

1 సభ్య—నాకొకసామెత జ్ఞ పికివచ్చుచున్నది.

నంద—నోరుమూసికొనుము. మురా! నీకు మహారాజు తల్లివి కావలెనను దురాశగలదా? దాసి రాజమాత యగునా!

ముర—కాలేదు, నాకు మహారాజుతల్లిని కావలెనను కోర్కెలేదు. మహారాజా! నీవు చిరకాలము రాజవైయుండుము, నాచంద్రగుప్తుని బికారిగానైన నుంచుము. వాడు బ్రతికియుండిన జాలును. వానినొక్కసారి చూడవలెననియే నా కోర్కె. ఒక్కసారి గాఢాలింగనముజేసి గట్టిగా నేడువవలెనని యున్నది. నేను చంద్రగుప్తునితల్లిని, మహారాజుతల్లి నెట్లగుదు? నాకాయాశలేదు.

నంద—చంద్రగుప్తు డెటనున్నాడో యిప్పుడైన జెప్పి దివా? నీవెరుగుదువు.

ముర—తెలిసియున్ననూ జెప్పదననుకొంటివా? వెరివాడా! తల్లిప్రేమ నీవేమెరుగుదువు? నాప్రాణమును రక్షించుకొనుటకు నాకుమారుని పులివాత బడిద్రోయుదునని యెంచితివా? మూఢుడా! మాతృదేవతామాహాత్మ్యమును కన్నతల్లి నెరుగని కట్టిడివి నీవెట్లెరుగగలవు?

నంద—చెప్పవా? సరే. అతడు నాశత్రువులలోజేరి నాకు ద్రోహము చేయనెంచి నేనగూర్చుచున్నాడట!

ముర—సర్వేశ్వరా! ఈమాటయే నిక్కువమై యా సేనమూలమున చంద్రగుప్తుడు తనతల్లికి జరిగిన యవమానము నకు దగినప్రతీకారము చేయుగాక.

నంద—అబ్బా! ఏంతకోర్కె గలదు! దీని జెరలో ద్రోయుడు.

వాచా—(బట్టుపట్టి గెంటుచు) నడువుము. (అందరు నవ్వుదురు)

ముర—నీకన్నులు చల్లనాయెనా? ఇంతకు దెచ్చితివా నందమహారాజా? నీకుతల్లి నెట్లగుదు? నీకు నేను పాలీయలేదు. ఎవతెయోరాక్షసి రక్తమును గుడిపియుండును. రాజమాత లిట్టి యగచాట్లను భంగపాటును బడుచుండ జూచిననన్ను జన్మ జన్మములయందునూ రాజమాతను జేయకుండుటకు బర మేశ్వరుని సర్వదా ప్రార్థించుచుండును.

1 సభ్యు—బలే-బాగుగ జెప్పినది.

ముర—నందమహారాజా! నీకు నేదల్లినిగాను. ఐనను దీనురాల, నబలను, అసహాయను; ఉవిద నిట్లవమానింతువా? నీ వాడుదానికి బుట్టలేదా? కన్నతల్లి నిట్లుచేయుదువా? అన దలయెడ సత్యాచారమా? స్త్రీనగుట నే సహించియుంటిగాని ధర్మదేవత సహించునా? ఈదౌరాత్మ్యమునకు దగినఫల మనుభవింపకపోవు, ఇట్టిపాపము కట్టికుడుపదా?

వాచా—నడువుము. నీధర్మోపన్యాస మిదిజాలు. కోరు మూసుకొనుము.

నంద—ఇప్పుడైన చంద్రగుప్తు నిక్కువ నెరిగించిన పో నిన్ను విడిచెద-లేనిచో—

✓ (కత్తిదూసికొని చంద్రగుప్తుడు ప్రవేశించును)

చ॥గు—ఓరీ! అధమాధమా! చంద్రగుప్తుడు నీయె
దుటనే యున్నాడురా! (వాచాలుని దన్నిద్రోసి) అమ్మా!
నీకెట్టి యవమానము ఘటకొలై! చంద్రగుప్తునిబొందిలో జీవ
ముండ నీకిట్టియవస్థ ప్రాప్తించెనా? అమ్మా! అమ్మా!

ముర.—నాయనా, చూచితివా? (కౌగిలించియేడ్చును)

చ॥గు—ఓర్కీ! పిరికిపందా! ఆడవారిపై నత్యాచారము
న కొక్షిగట్టితివా? దీనికిదగిన ఫల మనుభవింతువులే. జ్ఞప్తయం
దుంచుకొనుము. అమ్మా! రమ్ము (పోవును) ✓

నాల్గవ రంగము

చంద్రకేతు నాస్థానము.

(చంద్రగుప్త చంద్రకేతులు)

చ॥కే—నారాజ్యమును నీరాజ్యముగ భావింపుము,
నేను నీకువశవర్తినగు సోదరుడ ననుకొనుము, నన్ను విశ్వసిం
పుము; నాపార్వత్యసేననంతయు నీయిచ్చవచ్చినరీతి నుపయో
గించుకొనుము; వారునీకై ప్రాణములనుసైతము ధారవోయు
దురు.

చ॥గు—మిత్రమా! అశిక్షితమైన నీసేనను యవన
వాహినీపథానుసారముశిక్షితమొనర్చి, వీరిసహజసాహసమును

విజ్ఞాసమను కారాగారమున కరిగించి, పోతబోసి, సానబెట్టి మెదుగుదెచ్చి, యీమగధ రాజ్యమననేల, చతుస్సముద్రముద్రితంబగు ధరామండలమునెల్ల జయింపజాలుసామర్థ్యము వీరి కలనడ జేయుదును.

చ॥ కే—నందునిమంత్రి శాకతాలుడు గొప్పకూట నీతిజ్ఞుడని విందును. అతడు బహుబుద్ధిశాలియట.

చ॥ గు—అది నేనెరుగుదును. నాపక్షముననీ నందుని పూర్వమంత్రియగు కాత్యాయనుడున్నాడు. ఆతడు శాకతాలు నకు దగిన యుద్ధి-మఁయు నతికుశలుడు, బండ్లితుడునగు చాణ క్యుని గొనిరమ్మని కాత్యాయను నంపితిని.

చ॥ కే—చాణక్యుడెవను?

చ॥ గు—నీవెరుగవు. ఆత డతిబుద్ధిమంతుడు, ఏకనిష్ఠా పరుడు, విచక్షణుడు. నందునిపై నాతని కోపము చిరకాలము నుండియు రగులుచున్నది. ఇప్పు డాతడు వాయుభక్షుడై యుంటచే నాతని యాగ్రహాగ్ని భగ్గుమనుచున్నది. పగసాధించుటలో బరశురాముడైన నతనికి జఘన్యుడే. అతడు మాంత్రి కుడు, తాంత్రికుడు, కుత్సితములకు కుతంత్రములకునూ పెట్టిన పేరు. అసమాన రాజనీతిజ్ఞుడు, అశేష శేముషీయుతుడు.

చ॥ కే—అట్టిమహిమ గలవాడా?

చ॥ గు—సందియమేల? అపరవిశ్వామిత్రుడు. పంచ భూతములాయనకు వశవర్తులు, అవి వానితో బ్రత్యక్షముగా సంభాషించును. ఆతనికి గోపమువచ్చెనా పచ్చనిగడ్డియూ

భగ్గునమండును. అత డేకాక, ఈప్రపంచమున నతనికిముందు వెన్కల నెవ్వరునులేరు.

చ॥ కే—అట్టి పురుషుడు భయానకుడు గాడా?

చ॥ గు—ఈసమయమున నట్టివాడే మనకు కావలయును. చంద్ర కేతూ! నీయందు నాయాశలన్నియు నిక్షిప్తము జేయనచ్చునా?

చ॥ కే—మిత్రమా! నిన్నెపుడు మగధసార్వభౌమాయనిపిలుతునని యువ్విళ్ళూరుచుండునన్ను నమ్ముటకు సంకోచించుచుంటివా? నారాజభక్తి నీవెకుగవా? నిన్ను సోదరా యనికొగిలించుటయేని జ్ఞప్తికి రాలేదా? నీకష్టముల జూచిన నిర్జీవ పదార్థములు సైతము ప్రతీకారము జేయ నపేక్షించుచుండ మిత్రుడను రాజునైన నాకు క్రోధముజనింపదా? న్యాయపక్ష పాతినగు నేను నీకు నాసర్వస్వమును ధారవోయుచున్ననూ నాయుదింత యపనమ్మకము కల్గుటకు హేతువేమి?

చ॥ గు—సోదరా! నాకిప్పటికి దీర్ఘచింత దీరెను.

(తెరలో చంద్రగుప్తా!)

అమ్మా! ఇదే నచ్చుచున్నాను. చంద్ర కేతూ! మాయమ్మ కభివాచనముచేసి యాశీర్వాదము గొందము, గమ్ము పోవుదము.

చాయ—ఈతడిందుజో? ఉపేంద్రుజో? ఈతని దర్శించుటచే బూర్ణచంద్రుని గాంచినరీతి నాకన్నులుచల్ల

బడుచున్నవి. ఈతనిస్వరము భేరీరవమువలె గంభీరముగా నున్నది. మాయన్న నీత డాలింగనము చేయుతరి పావ్రణ్ణేఘు శకలమును సూర్యకాంతి యావరించినట్లుండెను. అతఁడువిసగున బోగా మలయానిలమువీచె; గాలిపోయెను కాని సౌరభము వీడుటలేదు. (పోవును)

(చంద్రగుప్తుడు మురయు వత్తురు)

చ॥గు—అమ్మా! మనకు జరిగిన అన్యాయమునకు బ్రతీకారము సేయుటకు మగధనుండి యింతదూరము వచ్చి తిమి. అనమాన వహ్ని నాహృదయకుహరమున బ్రజ్వరిల్లు చున్నది. అందు నీయనమానాజ్యమును వేల్చితిని. ఇంతకుబూర్వము నిసర్గస్నేహదోషమున నందుని సోకకునిగా భావించి తుమించునిచ్చి యుండెను, కాని నేటినుండి యావిచారమును నాహృదయమునుండి వెడలనడిపితిని. నాస్నేహబిందువులు నీకతమున విస్ఫులింగనివహంబులుగ మారినవి.

ముర —నాయనా! ఎపు డుద్యానననమున నందుడు నన్ను “శూద్రస్త్రీ రాజమాత యగునా?” అని గద్దించెనో, నాడే తప్తవహ్ని శిఖలనడుమ నున్నటుల భావించితిని; పిమ్మట వాని యాజ్ఞచే నాదురాత్ముడు వాచాలుడు నాకొప్పుపట్టి యీడ్చి ----(వచ్చును)

చ॥గు—అమ్మా! ఊరడిల్లుము. జయము పొందగలనో, పొందలేనో అను సందియము ఇదినరకుండెను కాని, అది నేడు విచ్చిన్నమైనది, రాక్షసలోకవీడిత నీతాశ్రుప్రవాహమున లంక

మున్నెను, ద్రాపదీ కేశాంబ రాకర్షణజనితభీమానలమున కురు
కులము భస్మమాయెను. స్త్రీలయెడ నపచార మొనర్చిన
జాతులు సమూలము నశించును. ఈనందవంశము మాత్ర
ముట్టిపడినదా? ఇది నశించుటకు నెంతయో కాలము పట్టదు.
సందియములేదు. మనకు వారొనరించిన దౌరాత్యమునకు
దగినశాస్తి చేయగలను. విచారింపకుము.

ముర—ఆయాశయే నాకు జీవహేతువు. (పోవును)

చ॥గు—శూద్రస్త్రీయా! శూద్రులు మనుష్యులు
కారా? క్షత్రియులకు బోలె వారికి కాలునేతులులేవా! మెదడు
లేదా? హృదయముండదా? ఇంతటి యవజ్జయా? మంచిది
చూచెదగాక. ఒకసారి శూద్రుని శక్తిజూపెద. శూద్రుడు
మానవుడగునో కాజ్ఞా తెల్పెద. శూద్రుడు రాజుకాగూడదా?
రాజనామమునకు క్షత్రియుడే అహుణ్ణాడా?

సికందరుసార్వభౌమా! నీభవిష్యద్వాణిని సఫలీకృత
మొనర్చుటయే నాజీవితమునకు పరమావధి. లక్ష్మ్యము
నాకదే.

(కాత్యాయనుడు వచ్చును.)

చ॥గు—ఎవరక్కడ?

కాత్య—నేను కాత్యాయనుడను.

చ॥గు—చాణక్యపండితు డెక్కడ?

కాత్య—పూజ ముగించి. యింతలో వచ్చును.

చ॥గు—ఆతడెట్లు కాన్పించెను? ఏమి విశేషములు?

కాత్యాయన—ఆతడు మధించుచుండిన క్షీరసముద్రము భాతియుండెను. హాలాహలమేపుట్టునో, లేక యమృతమే వెలువడునో తెలియదు. ఇంతకూ ఆతనిచర్యలు నిర్మాణ నైపుణియు మాదృశులకు దురవగాహ్యములు.

చ॥ గు—ఎల?

కాత్యాయన—మన వృత్తాంతము నివేదించినతోడనే గంభీరమగు నాతనిముఖముదితసూర్యునిభాతి కాంతిప్రదమై తక్షణమే అస్తమి తార్కునివోలె వ్లూనమయ్యెను. క్షీణమగునాతని దేహము వాతాహతదీపశిఖిలాగున బ్రకంపితమై తోడనే నిశ్చలమయ్యెను. అధరద్వయముపః స్వంగ్యహాసము క్షణమాత్ర ముల్లలనాసి వెలునేలుప్తమయ్యెను. వీనిజూడనేదే హాసయద్భుతమూర్తి యాతనినోరు కట్టినట్లు పోచెను. ముఖమంతయు వెల్లబారి నుదుట దీసుఁచింతారేఖలుత్పన్నము లాయెను. రెండుకంటిపాపలను దూరస్థమగునొక శూన్యప్రదేశమున లగ్నముజేసితివదృష్టులనాతడు జూచుచు నిలుచుండెను.

చ॥ గు—చిత్రముగానున్నది, ఎప్పుడువచ్చునో తెలియదా?

కాత్యాయన—అదే వచ్చినట్లున్నది.

చ॥ గు—వారవరు?

కాత్యాయన—చాణక్యపండితులే! (చాణక్యుడువచ్చి చంద్రగుప్తుని తేరిజూచి)

చాణక్య—నీవో చంద్రగుప్తుడవు?

చ॥గు—ఓం నమో హృత్మా! అభివాదనము, భవద్దాసు
డను.

చాణ.—సమర్థుడవే.

చ॥గు—మీరు కటాక్షించిన—

చాణ—నేనెవడను? అనామకుడ- నీవొకడవే చేయ
గలవు. నాజోలియెల? దీనుడను—బ్రాహ్మణుడను—అతిదీను
డను.

చ॥గు—మహాత్మా! బ్రాహ్మణుమ దీనుడా?

చాణ—ప్రకృతమున బ్రాహ్మణుని కన్న దీనతడు
డెవడు? బ్రాహ్మణశాపమున సంశయములు భస్మములగు
చున్నవా? నీపము వెట్టుకొనుటకు వానికి నిక్కులేదు. వాని
యుపవీతము నేడు భిక్షుకమాత్రసంక్షయెనది. నేటి క్షత్రి
యులు వాని పిచమడచుచున్నారు. బ్రాహ్మణులప్పుడప్పుడు
సముద్రతరంగములభంగి పొర్లుచుండినను తుదకు తటముపై
బడి విచ్చిన్నులై ప్రాణములబాసి నిర్వృతింజెందు చున్నారు.
సారము హీనమయ్యె, శక్తిశూన్యమయ్యె.

చ॥గు—మహాత్మా! అట్లు సెలవిచ్చెద రేల? చాణక్య
పండితులు—

చాణ.—ఆ! విచక్షణుడు, విద్వాంసుడు, కూటనీతిజుడని
నీవువిన్నది నీజము. కాని యాతనికి హృదయము లేదని నీవు
వినలేదు కాబోలు (చ॥గు॥ని హస్తంబునుబట్టి) ఈవక్షమున
చేయివేసిచూడు. అందేమున్నది?

నం 41

చంద్రగుప్త

చ.గు!—క్షీణభావమున రక్తిముప్రవహించుచున్నది.

చాణ—సప్రవాహము? .

చ.గు! రక్తి ప్రవాహము.

సాణ—మూఢుడా? అదిరక్తమా? కాదు కాదు ఈ దేహమున రక్తి మెక్కినది? అది హిమాన్వీనాహము. ఇప్పుడు రక్తి మంతయు గడ్డగట్టినది. ✓

చ.గు!—గురుదేవా! నేనంతయు విడిచి, నాకు మీరార్థానో సంగినజాలు; నన్నా కీర్తనగింది ఇంకా నాకు. “చంద్రగుప్తా! నీవుముందు నిల్వ” మన్నజాలు, నూనత్కార్యమును జక్కబెట్టెదను.

చాణ—చేయగలవా?

చ.గు!—నిశ్చేషముగా! మహాశ్ముడిగుసికందకునార్వ భాముడు మున్నొక్కనాడు “నీవు దిగ్విజయవి కాగలవి” ని పట్కెను. ఆపల్కు సర్వకాల సర్వాస్థలయందునూ నాచెవిలో ఘంటనలె మ్రోగుచున్నది. ఆమహాశ్ముని భవిష్యద్వాణిక దోడు మీనూశీర్వచస బలముండిన ఎట్టి దుర్బలమైన పని నైన నిర్విహించగలను. నే నుపక్రమింపబోవు మహాయజ్ఞము సకు మీకుపద్రవ్యపదమును స్వీకరించి నాహస్తమున దక్షిణాసూత్రము గట్టును.

చాణ—ప్రాణేశ్వరీ! నీయాజ్ఞయేమి? నీకు సమ్మత మేనా?—ఇంక కొదవయేమి? చంద్రగుప్తా! నాయాజ్ఞనుల్లంఘింపనని నాపదములంటి ప్రమాణము నేయుము.

చ॥గు॥—(పాదములంటి) నుహాత్మా! ఇదే ప్రమాణము నేయచున్నాను, మీరూన జనదాటను. నాకు రిశ్నో బంధనముచేసి దీక్షిలో బ్రవేశపెట్టుడు.

చాణ—నీవు సమర్థుడవే, ఆవిషయము నీముఖము, నృప్తి, భావభంగియు నేకకంఠ్యముగ నొక్క నక్కాణించుచున్నవి. ఇదిగో నిన్ను దీక్షితుని జేయచున్నాను—నిన్ను మగధసింహాసనమున నాసీనుంజేసి భారతవర్షమున కధీశ్వరుని జేసెదను. సార్వభౌముడవయ్యెదవు. ఇంధనముల జాగ్రత్త నేయుము. వాటితో బ్రహ్మతేజమును బ్రజ్వలిల్ల జేసి, ఆయన్ని దావానలములీల వ్యాపమై బడబానలము భాతి భారతవర్షమందలి జలమునంతయు శోషింపజేయును. చంద్రగుప్తా! తలయెత్తి పెకి జూడుము-ఎమున్నది?

చ॥గు॥—ఆకాశము.

చాణ—దానివర్ణము?

చ॥గు॥—అదిరక వర్ణముచేతను, పితవర్ణముచేతను శబ్దలితమెయున్నది.

చాణ—దానిబట్టి నీకేమి ద్యోతకమగుచున్నది?

చ॥గు॥—తుపాను రానున్నది.

చాణ—చక్కగా గ్రహించితివి. భవిష్యత్తెట్లు కాన్పించుచున్నది?

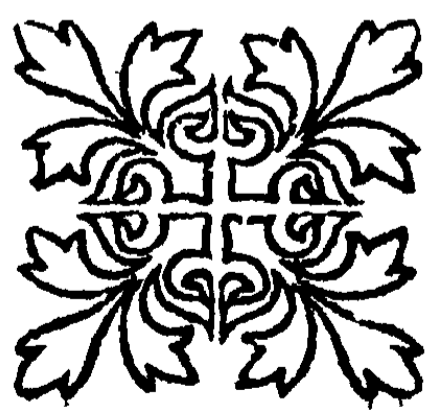
చ॥గు॥—నాకెద్దియు తోపలేదు.

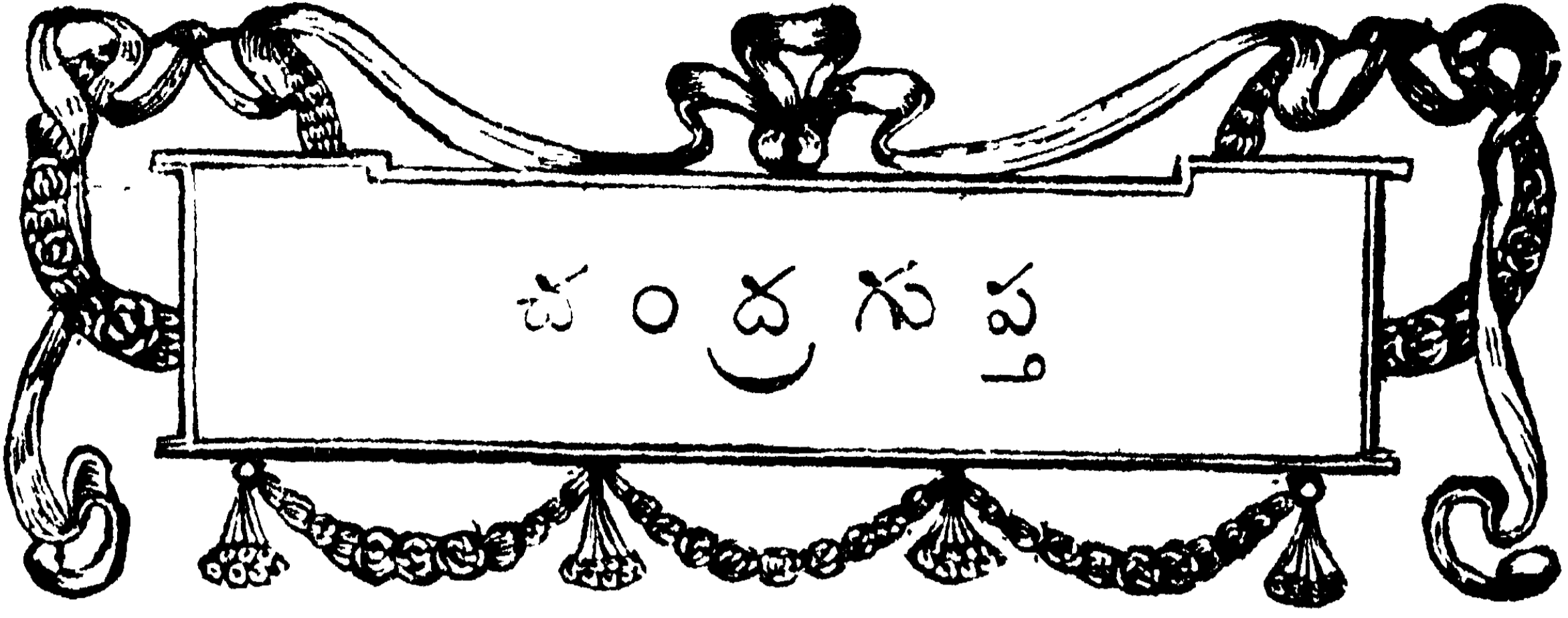
✓ చాణ—ఓయీ! నీవు గుడ్డివాడవు. అచ్చటగూడ తుపాను రాగలదు. అది కపిలునిశాపమువలన గాదు, విశ్వామిత్రుని

తపోబలమున గాదు, పరశు రాముని పరాక్రమముచే గాదు, వామ నుని ఛలముచే గాదు - ఈ బ్రాహ్మణునిబుద్ధి, యీశూద్రునినిష్ఠ, ఈ బ్రాహ్మణుని ప్రతీకారము ఈ శూద్రుని ప్రతిహింసయు నీనికి ముఖ్య కారణములు. బ్రాహ్మణుని ప్రతిభ, శూద్రుని పటిమ - వీటి సమావేశముచే స్వర్గమర్త్యలోకములకు సమాగమము కలుగ నున్నది. చంద్రగుప్తా! ఇక వెరవేల? నీముఖమున నా కేమి కనబడుచున్నదో యెరుగుదువా?

చ॥గు—గురు దేవా! నేనెరుగను.

చాణ—ప్రధూమిత ప్రజ్వలిత ప్రవహిత రక్తస్రోతస్వ త్తియై, భైరవబీభత్సాకారము ధరియించిన ఈ భరతవర్షమునకు మారుగా రత్నాలంకార పుష్పజ్వలనగీతముఖర హాసమయి యగు భారతమాత నివ్యమంగళమూర్తియై, గగనాయత మగు నీముఖమున తాండవమాడుచున్నది; రత్నాకరము మొదలు మహోదధివరకు వ్యాప్తమగు సామ్రాజ్యము తప్పన్నము కానున్నది, దానికి బ్రతిష్ఠాతవు సార్వభౌమముద్రముద్రితుండవగు నీవు, నీకు బురోహితుడు దీనుడు రరిద్రుడూ బ్రాహ్మణుడునగు చాణక్యుడు. ✓

చంద్రగుప్త చరిత్రము.

మొదటి రంగము

సెల్యూకసు గృహము.

సెల్యూక—తనయా! వీరాగ్రేనరుడగు సికందరుషా
స్వర్ణముజేసెను.

హెలె—అయ్యో! ఎట్లు తెలిసె?

సెల్యూక—పూర్వము నామింప ప్రసంచ మెరుగకుండునా?

హెలె—తరువాత?

సెల్యూక—అనంతరము జరుగుట కేమున్నది? వారే
నన్నీ ప్రాచ్యసామ్రాజ్యమున కుత్తర ధికారిగా నియమించి
చనిరికదా?

హెలె—ఆతడు మహాకాంత్రాప్రేరితుడై యూయర్ధ
ఖండమును జయించెను, కాని పాపము నిజదేశమున మరణిం
చుటకై న నోచుకొనలేదు.

సెల్యూక—అర్విభౌము డసంపూర్ణముగ విడిచిన కార్య
మును నేను నిశ్చేషముచేసెద.

హెలె—దేనిని?

సెల్యూక—భారతవర్ష జగీషను.

హెలె—తత్ఫలము?

సెల్యూ—కీర్తి!

హెలె—కాదు. అపకీర్తి! పురుషుని యాశాపాశమున కంతములేదు. సాగరమేఖలాయిత మేదినీవలయసామ్రాజ్యము చేకూరి సర్వవస్తుపూర్ణశ్రవ్యమున దులదూగుచున్ననూ వానిదాహము తీరదు. పురుషుని హింసాప్రవృత్తియు నట్టిదే. ఘాతుకమృగమునలె గంటబడినజంతువునెల్ల గ్రసించుపజూచును. ఇందొకవిశేషముకలదు, - ఇతరజంతుభక్షణమే చేయునుగానినరమాంస మేము తినజో? తండ్రీ! అది ఖాద్యము కాకుండుటచేతనా?

సెల్యూ—అట్టియాచారము లేదు.

హెలె—అంతేనా? ఆయాచారమును సీవేల స్థాపింపరాదు? ఆచంద్రార్కమూ నీవేరు ప్రసించస్థాయిగానుండునే! ఆహా! పురుషుల కెంతరక్తసింహాస! మీహృదయముల వేరొక ప్రవృత్తియే యుండదుకాబోలు?

సెల్యూ—ఎట్టిప్రవృత్తి!

హెలె—ఆర్తుల దుఃఖనివారణము, కుఠార్తుల కన్నదానము, అజ్ఞానులకు జ్ఞానోపదేశము, ఇట్టిమహత్సంకల్పములెవ్వియు నుండవా? కేవల స్వార్థప్రసారము, దుఃఖవృద్ధి, అత్యాచారము, పరపీడనమునా?

సెల్యూ—విజిగీష మానవులకు మహాత్రవృత్తియని డెమోస్టెనీసు చెప్పెను.

హెలె—అట్లాతడెక్కడను జెప్పియుండలేదు. ఆతని గ్రంథములు తీసికొనివత్తునా?

సెల్యూ—వలదు. చలదు. నీ వాతనిగ్రంథములసన్ని
టిని చదివితినా?

హెలె—అహా! చదివితిని.

సెల్యూ—నీవీంత గాఢముగా గ్రంథపఠనమేలజేయు
దువు? చదువగా చదువగా బుద్ధిసన్నగిల్లును. మాళికత్వము
నశించును.

హెలె—చదివిన మాళికత్వము నశించునా? చదువ
కున్న అది సిద్ధించునా? అట్లైన మాళికశ్లేషము గాడిదె
కావలయు.

సెల్యూ—వల?!

హెలె—అది బొత్తిగా జదువలేదు.

సెల్యూ—కుమారీ! నన్నవమానింతువా?

హెలె—లేదులేదు. నిన్ను నే నవమానింతునా?

సెల్యూ—నన్ను గాడిదెకో పోల్చుటలేదా?

హెలె—నే నట్లంటినా?

సెల్యూ—మరి నీయర్థమేమి?

హెలె—అట్లైన నపరాధముజేసితిని, క్షమింపుము.

సెల్యూ—నేను క్షమింపను. నన్నెంత యవమానిం
చితివి! నాకు కోపమువచ్చినది.

హెలె—తండ్రీ! నాతప్పు సైరింపుము. (చేతులుపట్టు
కొనును)

సెల్యూ—పోమ్ము! నేను క్షమింపను. (విడిపించుకొనును)

హెలె—తండ్రీ! ఎక్కడకు బోవుదు? నీవేనాదిక్కు.

సెల్యూ-అమ్మా! లెమ్ము. నేరము నీదికాదు, అపరాధిని నేను, కోపోద్రేకమున నిన్ను దూలనాడితిని. నీయెడ నింతకాఠిన్యము నహింసగలనని యెప్పుడు ననుకొనలేదు. లెమ్ము. నాతప్పు సైరింపుము.

హెలె—తండ్రీ! ఎంతమాటాడితివి! నీతప్పు నేను సైరించు నంతదాననా?

సెల్యూ—అమ్మా! క్రోధావేశమున నొడలెరుంగ నైతిని—తల్లిలేని పిల్లవు—ఎంత కఠినుడ!

హెలె—నాకు తల్లిలేకేమి? నాకు దండ్రీవైన నీవే తల్లివైన నీవే, లేకున్న నీయెడ నింతచనవుతో మెలగ గలనా?

సెల్యూ—నాయెడ నీకు చనువేలేదు. నన్నెప్పుడు నేదియు నడుగవు.

హెలె—అడుగకుండగ నన్నియు సమకూర్చుచుండక పి కావున నేనేమి యడుగవలయు? నామొద్ది లేనిదేది?

సెల్యూ—నీమొద్ద నమూల్యములగు నాభరణములు కాని యంబరములుకాని లేవే?

హెలె—అన్నియు కలవు. నాకెందును లోపము లేదు.

సెల్యూ—ఉండిన ధరింపవేమి?

హెలె—ధరించిన నీకు సంతసముగునా? ఐనచో ధరించెదను.

సెల్యూ—తప్పక ధరింపుము. నేను సైన్యాధ్యక్షుని శిబిరమున కేగి వచ్చెద. నీవు పోయి శయనింపుము.

హెలె—అట్లే చేసెదను.

సెల్యూ—అమ్మా! చూడు. నీవు రాత్రులు చాలా సేపువరకు చదువుచుండువు, అట్లు చేయుటచే నీలావణ్యము తగ్గును, అంత చదువకుము, శీఘ్రమే శయనింపుచుండుము.

హెలె—అట్లే చేయుచుండును, మాళికత్వము సిద్ధించునా? (సెల్యూ పోవును.)

(హెలె పుస్తకము జదివి క్రిందనుంచి)

సూర్యుడ స్తమించుచున్నాడు. సింధునదీతీరమున నాటినాయంసమయశోభ జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. రవికరోజ్వల భారతవర్షమెక్కడ? కందరావృతమగు గాంధారమెక్కడ? ఆతడు మగధరాజకుమారుడు. నేను సంస్కృతము నభ్యసించును; ఆభాష భావగరిమ, కవిత్వము, జ్ఞానము మొదలగు వానికి గనియట. ఎవరక్కడ? ఏంటియొకసా?

(ఆతడు వచ్చును.)

ఏంటి—హెలె, నేనే.

హెలె—(లేచి) తండ్రిగా రిచటలేరు.

ఏంటి—అది యెరిగియే వచ్చితిని.

హె—నేనొంటరిగా నున్నప్పుడు నీవాకస్మికముగా రానేల?

ఏంటి—నారాక నీకు బీత్రిదాయకము గాదా?

హెలె—నే నట్లంటినా ?

ఏంటి—ఏమి స్త్రీజాతి కాపట్యము? ఇంతవరకు నీ మనసులోని మాట నెరుగలేకున్నాను? “నేనట్లంటినా?” ఏమియు త్తరమిది? నీవట్లనలేదు, నిక్కమే. నేనిట వచ్చుట నీ కిష్టమా, కష్టమా? దీనికి ప్రత్యుత్తర మిచ్చిన నీకునష్టమేమి?

హెలె—ప్రత్యుత్తర మిచ్చిన లాభమేమి?

ఏంటి—ఇచ్చుటవలన నీకు లాభము లేదేమో, కాని దానిని వినుటవలన నాకు లాభమున్నది.

హెలె—ఎట్టి లాభము?

ఏంటి—ఈప్రశ్నకు నీవిచ్చెడు నుత్తరము నాభవిష్యత్తునకు మూలమంత్రము- కాంతామణి, ఇటు వినుము. నిన్న కడసారి ప్రార్థించుట కిట వచ్చితి.

హెలె—ఏమని?

ఏంటి—కన్నలశ్రువూరితములై యుండ శిరమువంచి యాచించితిని, కాని దొరికినది కాదు; క్రోధకంపిత స్వరమున నడిగితిని, లభింపదాయె; నేడు సహజసరళములగు పల్కులతో జిజ్ఞాసువునై యిట వచ్చితిని. నామనమును క్రోధము గాని సంతోషముగానీ ఆవరింపలేదు. నీవు నన్న వివాహ మూడెడవో లేదో తెల్పదవా?

హెలె—నాతండ్రివై గత్తి నెత్తినవాని పెండ్లియాడ నుద్యమింతునా?

ఏంటి—అదేటిమాట ? దానికి గారణభూతు రాజువు నీవే. తత్సూర్యము ప్రసంగవశమున నిన్నడుగ “నాతండ్రి కేది యిష్టమో, నాకదియ యిష్టమ”ని నీవు చెప్పలేదా ? పిమ్మట నేనతని నడుగ “నీజనకు డెవరో నిశ్చయము కాకమున్ను నాకూతురు నిన్ను సిండ్లీయాడుట అసంభవము”ని వ్యంగ్యముగా నాత డుత్తరమిచ్చెను.

హెలెను—జేను. అతడు సర్వసేనాధిపతి నీవు సామాన్య సైన్యాధ్యక్షుడవు. మీయిద్దరి కెంత తారతమ్యమున్నది ?

✓ ఏంటి—అందుకు గాదు. అతడు నా యజ్ఞాతజన్మ వృత్తాంతము నెత్తిపోడిచెను. అందుచే గ్రోథోద్దీపితుడనై యొడలు మరచి యాతన్ని గుత్తినెత్తితిని. హెలెన్, నాతప్పు సైరింపుము. ✓

హెలె—తప్పు సైరించుట నాకు సమ్మతమే కాని నిన్ను వివాహమాడ జాలను.

ఏంటి—ఏల ?

హెలె—రాజకన్య తనమతామతములకై తనప్రజలలో నొకనికి తగిన సమాధాన మీయ నవసరములేదు.

ఏంటి—అబ్బా ! ఏమిగర్వోక్తి !

హెలె—అట్లైన నేనామాట నవలేదు, నీవు వినలే దనుకొనుము. అవివాహితయగు నబలకు తన వివాహవిషయమున నిష్టానిష్టముల కారణముల జెప్పవలసిన బాధ్యతలేదు.

ఏంటి—నాకు గారణము చెప్పనక్కరలేదు. నాకు గావలసినది యు త్తరము. నీవు నన్ను బెండ్లియాడెదవా, లేదా?

హెలె—ఆ? ఇంతలోనే నూతురుణనేత్రుడ నయ్యెదేల?

ఏంటి—ఉత్తర మిమ్ము. బెండ్లియాడెదవా, లేదా?

(చేయిపట్టుకొనును)

హెలె—ఏంటియోకేన్, కాపురుషుడ నైతివా? చేయి వదలుము, యవనుడవో?

ఏంటి—యవనుడను ప్రేమికుడనూ కావుననే యింత వట్టు సాహసించితిని. సహజసిగళమగు నుత్తరమిమ్ము. బెండ్లియాడెదవా, లేదా?

హెలె—నిన్ను వివాహమాడుటకన్న దుర్గంధగళిత కుష్ఠురోగినైన బెండ్లియాడుటకు సిద్ధురాలనని నమ్ముము. ఆధముడా! ఇచ్చటనుండి పొమ్ము.

ఏంటి—సరే-పోవుచున్నాడను. హెలెన్, ఒక్కమాట.

హె—రాకుమారీ యనుము. నానామ ముచ్చరించుటకు నీకధికారములేదు. సామాన్య సైనికుడవు. పురుగును బోలె కాలితో నలిపివేయ గలను, లేదా, పొమ్మని విడిచి పుట్టగలను. కీటప్రాయుడ వాసియాసార్వభౌముని ముద్దుల బిడ్డ చేతిని ముట్టెదవా? కన్నుమిన్ను గానక యున్నావు, ఇట్టి యాగడమా?

ఏంటి—ఇందుకు సమాధానము కొలది దినములలో
నిచ్చెద- కాలచక్రము మారదా? ఏనాటికైన భాగ్యచక్రము
నావైపు తిరుగునో లేదో చూచెద.

(వెళ్ళబోవ సెల్యూక సెద్దులై)

సెల్యూ—మరల నాకూతురితో నేకాంత మాడ
వచ్చితివా?

హెలె—తండ్రి! నాశరీరమునంట సాహసించిన వాడు
నీకు సైన్యాధ్యక్షుడై యుండజెల్లునా?

సెల్యూ—ఏంటియోకన్!

ఏంటి—నే నామెనంటుట నిక్కము. తప్పైన శిక్షిం
పుము.

సెల్యూ—సికందరుషావారి యాజ్ఞానుసారము నిన్ను
గెంటివేయవలసినది. అందుకు మారుగ నా సేనాధ్యక్షునిగ
నియమించితిని. దాని కిదియూ ప్రతీకారము? ఎవరక్కడ?

(ఇద్దరు భయములు వత్తురు.)

వీని జెరలో ద్రోయుడు. మూర్ఖుడా! నీకు శిక్ష మరణమే.
ఓయీ, వీని పథ్యస్థానమున కీక్షణము కొనిపొందు.

హెలె—నన్ను, నన్ను. తండ్రి! ఈసారి వీని
వీడుము.

సెల్యూ—అట్లుకాదు. వీని కింత పొగరా?

హెలె—ఉద్యోగమునుండి తొలగింపుము.

సెల్యూ—ఆశిక్ష చాలదా.

హెలె—చున రాజ్యమునుండి పారదోలుచు, ఉరి తీయవలదు.

సెల్యూ—అమ్మా! వీరి నీవెరుగవు, వీరి జంపక మానను.

హెలె—ఇతడు వీరుడు, తప్పు తనదని యొప్పుకొను చున్నాడు, ఇది కడసారిగా భావించి క్షమించి నిర్వాసితుని జేయుము.

పంటి—క్షమింపునుని నేను వేడికొనను. అమ్మా, నే నపరాధ మొనర్చితిని. నీయిచ్చవచ్చినట్లు నరింపుము.

హెలె—తండ్రీ, వీరి జంపవలదని నేను ప్రార్థించు చుంటిని, నాకోసకే నీర్పము.

సెల్యూ—నరే. ఈయపరాధమును నున్నించితిని, నారాజ్యము నుంచి పొమ్ము. తిరుగు వెన్నుడేని నారాజ్యమున గాలువెట్టితివా నీక మరణము తప్పదు (అతడు పోవుచు.)

హెలె—తండ్రీ! నీవు వీరి విడుతువని యెరుగుదు.

సెల్యూ—అమ్మా! నీవు చేతులు జోడించితివా నా యుక్తులన్నియు పరాజితములగును. లేక లేక కలిగిన మదేక పుత్రికవు. కావున నీకు నా పై సర్వాధికారము గలదు.

హెలె—ఈవిషయమున తెమిస్తావ్వు నేమన్నాడు?

సెల్యూ—ఏమీ అనలేదు. నీ వసాధ్యురాల పగు చున్నావు. (పోవుచు.)

హెలె—తండ్రీ నీ కేసి యిష్టమో అనియే నాకిష్టము.

నీకు నాయందుగల యగాధ్రపేమకు ప్రతిగా నేనేమీయ
గలను? అనుర క్తనయ్యు నీయెడ నపచార మొనర్చిన
పంటియొకసును వినాహమాడను.

—:—:—

(శిబిరమున మురాచాణక్యులు)

ముర—గురువరా! రేపు యుద్ధము కాబోలు?

చాణ—ఆహా! రేపే యుద్ధము.

ముర—చంద్రగుప్తుడు జయించునా?

చాణ—తప్పదు-మురా, అనుదినము నీతో వేయి
సారులు చెప్పుచుంటిని. ఈయర్థనిశ్శేధమున దీని నడుగుటకే
వచ్చితివా?

ముర—గురూత్తమా! ఆందోళన ముండబట్టదు ..
యుద్ధమేల? మానరాదా?... యుద్ధమాపరాదా?

చాణ—మురా? ఏమంటివి?

✓ ముర—గురువరా! చంద్రగుప్తుడు నేగన్నకొడుకు,
నందుడు నేబెంచిన కొడుకు, వీరిద్దరు నొకకొమ్మరు పూచిన
పూవులు, నాహృదయాకాశమున సూర్యచంద్రులు- వారిద్దరి
సంఘట్టనము వలన నాహృదయము చూణ్ణీకృత మగు
మిన్నది....వలదు. గురుదేవా! యుద్ధము వలదు. నా
చంద్రగుప్తుడు వీధులవెంబడి బిచ్చమెత్తి జీవింపనిండు. యుద్ధ
మనావశ్యకము. ✓

చాణ—బేలా! సమరసముఖమున నుపసంహార
 మూర్తియా? ఆకాశమెంత నిశ్శబ్దముగా నున్నదో గనుచుం
 నుటలేదా? ఇయ్యెడ తుపాను వాగలదనియెంచి యందరూ
 ఊపిరిబిగబట్టి దానిరుంకారము విన వేచియున్నారు. అం
 తయు సద్ధమొనడి. స్త్రీలప్రార్థనములు విన తుకునూ బుడిబుడి
 దుఃఖములు గనుటకుచూ ఇది యగమకాదా. నీవు శిబిరమునకు
 బొమ్ము.

ముగ—స్త్రీలప్రార్థనములు, నాలీదుఃఖములు సరణ్య
 లోకనమా? స్త్రీల నింత యవజ్ఞనేమ జరునా? నాహృద
 యము నెట్టియాని వేధించుచున్నదో మీ రేమెరుంగుదురు?
 దాని నేనెట్లు సహించియుంటినో మీకు భావింపగలరా?

చాణ—అజ్ఞరాలవు. నీకేమి వేలియును? కారా
 గారలోహాద్వారములపై తను నెత్తులను గొట్టుకొని విమ్మిన
 రక్తముచే నేలను సిక్తముగజేయు యుద్ధావేషలగు పురుషులు
 లుప్తకౌరవ దీనతామాహాత్మ్యము నీవెట్లెఱగ గలవు? నారీ!
 స్రుతిహింసాజ్వాలను నీవెట్లు చూడగలవు? అది యొడలంతకు
 భగ్గుభగ్గుమని మండుచున్నదే!... విరక్తురాలవు గాకుము,
 పొమ్ము నీశిబిరమునకు-యుద్ధ మనివార్యము.

ముగ—కాని, గుహా త్తమా!

చాణ—వెళ్ళవేమి? (ఆనెపోవును) పందిముఖము,
 నాలీదు చర్మము, శవమునహించినకంపు, ఆమునముదుచి, గాడిదె
 స్వనము—వీటినన్ని కనొక గూనలో బోసిపోయియు బెట్టితిని.

ఇందలి పరిణామ మెట్లుండునో చూచెనను. ఒకవిధమైన
వ్యంజనము సిద్ధమగును. ఓ అదృశ్యచూహశక్తి! కుళ్ళినపశుశరీ
రములనుండి నెకలు దుర్గంధముచే పూరితమగు నీశ్మశానమున
నాచేయిపట్టి మొంతమానందముతో విహరించుచున్నావు!
భళి! !

ఎలెడ మంచుబిందువు లాకాశమున ధగధగాయమాన
ముగా వెల్లుచున్నవి. నే నీ యగ్నిజ్వాలాప్రవాహముమధ్య
నున్నను కానిముడిపోవుటలేదు. శుద్ధబ్రహ్మ తేజఃపుంజమగుట
చేతి నీ మాసపోవుటలేదు. కాదు కాదు. కలియుగమున బ్రహ్మతే
జస్సారీ మొకసారి యందరికీ చూపవలసియున్నది... ప్రేయసీ!
అంతే కదా? నీవు చుట్టికిలించి నవ్వుచు నానా ననుచు
టివా? కాకు విసబడినవలే నుండకీ! నీవెంతటక్కరివి? నీపై
మోహముచే చివరకు వెర్రివాడ నగుదునేమో?—ఎవరిది?
కాత్యాయనా! (అతడు నచ్చును)

కాత్యాయనా—ఆర్యా! నేనే.

చాణ—ఇంత రాత్రి మీరిసది-నీవీటేలవచ్చితివి?

కాత్యాయనా—వార్తయొకటి దెలుపవలసి వచ్చితిని.

చాణ—ఏమివార్త?

కాత్యాయనా—నందుని నృధమంత్ర వచ్చినాడు.

చాణ—వచ్చినాడా? ఎమివంతలు?

కాత్యాయనా—ఆతడు సంధి నడుపచున్నాడు.

చాణ—సంధి మేమని?

కాత్యాయన—ఆ మాటయు నీ మాటయు జెప్పి, “ అన్న నమ్ములకు యుద్ధమేల? సగము రాజ్యము నీకిత్తుము. ఓయీ! నందుకు తెలివితక్కువవాఁడు. ఏదియో యపచారము కొంచెము చేసిన, అగ్రజుడవు, ఈపాటి మన్నింపజాలవా?” అనెను.

చాణ—బాగుబాగు. చంద్రగుప్తు డందులేడా?

కాత్యాయన—ఉన్నాడు.

చాణ—ఈమంత్రచాల నేర్పడ. చంద్రగుప్తు డేమనెను?

కాత్యాయన—ఏమియు ననలేదు.

చాణ—నీ వేమంటివి?

కాత్యాయన—మీతోడ నాలోచించి యు త్తరమిచ్చెడి నున్నాను.

చాణ—ఆహా! ఆతని నాయొద్ద కేల తీసుకొని రాలేకపోతివి?

కాత్యాయన—నచ్చుట కాత డొప్పుకొనలేదు.

చాణ—నుంచి యుక్తి బన్నినాఁడు: పరాజయ మని వార్యమని యెంచి... హునె

కాత్యాయన—మీ చే మందును:

చాణ—అనుటకే మున్నది? “మనసా చింతిం కార్యం పచనా సప్రకాశయేత్”

కాత్యాయన—నేను మీమిత్రకోటిలోని వాడనుకానా?

చాణ—నామతిమున ‘స మిత్రేష్వపి విశ్వసేత్’...

సర్వమూ నీతో జెప్పట కిది యదనుకాదు, కాని యంత

మాత్రము చెప్పడను. సంతి పొసగనేరదు.

కాత్యాయన—ఏల?

చాణక్య—నీ విషయము శిబిరమునకు బొమ్ము. నేరొక
నారి నా ప్రేయసితో నాలోచింపవలయు.

కాత్యాయన—అయ్యో, మీ ప్రేయసి యెవరె?

చాణక్య—ఎరుగవా? నాకొక గణిక కలదు

కాత్యాయన—మీరూ గణిక మునా? (చాణక్యము పక్కన
నవ్వు కాత్యాయన నివ్వెరపడును.)

చాణక్య—ఈ సందమంత్రిని నీ వెరుంగుదువా? కాత్యాయన
యనా!

కాత్యాయన—ఎరుగకేమి? శాల్యమున మేమిద్దర మొక
చోటుననే విద్యాభ్యాస మొనర్చితిమి. మనోవిజ్ఞానమున నహ
డారి తేరినాడు. అహహో! మాత్రములు సాంఖ్యశాస్త్రము నభ్య
సించినాడు.

చాణక్య—నివు పాణినీయము నూరి త్రాగితివి కాబోలు!

కాత్యాయన—మీరు హేళనము చేయుచున్నారు.
పాణినీ మాత్రము లన్నియు గూడ తత్వమునకు నిధానములు.
ఇటు చూచుడు—

చాణక్య—కావుననే సర్వమునూ చెరచుకొంటివి. ఆగుము
నీ పాణినీయవ్యాఖ్యానము వినుటకు నాకు వ్యవధిలేదు. విం
టివా? వ్యాకరణముచే జిన్న మెత్తుకార్యము నిర్వర్తితము
కానేరదు. ✓

కాత్యాయన—పాణిని తుచ్చుడని మీకు దోచెనా? ఇది వినుడు—

చాణ—నందుడు చిన్న జెఱలో బెట్టె నంటివే, దానికి హేతు విప్పుడు తెలిసెను.

కాత్యాయన—ఆతడు నన్నేల కెదు జేసెను?

చాణ—నీపాణినీమతమున నూపిరాడని నీవెప్పుడును పాణినిని నూరుచుందువు. నాజ్యమున మృత్యుభయము వచ్చెను-పాణిని; యుక్త మాసన్నచూయె-పాణిని; అతి వృష్టి కలిగె-పాణిని, మహారాజుగారు భార్యతో గలహించిరి-పాణిని ...నీపాణినీ వీడచే నాతని మతి పోయినది. ఏమియు తోచ దాయె.

కాత్యాయన—ఏమి?

చాణ—వినగా వినగా నీపాణిని రాజుగారి మదికి గృహణీయయ్యె. తలతిరుగ నారంభించెను. ఆహారమం పరుచి పుట్టెను. అనంతరమున నిరుపాయుడై నిన్ను కారాగారమున భద్రపఱచెను. పాణిని మూలమున గొప్పముప్పు నూడినది. ఈతప్పు పాణినిది.

కాత్యాయన—ఏతప్పు?

చాణ—ఎవరునూ కంఠపాఠము చేయజాలని గొప్ప వాక్యకరణమును వ్రాసెను.

కాత్యాయన—పాణినీయరహస్యము మీకు తెలియక పోవుట గురుదుఃఖ హేతువు. పాణిని సూత్రములు—

చాణ—ఊ. చాలా గొప్పవి! నీవు శిబిరమున కీక దయసేయుము. ఏ పాణినీసూత్రము ననుసరించి యిటుల మాటలాడు చుంటివి?

కాత్య—పాణినీ యిట్టి శుచ్ఛవిషయముల దన తల కెక్కనీయలేదు.

చాణ—పోమ్ము. శీఘ్రముగా చంద్రకేతు నిట బంధము.

కాత్య—అట్లే పంపెదను. కాని పాణినీ—

చాణ—ఇంకను పాణినీ అనుచుంటివా? యుద్ధ భూమికి వచ్చితిమి. ఈ నిశీధము పాణినీ విషయమై చర్చించుటకు వచ్చిన సమయము కాదు. ఆవశ్యకమగు పని కలదు. చంద్రకేతుని రమ్మనుము.

కాత్య—కాని, పాణినీ సూత్రములు—

చాణ—పాణినీ నతని సూత్రములనూ సింధువులో పడద్రోయుము. పోమ్ము.

✓ కాత్య—పాణినీ వ్యాకరణము కేవలము వ్యాకరణమే అని యుండరి యభిప్రాయము. మూఱుకలు! పాణినీ యందు వేదాంతసాక్షున్నది. ✓

చాణ—కాత్యాయనా! వేగము పోమ్ము. వాక్యార్థ మిక్కడ సేయకుమని చెప్పలేదా? పోమ్ము.

కాత్య—పోవుచున్నాను. కాని, మీరు పాణినీయెడ నపచారి మొనర్చితిరి. (పోవును)

చాణ—అమాయకుడు, మటుమాయ మెరుగడు. ఆలోచనా బుద్ధియూ పూజ్యము-కేసల ప్రకృత్యనుసారము పశువువలె పని సేయువాడు... ప్రేయసీ! ఏమందువు? నాదుని మంత్రీ మంచియుక్తి బన్నినాడు, పరాజయ మనివార్యమని యెరిగి యిట్లుచేసెను; ఇంకేమెత్తు వేయగలడు? నేను వాని పై కన్నువేసి యున్నాను, నీవుకూడ నప్రమత్తువై యుండుము. మంత్రీసత్తమా, కీలెరిగి వాతబెట్టితివి, కాని చాణక్యుడు నీకు దుర్ గ్రాహ్యుడు సుమా! వానికి మునుముందు హెచ్చరిక గలిగించితివి. నీమాట కిదియే పరిణామము. ఇక నూడుము.

(చంద్ర) కేతు నచ్చును)

చ॥ కే—స్వామీ! యభివాదనము-ఏమియూజ్ఞ?

చాణ—యుద్ధము కేపు, మీను ప్రాణములపై నాశ వీడి పోరినగాని మనకు జయము ప్రాప్తించదు సుమా.

చ॥ కే—ఇష్టాడీమాట యేల? నాయందు మీకు విశ్వాసములేదా?

చాణ—లేకేమి?

చ॥ కే—ఐన నిట్టిమాటలేల?

చాణ—నాకు చంద్రగుప్తునెడ బూర్ణవిశ్వాసము

లేదు.

చ॥ కే—చిత్రముగా నున్నది! గురునరా! అట్లనెడ కేల?

చాణ—ఆతని హృదయమున గాఢ్యాశకు దోడుబల వత్తరమగు నింకొక ప్రవృత్తి గలదు. అదివానిని వెనక్కు

లాగుచుండును; చూడంజూడ చంద్రగుప్తుని దీక్షివంతమగు
ముఖము మేఘచ్ఛన్న మగుచుండుట నీవు కనలేదా? అప్పు
డప్పుడు బిందు ధార లొల్కుచుండును. అట్టి దుష్ప్రస్పృతీ
యాతని మనమును గ్రమ్మకున్న నాతనిశౌర్యము దుర్జయము
సనివార్యము కాదా?

చ॥ కే—అట్టిచో నేమియాజ్ఞ ?

చాణ—యుద్ధము నాతమగువరకూ నీవాతనినంటి
యుండవలయు. ఒంటరిగా విడువవలదు. సమరము ముగియు
వరకు వెనువెంట దిరుగుచుండుము.

చ॥ కే—చిత్తము.

చాణ—పోము. మురాసహితుడనై యీపర్వతము
దిగువ నంతెనయొద్ద మీవిజయవార్త బ్రతీక్షించుచుండెదను.

చ॥ కే—చిత్తము. (పోబోవ)

చాణ—ఇంకొక్కమాట. చంద్రగుప్తుడు నిదురిం
చెనా?

చ॥ కే—చిత్తము,

చాణ—ఒకసారీ—వలదు—నిదురింపనిమ్ము... ము
రనూ... కాదు... ఈరాత్రి ప్రయోజనములేదు, నీవు చీకటి
తోడనే లేచి చంద్రగుప్తుని మేల్కొల్పి ముర మేల్కొనక
ముందు యుద్ధభూమి కాతని కొనిపోవలయు. వారొకరినొకరు
చూచిరా ప్రమాదము సంభవించును. జాగ్రత్త!

చ॥ కే—అట్లే యొనర్చెదను.

చాణ—పొమ్ము (ఆతడు పోవ) ఉదారయవకుడు!
 సందియమేమి?—ప్రేయసీ! కాదు కాదు. ప్రమాదమున
 పెకపిదాటినది...బుద్ధిహీనుడు! ఇంకొకనికై తనసర్వస్వము
 సన్నికి నాహుతింబలె సర్పించుచున్నాడు. చంద్రగుప్తుడు
 నీ కేమికావలయు? మూర్ఖుడా!

—:—
 మూడవది

గాంధార రాజసభ—పింటియోకను సెల్యూకసులు
 సభాసదులు.

పింటి—సెల్యూకసు సాగ్వభామా! నీవు నాకెదివి.

సెల్యూ—నే నెరుగుదును.

పింటి—నాటిదంభ మొక్కడకు బోయెను?

సెల్యూ—నా కెప్పుడునా దంభము లేదు. యుద్ధమున
 జయమురాదా, పరాజయమురాదా? అనేక యుద్ధములందు
 నేనును జయించితిని, నేను నీకోడితి; తిరుగ యుద్ధమున-

పింటి—ఇక నీవు యుద్ధమునేనుబోవు, ఇదియే నీచ
 రిమ యుద్ధము.

సెల్యూ—ఇదియే వడసానిమా? నన్ను చంపవల
 చితివా?

పింటి—చంపను...చంపను.

సెల్యూ—ఇంక నేమి నేయవలచితివి? పింటియోకన్,

అదేమి? ఏకన్నులు హింసాగ్నిచే బ్రజ్జరిల్లుచున్నవి, ముఖ మెర్రవారినది, పండ్లు పటపటలాడుచున్నవి; నీమనమున నెద్ది యోషా శాచికసంకల్ప ముత్పన్న మగుచున్నది. దాని మూల మున నీదేహము ప్రసంపిత మగునట్లున్నది.

ఏంటి—లేదు-నిన్ను చంపను... చంపను.

సెల్యూ—ఆమాట పలుమా రేల యుచ్చరించెదవు? నన్నేమి సేయవెంచితివి?

ఏంటి—నేను సుసభ్యుడనగు యవనుడను. కావున ద్వంద్వయుద్ధమున పోరాడి నగుకువాడను; హింసములగు వ్యాఘ్రము లొకదానితో నొకటి హోరాహోరినిబోరి శత్రువును యుద్ధానంతరమున చీకటికోణములో కైదుచేయును గాని హత్యచేయవు- నిన్ను కూడ చిరకాలము గాఢాంధకారమున జెఱలో నుంచె - చంపను, భయమునలదు.

సెల్యూ—అట్లుకాదు. ఒక్కసారి హత్యజేయుటయే శ్రేయము. ముక్కముక్కలుగా గోసి నన్ను చిత్రవధ జేయకుము.

ఏంటి—నేను యవనుడ, నాగరకుడ. నిన్నా మరణము బందియందుంచెద-- సూర్యరశ్మికై నను చొరశక్యముగాక, వాయువునకై నను దుర్గమముగు గదిలో నుంచెద, హత్యచేయను. సెల్యూకస్ నేను బిత్తపీనుడ నౌట జగదీశ్వరుడు నాయందు దయదలచి యాబాల్యము లచ్చగానిగా నొనర్చి యీధరా మండలమున విడిచెను. ఘోరదారిద్ర్యబాధను పోవోలి

శౌర్యదక్షతాబలమున నేనాశ్రయముడ నెతిని. ఇందు లజ్జాకరమైన విషయమున్నదా?

సెల్యూ—నేనెప్పుడైన సట్లంటినా?

పంటి—నీ వనలేదు. కాని లోకమగ్యాద యిది. నాశండ్రిసేకు నే జెప్పలేసందున మంచిచెడ్డల నారయక లోకులు నే జారజుడనని భావించి నాయెడ జుగుప్స వహించి గేలివేసి సన్నేనగించుచున్నారు. నాతండ్రిని నేనెరుంగమి నిజము, కాని యశుడుగూడా మీసంటిచర్యలు కలవాడై యుండవలయుగదా! జారజుడనా? నాజన్మమునకు నేను తరవాదిని గాను, అది దైవాధీనము, విఖ్యాతనుగు పౌరుషము నాయధీనమే, నాకృత్యములకు నేను తరవాదిని; ఎన్నడైన నీచకార్యముల నేనొనర్చుట గంటివా? లేక వింటివా?

సెల్యూ—లేదు. అట్టిలాచ్చు నీయందు లేదు. నీవుదారుడవే!

పంటి—నీవిష్కృషు సన్నుమెచ్చిస లాధమేమి? ఈ యవస్థయందు నీచే నేమాటనైన జెప్పింపవచ్చును. అదే నీకొమాండ్రె వచ్చినది.

హెలెస్ వచ్చును)

హెలె—ఆహా! తండ్రి! సార్యభౌమునకా యిట్టిదశ? అయ్యో!

సెల్యూ—అమ్మా! నీకెట్టి దుర్లతి ఘటిల్లె! మన మొతనిర్భాగ్యులము!

పంటి—మీసాదర సంభాషణ ముగిసినదా? లేకున్న ద్వారలో ముగింపుడు. నేనాగెద, అంతనిష్ఠుడుడ గాను; ఇదే మీదుకడసారి జూచుకొనుట.

హెలె—ఎమి? మాకు కడజూపు లివియేనా?

పంటి—కాజకన్యా! అగును. నీతండ్రికి శిక్షవిధించితి. ఆమరణము చీకటికోణములో కైదు.

హెలె—అట్లే కానిమ్ము.

పంటి—నీవు చెప్పవలసిన దేమైన గలదా?

హెలె—ఎమియూలేదు. వీరునియెడ వీరు నెట్లాచ రింపవలయునో వీరున కెరుక. జయించినవాడు బందీకృతుని యెడ నెట్లాచరించునదీ యాతనియభినుచి సనుసరించియుం దును. అట్టియెడ నేనేమి చెప్పవగును? అనధికారచర్చ సేయను.

పంటి—సెల్యూకస్, నీకొమ్మార్తెకు సత్యభక్తిమెండు.

హెలె—పంటియొకసూ. నీరాజ్యసంబంధమగుచర్చ నీవుసేయుము, తండ్రియెడ గూతురికిగల యభిమానము కన్యాముఖమున నెరుంగవలయుగాని, నీనోటగాను.

పంటి—ఇంకను గర్వమే?

హెలె—ఓయీ! నీవు నన్నిక్కడ కేల రప్పించితివో నేనెరుగుదు. నీయత్నమంతయు గుజ్జు కురుచచేతుల గువల యేశు గొనగోరునట్లున్నది. కాని చంద్రుడు నీకుచిక్కువాడు కాడని దృఢముగా నమ్ముము. ఇప్పుడు జయము నీకు జేకూరి

నది, సామ్రాజ్యమున కధిపతివైతిని ; నీయిష్టమువచ్చినరీతి జరుపగలవు. కాని నాకొక రాజ్యము గలదు, దాని కధీశ్వరిని నేను ; ఆ రాజ్యమున బ్రవేశింప సీతరముకాదు. తండ్రీ ! వెను దీయకుము. వీరుడవు కాన వీరవ్యవహారము ననుసరించి చీకటి కోణమునకు బొమ్ము. భీతిల్లి సంకోచింపకు. నేను గూడ బోయెద. ఇక మనకిద్దరకు వియోగము సంభవింపనున్నది. నాకు సెలవొనంగుము. ఏమిది ? తల వంచియున్నవేమి ?

సెల్యూ—కుమారీ ! లేదు లేదు. అటులే కానిమ్ము- మనమిహువురము కారావాసదుఃఖము ననుభవింపవలయునా?

హెలె—తండ్రీ ! ఈవియోగమున మనకిద్దరకు దుఃఖము సమానము- నీకన్నుల కెట్టియంధకాగము కట్టినట్లున్నదో, నాకు నట్టియంధకాగమే యగపడుచున్నది. నీవు పుగుషునివలె సహింపుము, నేను స్త్రీవలె సహింతును; భయమేల? ఏంటి యొకను క్రోధతామ్రాకుడై మనల గనుచున్నాడు, జాగు నేయనేల ?

ఏంటి—హెలె ! నీకు నాపై నింతకోపమేల ? నాయెడ నింతవిముఖురాల వయ్యెదేల ? నన్ను బెండ్లియాడ గూడదా ? నీతండ్రీకి దాసుడనై వర్తింతునే. ఆతని నీసింహాసనముపై గూర్చుండబెట్టెద- కాంతామణీ ! నాపై బ్రసన్నురాలవు గమ్ము, రాజ్యమబ్బును. ఊరక గట్టములపాలు గానేల?

హెలె—ఏంటియొకన్ ! నీ వెంత తెలివిమాలిన వా

డవు! నరజూపి నారీహృదయము నాకర్షింప జూచెదనా? స్త్రీ
ధర్మము ప్రభాతసూర్యునికంటె నధికభాస్వరము, మృత్యు
దేవతకంటె నెక్కుడుప్రబలము, మాతృప్రేమకన్న పవిత్రతర
ముసుమా! అట్టి నారీహృదయమును బిడికెడుబుగ్గినిచ్చి కొన
సాహించుచుంటివి! ఏమి నీబుద్ధిమాండ్యము! నిన్నుజూడ
నాకు జాలియు రోతయు గల్గుచున్నవి.

ఏంటి—మంచిది. సెల్యూకస్! ఇక నాలోపము
లేదు; ఓయీ, వీరినిద్దరిని చెరియొక చీకటికోణమున నుంచి
జాగరూకతతో గాపాడుచుండుగు.

హెలె—తండ్రి, సెలవిమ్ము.

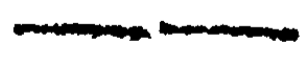
సెల్యూ—కుమారీ! అయ్యోదశ!

హెలె—ఇదియేమి? నీకంట నశ్రువులు గ్రమ్మిసవి.
వీరుడనయ్యు దుఃఖమునకు లోనైతివా? నేను చూడజాల!
బాలురయాకలి, పృథ్వులయవమానము, రోగులవిసర్జనము,
శవపదాఘాతమూ మొదలుగు మర్మభేదదృశ్యముల జూడగల
నుకాని, నీకంట వేడినీరొల్కుట జూడజాలను. ఆతనియిష్టమే
జరుగనిమ్ము. నీకొరకు నేనర్పింప జాలనిదెద్దియు లేదు. ప్రస
న్నపూర్వకముగ నీమెట్టె. నీవు లజ్జచే శిరమువంచి మో
ముముడిచి యేడ్చుచుంటివా? నాగుండె నీరగుచున్నది. గోరు
చుట్టుపై రోకలిపోటు... ఓహో! సరే! ... ఏంటియొకస్!
నిన్ను నే బెండ్లియాడెద, నీపాదములనన్నిధని దాస్యవర్తిం
చెద, నాతండ్రిని విడువుము.

సెల్యూ—ఆ, ఆ, వలదు; వలదు; అట్లెన్నటికి జరుగ
 వలదు. అంతకన్న నరకమున ద్రోసినను సంసిద్ధుడను. కన్య
 సమ్మి కార్యముసాధించువాడ గాను, నా కట్టిస్వేచ్ఛ వలదు.
 నేను యవనుడ. ఇది క్షణికకార్యల్యము. భటులారా! నను
 వును, కా నాగృహమునకు బోవుము. ప్రభునిష్టమెట్లో అట్లే
 జరుగనిండు. అమ్మా! నాకు సెలవిమ్ము (ముద్దు పిట్టుకొనును)

(వారంగుడు. పోవుచుండ ఏంటియోకను వారినాపి)

✓ ఏంటి—సెల్యూకస్! నీవు ముక్తుడవు- జారజుడనని
 నాకెంత యపకీర్తి వచ్చినమా నేను యవనుడ, మహాత్వమన
 చెరుగుదు. ఈరంగము కేవలము హృస్యమే యవజెల్లదు,
 స్వర్గీయ మనవలయు - ఇంతకన్న ముందరతగు శ్రేయకల్పన
 మానవులయందు గానము. నీనింజూడ కలనహృదయుడనగు
 నాకన్నులే బాష్పపూరితములయ్యె-భగవస్మహిమ! సెలెక్, నిన్ను
 బొందగొను యోగ్యత నాకులేదు, నావేగానను మన్నిం
 పును. సెల్యూకస్, నీసింహాసనము నీవు కెకొమ్ము. మీకు
 శుభములు చేకూరుగాత! నాబాహుబలమున వెన్నడో
 యెక్కడనో రాజ్యము నార్జించుకొనెడి - కాలమున కవధి
 లేదు, పృథ్వికంతములేదు.

నాల్గవ అంకము

(యుద్ధభూమి-స్త్రీశిబిరమున ఛాయయు చెలికత్తియలు)

ఛాయ—ఈయుద్ధఫలితము నెరుగుటకై నామనము తత్తరపడుచున్నది. దూరమున గోలాహలము మాత్రము వినబడుచున్నది. సంగరపిచాసచే గుండె లవియుచున్నవి.

చెలి—రాజకుమారీ! నీకింత సమరతృష్ణ యేల?

ఛాయ—నే నాతని కయోగ్యురాలగా నని దృష్టాంతీ కరింపవలయు.

చెలి—ఎవనికి?

ఛాయ—చంద్రగుప్తునకు.

చెలి—పెక్కుకష్టముల పాలయ్యెదవు సుమా!

ఛాయ—ఏల?

చెలి—చంద్రగుప్తుని నలచితివో?

ఛాయ—నలచితివో లేదో యెరుగను, కాని నిదురించి నప్పుడూ, మెలకువతో నున్నప్పుడును వానిపైనే ధ్యానము. నిన్నరాత్రి యెట్టి కల గంటివో యెరుంగుదువా?

చెలి—బాగుబాగు. నీవు కన్న గలను నే నెట్లెరుగ గలను? ఏదీ చెప్పొము.

ఛాయ—నే నాకాశమున మెలమెల్లగా బైకిపోవుచుంటిని. అక్కడనుండి దిగువ జూచుసరికి భూమియు జంద్రగుప్తు యును దప్ప వేరొక వస్తువు నాకగపడలేదు. ఇంకను పైకి పోగా గ్రామముగా పృథ్వి చిన్నదై కొంతసేపటికి దృష్టిపథమునుండి

లోపించెను- చంద్రగుప్తు డొకడే సూర్యనిభాతి బ్రకాశించు చుండెను.

చెలి— పుక్కుకట్టముల పాలయ్యెదవు సుమా? నా మాట వినుమా.

భాయ— ఎందుచేత ?

చెలి— ఈవ్యాధిచే.

భాయ— ఏవ్యాధి?

చెలి— ప్రేమవ్యాధి.

భాయ— ఇదియొకరోగమా?

చెలి— సందియమేమి?

భాయ— విసచో నీవ్యాధిచే మరణము నాకు సంప్రాప్తించునుగాక ! ఇంతకన్న సుఖతరమగు మృత్యువును నేగిరను. (చంద్రకేతు నచ్చును)

సోదరా! యుద్ధవార్త లేమి ?

✓ చ॥ కే— నాగుర్రము పోయినది, వేరొకదానికై నచ్చితిని.

భాయ— సమరవిశేషముల జెప్పవేమి ?

✓ చ॥ కే— చెప్పట కేమున్నది? మనకు బరాజయము.

భాయ— పరాజయమా ?-- అన్నా ! -- చంద్రగుప్తు డెక్కడ ?

చ॥ కే— అతడు గొప్పసంకటములో ఇక్కొన్నాడు కావున నాయము నేయుటకై నేబోవుచుంటిని.

భాయ—ఆగుము. నేనుకూడా మీకు తోడువచ్చెద.

చ॥ కే—నుంచిది—అట్లే రమ్ము.

భాయ—చెలీ! నీవు శిబిరమునకు బొమ్ము. (ఆమె

పోవును) భగవాను ! ! సుయోగము లభింపజేసితివి, నేను కృతకృత్యురాల నగునట్లు నరము బ్రసాదింపుము. ఆతడు చిక్కున బడినాడు, నేనాతని ప్రాణరక్షయింకై యేగుచుంటిని, ఇందు నాప్రాణము లర్పింపవలసి వచ్చినచో నవ్వుచు నాటినిద్యజించెదను, అందుకు మాకుగ నొకమ హూర్తమా త్రమాతమ స్మితవరముడై ప్రేమపూరిత వృష్టులతో నాదేన జూచెనా, నామ్మహి స్థానము వాగలదు.

(చంద్రకేతు నెచ్చును)

చ॥ కే—భాయా! గుర్రములు సిద్ధము గానున్నవి.

భాయ—ఇదే వచ్చింది. మాహేశ్వరీ! మహిషాసురాది దానవులు మ్రంచునపుడు నీకుంజీన శక్తిలో శతాంశము నాకు దయసేయుము. సోదరా! రమ్ము.

న ద న ర ం గ ము

(నదియొడ్డున నంశాన)

చాణ—ఆకలిచే కడుపుమంట భరింపలేక నాలుకలు చప్పరించుచు గొలుసులను తెంపుటకు గురగురిలాడుచున్న వేటకుక్కల నుసికొల్పి రణరంగమున వీడితిని. ఈనమరమున నసి హాయిగా ప్రవాహిత భైరివర్తికథారావాసము సేయును.

ఈనిబిడారణ్యమున, పులులు, రేచులు, ఎలుగులూ మొదలగు
 ఘాతుకమృగంబులు తేనిలోటు మనుష్యులు తొలగించిరి.
 భేద సేమన-ఘాతుకమృగములు కడుపునింపుకొనుట కన్యో
 పాయము లేనితరి మానవుల జురసి తద్రక్షింపానము జేయును.
 మనుష్యులన్ననో, లోభాంధకారవశత హింసాప్రేరతులై
 యొండొరుల కంతములను సరకుకొందురు. ఈసృష్టయంతయు
 కసాయికొట్టు. మార్తాండుడ స్థమి పనున్నాడు, పగటిచితాగ్ని
 నలు దెసలు చురచు మామచు బ్రసరించుచున్నది. రేపు
 నూర్యు ముకొనించును. ఒకానొక దినమున సూర్యుడే యుండ
 ము. అట్టిదన మింకె యానున్నది. ఈసృష్టి కర్మముగా జేరించి
 మహిమ మై ధూనరిశముగును. అందలి పాండుర క్షనర్థ ధూమము
 పాండురింబగు పృథ్విపై బడగలదు. కొంతకాలమున కా
 త్యాయు నుండక కృష్ణసూర్యుడు తూన్యకాశమున సదృశ్య
 డగును. ఆహా! అప్పటికృష్ణ మెంత గరిమా మయముగ నుండు
 నోకదా !

(కాత్యాయనుడు వచ్చును)

కాత్యాయ—ఆర్యా! యుద్ధమున మనకు పరాజయము.

చాణ—పరాజయమీమా ? ఏల ?

కాత్యాయ—చంద్రగుప్తుడు యుద్ధభూమినుండి వెన్నిచ్చి
 పోవుట నొచి మన సైన్యమెల్ల చెల్లాచెదలై చీలి పంచబంగాళ
 మాయెను.

చాణ—చంద్రగుప్తుడు పారిపోయెనా ?... కర్షణ ?

కాత్యాయన—నూర్పునకు.

చాణక్య—ఆత డేదిక్కునకు బోయెనో అడుగుటలేదు.

ఇప్పు డెక్కడ నున్నాడు ?

కాత్యాయన—నే నెరుగను.

చాణక్య—నే ననుకొనిన స్త్రీనది. చంద్రకేతు వెక్కడ?

కాత్యాయన—అదియు నెరుగను, కొలదికాలముక్రిందట నాతడు గుఱముపై నుండగా జూచితిని.

చాణక్య—మూఖా గాజా ! నీచింతవలకు నేమిసేయు చుంటివి ?

కాత్యాయన—ఈపర్వతశిఖరమునుండి యుదగతిని జూచు చుంటిని.

చాణక్య—గతిని జూచుచుంటివా ? ఎప్పుడు మనకు విజయము సద్ధమయ్యెనో, ఎప్పుడది చేతజిక్కెనో, అప్పుడేమియు జేయక యూరక జూచుచుంటివా ?

కాత్యాయన—అదిగో, చంద్రగుప్తు డిటేవచ్చుచున్నాడు.

చాణక్య—వీడి, ఇక్కడకే వచ్చెవా? అట్టెన నాశకలదు.

మించిది. కాత్యాయనా, నీవుబోయి మనసేసల నాశ్వాసింపుము. “చంద్రగుప్తును కాంక్షికుడు కాలేదు, ఇదే వచ్చుచున్నాడ” విచారబంధము, త్వరగా బొమ్మ- మారుమాటాడకు... ఇక చింతలేదు. “ములుతో ములు పుచ్చవలయు” మురా ! మురా ! (ఆమె వచ్చును)

ముర—గుహాత్తమా ! ఏమియూజ్జ ?

చాణ—ఇక్కడ నిలుచుండుము- నీవేడ్వ గలవా?

ముర—ఇదేమి ! మహాత్మా!

చాణ—చంద్రగుప్తుడు వచ్చుచున్నాడు, నివిప్పు డేడువ వలయును.

ముర—ఏడీ? ఏడీ? నాకూన వచ్చుచున్నాడా ?

చాణ—జాగ్రత్త ! ఈసమయమున నేహము పనికి రాదు. ఇప్పుడు నీవు తీవ్రకోపము, దారుణభర్తనము, వేడి కన్నీరు, పుత్రునియెడ దల్లికిగలయధికారము, స్వాభిమానమూ మొదలగువాని నభినయింపవలయును, వీటిని నీహృదయమందు నెలకొల్పుము. తెలిసినదా ? త్వరపడుము... సిద్ధముగా నుంటివా ?

(తల నంచుకొని చంద్రగుప్తుడు కత్తికో బ్రవేశించును)

ఇదిగో చంద్రగుప్తుడు, ముగా! యుద్ధమున జయించి వచ్చినాడు. ఒకసారి గట్టిగా కౌగిలించుకొనుము, ఇప్పటికి వీర మాతవై తివి; సంతోషించుము.

చ॥గు—లేదు, గుగుదేవా ! నేను జయించిరా లేదు.

చాణ—ఏమది ! ఎట్లువచ్చితివి ?

చ॥గు—యుద్ధవిముఖుడనై వచ్చితిని.

చాణ—నమ్మజాల, అసంభవము; మురకొడుగు యుద్ధ భూమిని జయించవలయు, లేదా ప్రాణములు త్యజించవలయు, వెన్నిచ్చువాడు కాడే !

ముర—కాందిశీకుడువై వచ్చితివా ! ఎంత స్థిరచిత్త

మహో నామాట బుక్కుచున్నావు. యుద్ధభూమినుండి పారి
వచ్చితివా? చావలేక పోతివా? పిరికిపందా! ✓

చాణ—లేదు లేదు, ఇది క్షణిక దౌర్బల్యము. చంద్ర
గుప్తా! పొమ్ము. యుద్ధము సేయుము.

చంద్రగు—నేను సేయజాలను. (క్షణి చాణక్యుని పాద
ములయొద్ద బెట్టును.)

చాణ—ఏమి చేయజాలవు?

చంద్రగు—తమ్ముని గాత్రముపై క్షణివేయ జాలను. ✓

ముర—ఓరీ మూఖా! భీరా! కుత్సితుడా! ఏ
మంటివి?

చంద్రగు—క్షణి, మూర్ఖుడగాను. పిరికివాడనూకాను.
అతడు నాకు దమ్ముడు.

చాణ—నిన్ను నిర్వాసితుని జేసినవాడునీకు దమ్ముడా?

చంద్రగు—బలను నాతమ్ముడే.

ముర—నీతల్లి నవమానించినవాడు నీకు తమ్ముడా?

ఊరకుండెనవేల?

చాణ—ఏయధముని పాలనము నారాత్మ్యమునకు
బెట్టినవేరో అట్టిద్రోహి మునుద్ధతుడును నీకు భ్రాతయా?

చంద్రగు—గురుదేవా! భ్రాతృవధము సేయుమనియా
మియాత్తి?

చాణ—అహా! ధర్మయుద్ధమున. గురుక్షేత్రమున
శ్రీకృష్ణుడేమనెను?

చ॥గు—గురూత్తమా ! శ్రీకృష్ణునియుక్తి నాకు నచ్చుటలేదు.

చాణ—ఈసాపముచేతనే యాగ్యావర్తము చెడినది. చంద్రగుప్తా ! గీతారహస్యము నీవే మెరుగుదువు? శాస్త్ర చర్చయం దధికారము బ్రాహ్మణునిది కాని నీకెక్కడిది ?

చ॥గు—ఆయధికారమును వారే అనుభవింపనిండు. నాకేల ? సెలవొసంగుడు.

చాణ—చంద్రగుప్తా ! ఈదౌర్బల్యము నీయందు నే నప్పుడప్పుడు గనుచుంటిని. ఇతరసమయములయందు దీనివలన హాని కలుగదు; పగలు శుష్కనైరాశ్యమునబడి యలసునివలె కాలము గడుపుచు, రేల వేడికన్నీరోడ్చి, ప్రక్కలుదడుపాచుండుము? అందుమూలమున నష్టము గాదు. కొన్ని సమయములం దేడ్చుటయే శోభనకారము. కాని కర్మక్షేత్రమున నిలుచునప్పుడిట్టి దౌర్బల్యము సాంఘాతికి హేతునగును. ఇది భూకంపమువలెబుట్టి యనేకశతాబ్దములరచనను మట్టిలోగలుపును. చంద్రగుప్తా, నీజీవితో సాధి నొకక్షణములో నిష్ఫలము గావింపకుము. ఈయలసతను జీర్ణవస్త్రముభాతి వినర్జించి యుద్ధమున కగ్రసరుడవుగమ్ము, తెచ్చు.

చ॥గు—నన్ను తీమింపుడు.

ముర—నీవు నిజముగా నాపుత్రుడవా ?... ఏనందుడు—

చ॥గు—అమ్మా ! వాని మన్నింపుము.

ముర—మన్నింపనా? వేయి తేళ్ళొక్క పెట్టున గుట్టి నట్లు నాహృదయమును వేధించు పరాభవజ్వాలను జల్లార్ప గలది నందుని రక్త మొక్కటియే.

చ॥గు—తల్లీ! నేను బాల్యమున వానితో నెన్ని సారు లాడుకొనలేదు? వాని కెన్ని యాటవస్తువుల దెచ్చి యీయ లేదు? నిన్నడిగి మధురపదార్థముల గొనిపోయి, సగ మిచ్చి వాని కిస్కదీర్చి, యీచేతులతో నాడింపలేదు? తండ్రి గారు కోపపడిన వాడేప్పుతరి వానికన్నీటినార్చి ముద్దుగొన లేదు? ఒకనాడు గుర్రమొకటి కట్టుత్రాళ్ళ తెంచి వీధుల యందు పరువులిడుచుండ నందుడా మార్గమున నుంటజూచి, వాని కెత్తి, యొడలుదుడిచి, యురముననదిమి, గుర్రముతన్నిస దెబ్బను నేనుతిని, నందుని కెట్టియాపదయు లేకుండ జేసితిని. నేటి యుద్ధమున తరుణలావణ్యసదనమగు నాతనిముఖము కనబడినతోడనే నెనుకటి వృత్తాంతములన్నియు స్మృతికివచ్చి వానినెత్తిపై కత్తి నెత్తుసరికి పైతృకలబగు రక్త ముద్యతమై హృత్పిండమునకుబికి, తత్పంజరద్వారమునుతట్టి, “చంద్రగుప్తా! ఆగు మాగుము, వీడు నీతమ్ముడు, మగధసామ్రాజ్యము నీకు దమ్ములికిన్న నెక్కుడా?” అని అడిగినట్లయ్యె. ఇంక చే యెటులాడును?

ముర—నందుడు నీకు తమ్ముడా? నా కేమగును?

చ॥గు—నందుడు నీకు పోష్యపుత్రుడు. వాని సీవు గర్భమున ధరింపనంతమాత్రమున నాతడు నీకుకొడుకుకాడా?

అతని తల్లి గతించినపిమ్మట నీవాతనికి మాతృకల్పనై పెంచలేదా? నాతో సమానముగ బాలీయలేదా? భుజముపై నెచికొని యాడింపలేదా? ఇంతలోనకే వాని మరచితివా? అమ్మా!

ముర—అందుననే నేనతని క్షమింపజాలను. ఆకథ సంతయు నందుకు మరువగల్గెను, మరచెను. కానినుసము మరువజాలకున్నాము. అధముడగు వాచాలును నాకొప్పువట్టి యీ శ్శుచుండ నందుడు నవ్వుచూ“శూద్రస్త్రీ”నని హేళనము చేసి నన్నన్నమాట లేమనిచెప్పుకు? అయ్యో! అయ్యో! మాతకు జరిగిన యవమానము అనమైన నీనుసమున నాటుట లేదా? నేను నీ కేమియు గానా? నన్ను దిక్కులేనిదానిగ జేసితివా?

చాణ—చంద్రగుప్తా! ఒకతల్లియుదరమున జనించిన ననే కిదా సోదరులగుట. నందుడు నీకు సోదరుడే యనుకొమ్ము. అట్లయ్యు నల్లియొక్కడా? ఆమెగర్భమున జనించిన సోదరుడెక్కడా? తల్లికి ఘటిల్లిన ననాభివమునకు గుమాగుడు బదులునేయ నెంచకుండుటకు బ్రపంచమున నీవే ప్రథమోదాహరణము. శౌర్యాగ్యుగాలా! మునా! ఆమరణము నీవేమనవలసినదే. నీనుతుడే నిన్నుమరచెను. నీకుసంభవించిన మహావమానమునకు బ్రతీకారము నేయుటకు నీతనయుడే వెనుదీయుచున్నాడు. ఇక నీకు దిక్కెవ్వరు?... చంద్రగుప్తా తల్లియన నేమనుకొంటివి? తల్లికి పిల్లలకు నొకటేరస్తియు,

వేయుము. ఏమి ఊరకుంటివి? చంద్రగుప్తా! నేను నీతల్లిని, నుహోవమాసమునకు, ప్రపీడకు, క్రూరపదాఘాతమునకూ భాజనురాల నగుమాతను: నాయానయిది, ఇక నీచిత్తము.

చ॥గు॥—అమ్మా! నీ కేరి యిష్టమో నాకు నడయే యిష్టము, ఇందు నేకులేదు. ప్రశ్నసంకులమగు నీకుటిల ప్రపంచమున నాకు మార్గదర్శకురాలవునీవు. ఈసంసారసాగరమున నాజీవనపోతము గడుప నిన్నే శృణ్వతారగా భావించుచున్నాను, నన్నాశీర్వాదించి పంపుము. ఇదే యుద్ధభూమికి బోవుచున్నాను.

ముర—ఇప్పుడు నిజముగా నాకుమారుడవైతివి.

చాణ—ఇప్పుడు నాశిష్యుడ వనిపించుకొంటివి. ఈ ఊణికానసానమును నీచిత్తమునుండి తొలగించి—ఒకసారి బలపూర్వక—

(తెరలో ఈవైపు... ఈవైపు)

అదే వాకు నచ్చుచున్నాడు. ఇచ్చటికేవచ్చిరి,వత్సా, లెమ్ము. మేఘనిర్ముక్త ప్రచండభాస్కరునివగిది ద్విగుణిత తేజమున బ్రకాశింపుము. ఆ నరసింహునిద్వని యిము- నీ సేవగూడ వచ్చినది, శయము వలకు: ఒక చంద్రగుప్తుడు నూర్గురు నందులకు సమానము. నాశిష్యుని జయింపజాలు సామర్థ్య మెవరికి గలదు? చంద్రకేతు సేనాసహితుడై నీకు సాయముచేయ వచ్చుచున్నాడు. చంద్రగుప్తా! నృథమనస్కుడవు గమ్ము-మురా, రమ్ము, కుమాగా, పొమ్ము-నీకు జయ

మగుగాక!

(వెళ్ళుదురు)

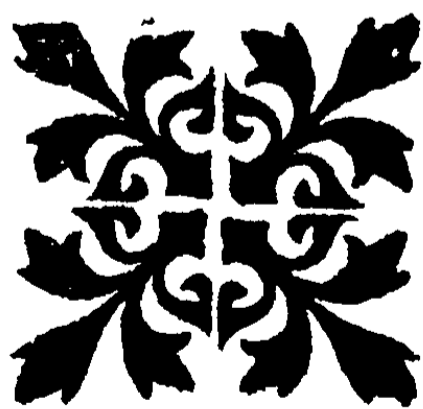
(నందుడు కొందరితో వచ్చి)

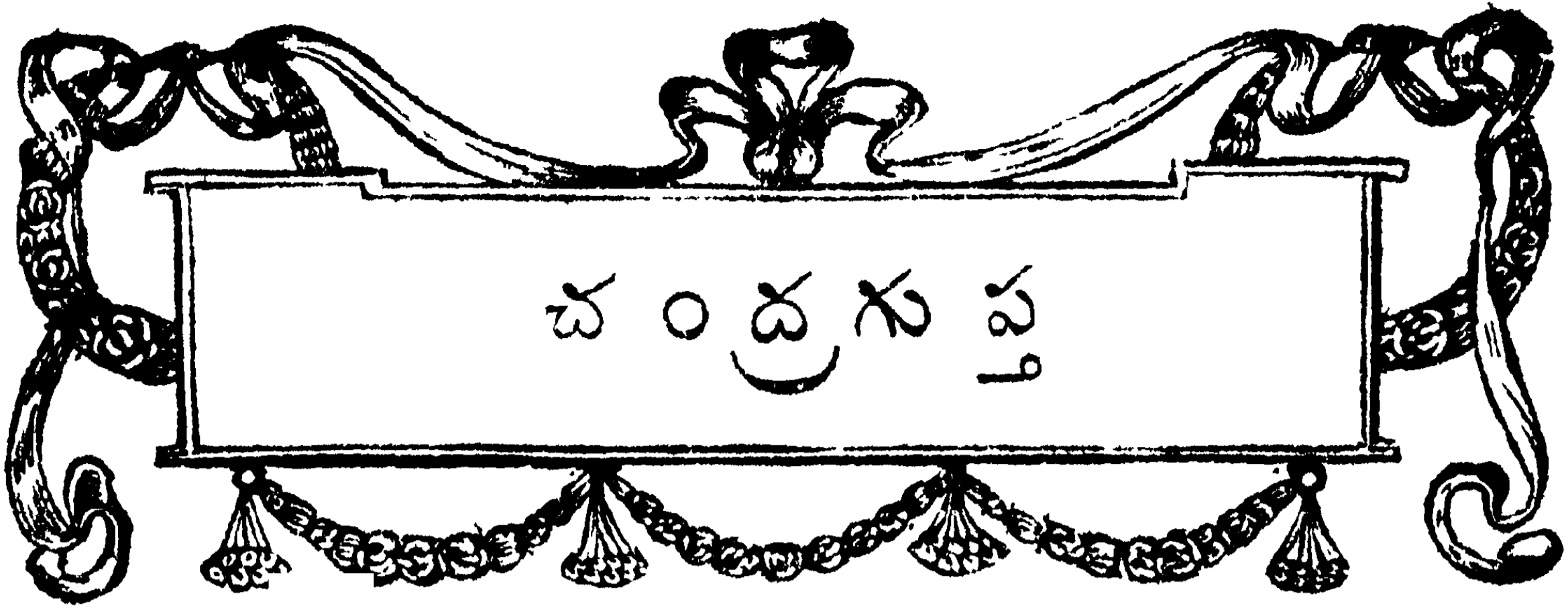
నంద—ఓరీ పిరికిపందా! ఇక్కడనా డాగియుంటికి ?

చంద్ర—నందా ! కాచుకొనుము (కత్తి నెత్తి)

ఏమిది? చేయి వడకుచున్నది?

[యుద్ధము జరుగును. కొందరు భూమిపై వ్రాలుదురు. చంద్రగుప్తుడు నందుని ద్రుంపబోగా నతడు చేతులు జోడించి “శరణు, శరణు” అని వేడుకొనును. చంద్రగుప్తుడు కత్తిని పార వైచి నందునికొగలించుకొన బోగా, నిద్దరు భటులు చంద్రగుప్తుని జంప గమకింప, చంద్ర కేతువడ్డుపడును. మరియిద్దరు చంద్రగుప్తుని ద్రుంపబోవ ఛాయ వారి సంతమొందించును. చంద్రగుప్తుడు స్మితవదనముడై యామెను చూచును,]

మూ డ వ అం క ము.

మొదటి రంగము

(నందుడు వాచాలుడు చెరలో)

నంద—అబ్బా! ఈగదిలో నెంతగాఢాంధకారము!

వాచా—కానిమ్ము—దోమలశాధ తీరినది, దొంగ
భయము లేదు.

నంద—కాత్యాయనుని నేను బందిలోనుంచిన దీ గది
లోనే కాబోలు ?

వాచా—ఔను, మహాగాజా !

నంద—అబ్బా! ఎంతభీకరముగా నున్నది !

వాచా—ఇందే యతని యేడ్వరుసుతులకన్నమువెట్టక
మాడ్చి చంపితిని.

నంద—అందుకు దగిన ప్రతిఫలము ముట్టినది.

వాచా—ముట్టినదా! ముప్పు నప్పును తీరినవి. ఇక
భయమేల?

నంద—అదెట్లు? చంద్రగుప్తుడు నన్ను వధింపడనుట
నత్యము. వధించినచో శీరుడు భృకుటీకుటిలుడు, ప్రతి

హింసాపరాయణుడునగు నా బ్రాహ్మణుడే. ఆనా డతడు నావైపు ఆకొన్నసింగంబు గున్న స్థలమును వీక్షించుభాతి లోలుపదృష్టుల జూచెను.

వాచా—భయమేమి?

నంద—నీకు భీతిలేదా?

వాచా—లేశమైన లేదు. ఎంతకొంపమున్న వారు నిన్ను జంపుదురు. అంతకన్న వెక్కుడు సేయజాలరు. నాకు భయమేమి? నాచెల్లెలు ముండమోయును. నా కేమి?

నంద—వారు నన్ను జంపి నిన్ను విడుతురనియా నీయూహ?

వాచా—ఇది నిశ్చయమే.

నంద—ఱిట్లనుకొనకుము.

వాచా—ఆ ?

నంద—నీవు చంద్రగుప్తునిశల్లిని కొప్పువట్టి యీడ్వ లేదా?

వాచా—ఈడ్చితినా? ఎప్పుడు?

నంద—చాణిక్య పండితుని మెడబట్టి గెంటితివా, లేదా?

వాచా—ఎప్పుడు? లేదే?

నంద—పైపెచ్చు నీవు నాకు స్వాలకుడవు.

వాచా—నిజమే.

నంద—ఒక వేళ నన్ను విడిచిన విడుతురేమో కాని నిన్ను విడువరు.

వాచా—(చేతులు జోడించి) మహారాజా! రక్షించుము.

నంద—నా కేల కేలుమోడ్యదవు?

వాచా—ఇది యలవాటు. కాని నే నేమెరుగను.

నంద—భయమేల? చంపుట తప్పదు.

వాచా—ఎవరిని? ఎందుకు?

నంద—“ఎంతకోపమున్న వారు నిన్ను జంపుదు”రని నీవే యంటివికదా!

వాచా—అంటినా? నాకు జ్ఞప్తిలేదు.

నంద—నీస్మృతిశక్తి నీవశమందున్నది. కొన్ని జ్ఞాపకముండును. కొన్ని జ్ఞాపకముండవు, నీవిప్పు డంటివే?

వాచా—అనియంటినేమో కాని నాయభిప్రాయమదికాదు.

నంద—వారు నిన్ను తప్పక చంపుదురు.

వాచా—వలదు, వలదు, మహారాజా!

నంద—నిన్న తప్పక వధింతురు.

వాచా—ముండమోయు నయ్యా!

నంద—నీకు భార్యలేదే? ముండమోయున దెనతే?

వాచా—అయ్యో! ముండమోయుట కొకభార్యయైన తేకపోయెగా దెనమా! ✓

నంద—నీకొర కేడ్చువారునూలేరు.

వాచా—భార్యయుండిన నేడ్చునుకదా? ఇప్పు డెవగునూలేరు,

నంద—ఇట్టి యాసన్న మృత్యుదశయందును నీపరి యూచకమునకు నాకు నవ్వువచ్చుచున్నది.

వాచా—దీని జ్ఞప్తియం దుంచుకొనెదను. నవ్వువచ్చు చున్నది. నవ్వు వచ్చుచున్నది.

నంద—యుద్ధమునకు బూర్వము మహా రాణిని బుత్రునీ మంత్రియూశ్రయమున వీడి వచ్చితివా ?

వాచా—ఆహా? విడిచి వచ్చితిని. (ధ్వనియగును)

నంద—ఆధ్వనియేమి? వాచాలా!

వాచా—ఎవరో వచ్చునట్లున్నది, తలుపు దీసిరి.

(కాత్యాయనుడు వచ్చును)

కాత్యాయ—మహారాజా! కుశలమా?

నంద—విశ్వాసఘాతకుడా! నీవు మంత్రివా?

కాత్యాయ—నేను విశ్వాసఘాతకుడనా?

నంద—ఆబాల్యము మా యన్నముదిని.

కాత్యాయ—నీతండ్రి చంద్రగుప్తునికిగూడ తండ్రియే. మహారాజా! నీతండ్రికి విరుద్ధమగుకార్యము నేను చేయలేదు. వానిపుత్రులలో నొకనిపక్షమువీడి యన్యనిపక్ష మవలంబించి తిని, రాజద్రోహి నెట్లెదను?

నంద—ఓహో! మాదాసీపుత్రుని పక్షమవలంబించి, మా పక్షమవలంబించితివని యెంచుచుంటివా? బ్రాహ్మణుడా నీకు సిగ్గేలలేదు? నీవును చాణక్యుడుసూత్రాబ్రాహ్మణులయ్యు, కుట్రనుబన్ని, యనార్యమగు భిల్లసేన గూర్చుకొని, క్షత్రి

యునిసింహాసనమునుండి తొలగించి, దాసీపుత్రు నందాసీనునిగ జేసితిరి! ఒకకూద్రుడు, కులకాపుత్రుడు, నేను మగధసింహాసనము నధిష్ఠించెనా! ఏమి విధివిలసితము! ఇదేనా మీ ఖ్యాతి?... ఏమి? తులంచెదవేల? కృతఘ్నుడా?

కాత్యాయన—నందా! నేనెన్నటికినీ కృతఘ్నుడగాను. నీవే నన్ను విశ్వాసఘాతకునిగ జేసితివి. అమాయకులగు నాసుతుల నేడ్చుర చెరింద్రోసి చంపితివి. నాకన్నులతో నేను— వారు— ఈగదిలో— ఈయంధకారమున— ఆకలిచే శుష్కించి చచ్చుచుండగా, ననహాయుడనై చూడవలసినచ్చెను! నాసుతు లట్లుమరణించునపుడు నీవొసగిన సిడికె డాహారము నాకిచ్చి దేహములు లించిరి. చచ్చుటకుముందు వారు నిన్ను శకుంచుచూ నాతో “తండ్రీ! యీయత్యాచారమునకు బ్రతీకారము నీవు తప్పక యెనర్పవలయు”ననిరి. అట్టి సుతులగూర్చి జపకున కెట్టివ్యధయుండునో నీకేమి తెలియును? గాఢాంధకారమున నీసంసారము లుష్ణమగునప్పుడు కొడుకులే కదా తండ్రీకి పట్టుగొమ్మలు. మానవునికీర్తి, యపకీర్తి, సంపద దారిద్ర్యము, పుణ్యము, పాపము మొదలగువానికి హేతువులు కుమారులే. తండ్రీకి సర్వస్వమూ పుత్రులే. అట్టి నా పుత్రుల నేడ్చుర నీకడుపున బెట్టుకొంటివి. నాభవిష్యత్తును శూన్యనై రాశ్యముగ జేసి నాహృదయమున నాధిపుట్టించి నా జీవితమును హాహాకారపరిణతముగునట్లు చేసితివి. వారందరు నీతో నాడుకొనువారు కదా, నీకేమి యపకార మొనర్చిరి?

నంద—బ్రాహ్మణోత్తమా! నే నన్యాయము జేసి తిని. ఘోరమగు ఘాత యొనర్చితిని. సహజముగా నేను వాపిని గాను కాని సాగదోషమున జెడితిని, సైరింపుము.

కాత్యాయన—మహారాజా! నీవెంత నిష్ఠురుడ వెల్లెతివి? నాకన్నులయెదుట బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడ వైతివే, నిన్ను నాతోడ యందుంచుకొని భుజముపై నెత్తుకొని యాడించితిని; నాయెడ నీ కింత నిష్ఠురత యెట్లు సమకూరెను?

నంద—బ్రాహ్మణోత్తమా! నన్ను క్షమింప వేడు చున్నాను.

కాత్యాయన—రాజా! క్షమింతును, పిదప సంసారమును త్యజించి సన్యాసి నయ్యెదను.

వాచా—ఆ సని యత్యుత్తమము. ఈ సంసారమున జగడములు మెండు, సుఖముసున్న; ఇందుండకపోవుటయే మంచిది. అట్లయిన మేమును ముక్తులమయ్యెదము.

కాత్యాయన—మిమ్ము ముక్తులజేయుటకు నాకధికారము లేదు. చాణక్యమంత్రినో వేడుకొనవలయును.

నంద—ఆ బక్కిపేగుల పాదుడు మంత్రియూ?

కాత్యాయన—అంతేకాదు. చంద్రగుప్త మహారాజునకు గురువు.

నంద—శూద్రుడగు చంద్రగుప్తుడు—రాజు, భిక్షుకు డగు చాణక్యమంత్రి, మరి నేనాధిపతియూ?

కాత్యాయన—మలయరాజగు చంద్రకేతు.

నంద—నరిపోయినది. వారిజోలి నా కేల? నీయెడ నే సపరాధ మొనర్చితిని, నన్ను క్షమింప వేడెదను. ఇందు ముందు వెస్క- లారయ నక్కరలేదు. ఇది నాకు లజ్జాకరము కాదు. కాని శూద్రుడగు చంద్రగుప్తుని, వాని తల్లియు మా దాసీయునగు మురను వలచుకొనిన నా కొడలు మండును. ఈ చెర వీడెనా?

కాత్య—నీ చెర గొప్పుటకు వారి నెంతయు బతి మాతెద.

వాచా—అయ్యా, నన్ను గూర్చి కూడ కొంచెము వేడుకొనుము.

కాత్య—వాచాలా! నీవు స్వయముగా వారిని వేడు కొనవచ్చును. నిన్ను బిలువ చాణక్యము నన్నంపెను.

వాచా—అయ్యో! దైవమా!

కాత్య—వాచాలా! నిన్ను వారియొద్దకు కొని పోవుటకే నారాక.

నంద—వీనితో వాని కేమిపని?

కాత్య—అది నాకు తెలియదు. వాచాలా! పోవు దము రమ్ము.

వాచా—మహా రాజా!

నంద—ఓయీ! నన్నే మిసేయుమందువు? నేనుగూడ నీవంటివాడనే. పొమ్ము.

కాత్య—రమ్ము- భయములేదు.

వాచా—విడుచునన్న ధైర్యమును తేదు.

కాత్యాయన—రా! రమ్ము.

వాచా—రాక తప్పదా? నకువుము. (పోవుదురు)

నంద—దాసీవుత్తుడు మాసింహోసనమెక్కెనా? ఈ చెఱనుంజి విముక్తి కానిమ్ము, వానిసని బట్టెదను.

చంద్రగుప్తము.

చాణక్యని కుటీరము.

చాణ—వెనుకంజ వేయనా? ఎటూ? ఎక్కడకు బోవుదు? నిశ్చింతాలసభావమునకా? నిష్కర్మనై రాశ్యము నకా? కాదు కాదు. అందు సారస్వమేది? అది కడు నస హ్యము. అంతకన్న నిదియేమేలు. ఇందు ప్రతిహింసాజ్వాల కలదు, ఉత్తేజనేజనితో న్మాదము గలదు. దొరికిన స్వర్గము, లేకున్న నరకము... ఆ! నరకమున కేలబోవలయు? ఔను. స్వర్గమునకు నేబోగూడదని బ్రహ్మ నానుదుటవ్రాసినా నర కమేగతి. ధాతా! నన్ను నీచెంత జేరనీయవేని నీప్రతిపక్షు లలో జేరి నీనల్లగుండెలో నిద్రపోవుదును. నీచి త్తమునచ్చినగీతి నొనరింపుము--నాపూనిక వీకువాడనుగాను... ఓసీ! విశాచీ! నీయక్షయబీభత్ససాంసర్యము నామనము నరికట్టినది. ఓ అదృశ్యమహాశక్తి! నీచేతిలో నాచేయివేసితిని, నిన్ను వలచితిని, నీవిషాక్తోపగూహమున వక్షమాని నీయధరవిషపాన మొ నర్చి యనురుడనైతి, నరకమునకు బోవ సిద్ధుడను-ప్రేయసీ!

నన్ను వీడక, నీవెంట దోడ్కోనిపోమ్ము; ఎట్లకైననూసరియే;
పాపరచితమగు నీకవచము నొసంగుము. దానిధరించి నన్ను
ధాత యేమిసేయగలఁడో చూచెదను.

(కాత్యాయన వాచాలులు వత్తురు)

కాత్యాయనా! వీడెవడు?

కాత్యాయ—నందుని స్వాలకుడు వాచాలుడు.

చాణ—ఓహో! (వాచాలుడు (మొక్క) అబ్బో!

ఏమిభక్తి! ఆనాడు నామెడబట్టి శెంటితివి, జుట్టుపట్టి యీడ్చి
తివి. జ్ఞప్తియున్నదా?

వాచా—ఎప్పుడు? లేదే! (వెనుక జూచును)

చాణ—ఓహో! మరచితివి కాబోలు. నేను జ్ఞాప
కముచేసెదను... దానికేమి? ముందు నందునికుటుంబ మొదలు
న్నదో తెల్పుము.

వాచా—నే నెరుగను.

చాణ—నీకు తెలియును, చెప్పుము.

వాచా—ఆ! ఆ! ఎరుగుదును.

చాణ—ఎక్కడ నున్నది?

వాచా—(క్రొవ్వు చూచు జూచును)

చాణ—అట్లు జూచెదవేల? నందునికుటుంబ మెటు
నున్నది! నీచెల్లెలూ మేనల్లుడు నెచటనున్నారు? చెప్పవేమి?

వాచా—మలయపర్వత దుర్గమున.

చాణ—అక్కడలేరు, అసత్యము.

వాచా—అబద్ధమే, అక్కడలేరు.

చాణ—ఎటునున్నారో చెప్పుము, పారితోషిక మిచ్చెదను.

వాచా—వారి పుట్టింట.

చాణ—కాత్యాయనా! అటకొక సేననంపుము, అంతవరకు వీని జెరలోనుంచుము; వారు దొరికినచో వీని ముక్తునిజేసెదను, లేదా, వీనిప్రాణములు తీయుదును.

కాత్య—వాచాలా! రమ్ము.

వాచా—ప్రాణములు తీయుదురా?

చాణ—అవశ్యము! అది తప్పదు.

వాచా—మా చెల్లెలక్కడ లేదు.

చాణ—ఓరీ! నీవు నల్లత్రాచుతో నాటలాడు చున్నావు. నిజము చెప్పుము.

వాచా—ప్రమాణముచేసి—

చాణ—నిజము చెప్పుము. నిన్నేమియూ చేయను. నందునిభార్య ఎక్కడ నున్నది?

వాచా—నుంత్రియింటిలో—

చాణ—(ఆలోచించి) ఆ! ఈమాట నిజము కావచ్చును. ఎవరక్కడ? (భటుడు వచ్చును) వీని జెరలో నుంచుడు, వీడు చెప్పినది నిక్కువమైనచో వీనికి బంధమోచనము జేసిద? లేకున్న మృతిదప్పదు.

వాచా—నాలుక యెండుచున్నది. నీరు కావలయును.

చాణ—లోనికి బొమ్ము.... భగవత్స్పృష్టియందు
వ్యర్థపదార్థము లేదు. చెత్తకుప్పయందును చేవయుండును.
దుర్గంధదూషితములగు మలమూత్రములనుండి సువాసన
ద్రవ్యములు వెలువడుటలేదా? ఇంకను దెలిసికొనడగు విష
యము లనేకములు గలవు... ఏమి ఆలోచించుచుంటివి?
కాత్యాయనా!

కాత్యాయన—నరు డింతనీచు డగునా యని చింతించు
చుంటి. అత్యాచారము, వీడనమూ హత్య మొదలగువాటిని
సహింపవచ్చును, కాని ఇట్టికృతఘ్నత నిర్భరము; అసహ్యము.

చాణ—నరు డిట్టికృతఘ్నుడు కావుననే చాణక్యనీతికి
చోటుకల్గెను. పురుషుని కడర్యప్రవృత్తిమూలముననే నాకా
ర్యముల సాధించుచుండెదను. ప్రాణమిత్రుల శత్రువుల
జేయుట, సహోదరు లన్యోన్యము కుత్తుకల నుత్తరించుకొను
నట్లు చేయుట, హింసను రేపుట, లిప్సాగ్ని కంధనము
గూర్చుట, దీని పేరే చాణక్యనీతి-కత్తిని కుత్తుకలో గ్రుచ్చు
నపుడు ముఖమున మందస్మితము తొలుకాడుచుండవలయు,
పానీయమున విషమునిడు వేళల మధురాణాపముల
మోహము పుట్టించవలయును. దీనికే చాణక్యనీతి యచిపేరు.
“జుపవలయును శతునిపై శాత్యమెందు”

కాత్యాయన—పండితోత్తమా! ప్రతిహింసాసముద్రమున
మున్ని నేనునూజుగుస్సాంధకారమున మగ్నుడనై యుంటిగాని
నీరాజనీతివైఖిరి నాకు దురవగాహముగా నున్నది!

చాణ—అంతయు నచిరకాలమున గ్రహింపజాలు దువు, ఓపికబట్టుము ; నిన్ను సంపూర్ణవిశ్వాసఘాతకునిగ జేసి విడిచెదను. ఈశాశ్రయమును యధావిధానముగా నేనభ్యసించు చున్నాను-నీకు నుపదేశించెద తాళుము.

కాత్య—కాని యిదిమాత్ర మన్యాయము. పాణిని “నిర్వాణోవాణే” అనుసూత్రమున—

చాణ—అబ్బబ్బ! ఇంకను పాణిని యనుచుంటివా? దీని నన్యాయ మనువారెవరు?

కాత్య—సంఘము.

చాణ—దాని నేను లెక్కనేయను.

కాత్య—పివేకిము.

చాణ—వివేకమా! అది కుతర్కము, కుసంస్కారము.

కాత్య—భగవంతుడు.

చాణ—భగవంతుడే లేడు.

కాత్య—రాను రామ! అయ్యా! మీరొకపర్వతశిఖ రాంచలమున వ్రేలాడుచున్నారు. వారిపడెదరు సూడీ!

చాణ—అట్లైన ప్రచండోల్కాపాతము ఘటిల్లును. దానిని జగమంతయు విస్మయముచే నడలి చూచును. నాకు నిద్రాసమయమైనది, నేబోయెద; కాత్యాయనా, రేఘసిద్ధము జేయుము.

కాత్య—దేనిని?

చాణ—యూపకాష్టము, ఖడ్గమును. బలినొసంగుటను గూర్చి యాలోచింప నవసరములేదు, అది సిద్ధమే.

కాత్యాయన—నాదొక మనవి. నందుని విముక్తుని జేయ వేడెదను.

చాణ—అసంగతము. నీవుపోయి ఎంతయూసిద్ధము జేయుము. చూడు! నాప్రేయసి స్మితవదనయై యెట్లుచూచుచున్నదో—(పోమ్ము)

ఓసీ! అదృశ్యమహాశక్తి! నన్నింతదనుక నీడ్చి తెచ్చితివి. నీప్రేమప్రవాహమున కొట్టుకొని వచ్చితిని. నీకుటిల దృష్టి, వికటహాసము, వక్రగతి, పూతిగంధము, మలినస్పర్శమును—ఎంతయుమనోహరములు! ప్రేయసీ! నీవెంత కుత్సితురాలవా? నిన్నుజూచునప్పుడెల్ల మోహము నన్నావరించుచుండును. నీప్రభచే సల్లనిదావాసల ముత్పర్ణమై బ్రహ్మాండమందలి సౌందర్యమెల్ల మ్రింగుచున్నది. అరణ్యమునందలి క్రూరశృంగాలములు “సర్వాంగములుంజలింప బెగడొందుచు దిక్కులుచూచుచున్న సారంగ” గముల నోటవేసుకొనుటకు తీవ్రదృష్టుల నిగిడించుచున్నవి. ఓహో! ఎంతభయావహము! ఎంతసుందరము!

మూడవ రంగము

గాంధారరాజప్రాసాదము— సెల్యూకసు,

కూతురును ప్రవేశింతుడు.

సెల్యూ—ఈసారి సికిందరుపాదిగ్విజయము పూర్తి జేసెను. చంద్రగుప్తా! భారతవర్షమున నతిప్రయాసపూర్వకముగ స్థాపింపబడిన యవనోపనివేశము నొకవత్సరముననిర్మూలించితివికదా! ఈసారి దానికిప్రతిక్రియ గావించెద జూడుము.

హెలె—భారతవర్షమును జయింపబోయెదవా? జనకా! ఆసియార్ధఖండమున నీసామ్రాజ్యము వెల్లుచున్నది. నీయశము పృథ్వియందంతట వ్యాపించి యున్నది. ఐననూ సింధుభూముల నేపోరులేక సాలించుచుండిన చంద్రగుప్తుడు నీకు కంటిలోనినలుసాయెగా?

సెల్యూ—భారతీయుడు రాజ్యమేలుటయా? వాడేమి యననుడా?

హెలె—ఏమీ! అతడు మానవుడు గాడా?

సెల్యూ—ఈప్రపంచమున రెండేజాతులు, యవనుల మగుమేము, తక్కినవారు బర్బరులు. మేమురాజ్యమేల నర్హులము. వారుకారు. ఇది నామతిము.

హెలె—యవనులే సర్వకాలములయందును విశ్వవిజయులైయుండలేదు, ఆ చంద్రార్కము వారేవిశ్వ విజయులుగా నుండువారుకారు; వారి ప్రభోవసూర్యుడ స్తమింపనున్నాడు.

ఆసన్ననిర్వాణమున దశాంతమునొందన వారిప్రతాపదీపమి
ప్పుడు నీరూపమున వెల్లుచున్నది. ఇంక నదియు హరించుకాల
మాసన్నమైనదికాబోలు? నీకు పరాజయము సిద్ధము.

సెల్యూ—ఏమీ! యవనసామ్రాజ్యము హరించునా?
జయావతారుడగు సెల్యూకిసునకు బరాజయమా! ఆతడు
బ్రతికియుండ యవనప్రతాపసూర్యు డెత్తమించునా? అసం
భవము-

✓ సోలె—నామాట లాలించుము. సికందరుషా సింధు
భూములపై దండెత్తునాడు భారతరాజు లన్యోన్య ద్వేషులై
యుండిరి. కావున నాచిద్రము కనిపట్టి మీకుజయము పొంద
గల్గితిరి. నేడన్ననో, వారందఱు నేకచత్రాధిపత్యము వహించి
యున్న చంద్రగుప్తునికి సామంతులై ఐకమత్యమున మిత్ర
భావము నూనియున్నారు. మరియు లోగడ భారతవీరులకు
మీయుద్ధమర్మములు తెలియవు. ధైర్యమున, వీర్యమున,
సాహసమున, బలమునావారు మీకు దీసిపోకున్నను సామరిక
ప్రథల మీవలె నెకుగరు. కావున సుశిక్షితులగు మీయనన
వీరులకు బొంగిరి. ఇప్పుడో వారు మీయుద్ధమర్మముల
నెకుగుదురు. దేశము వారిది, వస్తుసమృద్ధిగలదు, కావున
మీకుజయముద్భుటము, అపజయమునకు దోడవమానము
సిద్ధము, బరదీకృతులగుదురు. అదితప్పదు.

సెల్యూ—ఏమీ? మమ్ము చెరయంతులపగల సమర్థు

దుండునా? నీవు మాకొక గొప్ప శ్రేయోభిలాషిణివలె గన్నట్టుచున్నావు!

హెలె—కావుననే అప్రియమైనను తథ్యమును బల్కుచున్నాను. మీరన్యాయమున కొడిగట్టుచున్నార, ధర్మమెచటనుండునో జయము చటచుండును.

సెల్యూ—యుద్ధవిషయముల నీతో చర్చింప దలచుకొనలేదు. ఆరిస్టో ఫేస్సు చెప్పినట్లు--

హెలె—ఆత డేమనెను?

సెల్యూ—స్త్రీలతో నావిషయము చర్చింపరాదని.

హెలె—పదీ వానిగ్రంథముల దెచ్చెన- అట్లెచట నున్నదో చూపుము.

సెల్యూ—అతడుకాడు- తెమిస్టాక్లేసు.

హెలె—అతడు నాజనీతికోవిదుడు గాన నట్లెన్నడును వ్రాయడు.

సెల్యూ—ఆ! అతడుకాకున్న సోఫోక్లేసు కాబోలు.

హెలె—అటులనా? వానిగ్రంథములే తెచ్చెన, ఆత డట్లెచట వ్రాసెనో చూపుము. (పోవును)

సెల్యూ—బుద్ధి గడ్డితిన్నది. ఇప్పుడు నేనుచెప్పిన గ్రంథకర్తలెవరునూనాకు కృతపరిచయులు గారు. వారిగ్రంథములే నేనెరుగను. ఇది కేవలము నాయభిప్రాయమే. గొప్ప వారిట్లనిరనినచో బలవత్తరమగునని కుయుక్తి జేసితని. ఈమె యాగ్రంథములనెల్ల కూలంకషముగ జదివినది. యవనసారస్వ

తము చాలక సంస్కృత మిప్పు డభ్యసించుచున్నది. ఇంకనీమె
గాగలదు. ఇక్కడనుండి పరుగెత్తుటయే శ్రేయము. (పోవును)

(పుస్తకములతో హెలెనా వచ్చును)

హెలెనా—ఓహో! ఆతడిక్కడలేడు. పారిపోయిన నే
వీడుదాన గాను, ఎచ్చట నట్లుదహరింపబడినదో చూపవలయు
ను. ఊరక స్త్రీల నవమానించిన నొప్పును.

(పోయితండ్రిని తీసికొనివచ్చును)

(కూర్చుండి) సోపోక్లీ సామాట నెచ్చటను, వ్రాసియుండలేదు.
ఉన్నచో జూపుము.

సెల్యూ—ఏమి యాబలవంతము? నేను చూపను,
పోమ్ము- నీవేమి చేసెదవు?

హెలెనా—ఆమాట యెచటనున్నదో చూపుము. ఊరక
నాడువారిని జుల్కనసేయజూచిన నేనొప్పుకొనను.

సెల్యూ—నాయిష్టము. నీవసాధ్యపుపిల్ల వగుచున్నావు,
నీదుడుకుదనమునకు మేరలేకయున్నది. నాయందు నీకభిమా
నములేదు.

హెలెనా—తండ్రి! నీవట్లన జెల్లునా? నీకంట నొల్క
నున్న బాష్పబిందువు గుడుచుటకు నాసర్వస్వము ధారవో
యుదునే.

సెల్యూ—అమ్మా! తప్పాడితి; నన్ను మన్నింపుము.

హెలెనా—కాదుకాదు. అపరాధమునాది. నీయందు
నాకు ప్రేమలేదు, నీవే నన్ను తుమ్మింపుము.

సెల్యూ—అభిమానము నీకు వేకేమి? కోపాద్రేకమున నట్లంటిని

హేలె—సోభోక్తీ సావిషయమున నేమనెను?

సెల్యూ—ఏమియు ననలేదు. ఊరక నే నంటిని.

హేలె—అట్లయిన నీ తోడ నాకు వివాదమేలేదు.

సికందగుపా విషయమున నొకమాటవింటిని, అదినిజముగునా?

సెల్యూ—ఏమాట?

హేలె—అతడు భారతవర్షమును జయింప బోవునపు డొకబ్రాహ్మణు డాణవిచేతకు వచ్చి, “సార్వభౌమా! భారతవర్ష విజయనాశరమేదేశము జయింప నెఱితివ” న, “చీనాదేశము” మనియుత్తరమిచ్చెనట. “నమ్మటనో?” అని యడుగ నై రోపాఖండిము కెల్పెన న, “ఆవెస్కనో?” యన నేమియుచెప్పజాలని సార్వభౌమాడు “అక్షుడొక గొప్ప విందును జేయుచున్నా” నెనట. అతడు బ్రాహ్మణుడు నవ్వి “ఆవింశిక్షుడేమి నేయ నాడు?” అని యడిగెనట.

సెల్యూ—ఆబ్రాహ్మణుడు మంచి మింగిపోతు నలె నున్నాడు.

హేలె—కాదుకాదు. అతడు గొప్పతత్వజ్ఞుడు, మనుష్యునియాశ కంతములేదని చూపుటకట్లొనర్చెను. డయోజనీ సొక్కడే ఆశావాగురుల చిక్కక తాను జీవించుటకు మాత్ర మావశ్యకమగు వస్తుసంచయముతోడనే తృప్తి నొందుచునొక తొట్టెలో గూర్చుండెనట.

యుపేక్షగూడునా? చంద్రకేతుూ నీవును మాటలాడుచుండ నేనుచచ్చితినా, తక్షణమే నీనటనుండి తొలగు చుండువేల? ఇంత యుదాసీనత నీకు గూడునా?

ఛాయ— సేక్షయు సుదాసీనతయునా? మీరెన్న డైన బర్వతశిఖరముననిల్చి సూర్యోదయమును వీక్షించితిరా? దిగంతవిశ్రాంతపర్వత శ్రేణులపై ప్రభాకర కిరణప్రవాహము క్రిడించుట గంటిరా?

చ॥గు— చూచియుండకేమి?

ఛాయ— మాజివిత మట్టిది. ఉజ్వలఘనశ్యామలమగు లత యావేగమున ప్రకంపితమగుచుండుట కొండచరియలలో నుండువారి కెట్లగుక పడును?

చ॥గు— ఇందు చేతనే కాబోలు నీయంతరంగము నే నెరుంగ లేనైతిని. ఆహా! మీ ఘనశ్యామావరణమున హృదయ ముండుట నెరుంగును.

ఛాయ— ఆహా! ఏమి మహా రాజుగారి సౌజన్యము! నల్లని దేహ మసకొల్లరి ఘనశ్యామావరణ మునుచున్నారు. మేఘ మెంత శ్యామలముగనున్న సంతజీవన సమృద్ధమని ప్రభు వువా నెరుంగిరా? దానియంతరమున తేజఃపుంజమగు మెరుపు కేళిసల్పుచుండదా? మాకు హృదయముండునని మీరెరుం గుదు రంతియచాలును. అది యెట్టినో, దానియం దెట్టిభావ ప్రవాహము లుత్పన్నములగునో యెరుగుదురా?

చ॥గు॥—అటులనా? ఛాయా! నీవు నాపై వలపుగొంటి
నా? ఇది సంభవమా?

ఛాయ—సంభవము కాకేమి? ఈశ్వరుడు మీశరీర
మున సువర్ణ మధికముగ గల్పెను. అందుచే మీరిహంకారపర
వశులై భూమిపై యడుగెన బెట్టెను. నన్ను వలచితివా? అని
యడుగుచున్నారా! మిమ్ముజూడ నాకు జాలివొడముచున్నది.
నేను బిచ్చకత్తెవలె మిమ్ముపై ముభిక్షి ట్టుడని యాచింతు
ననుకొంటిరా? దయాపూర్వకముగ మీరు రవ్వంతబిచ్చము
పట్టిన దానిని నేను చేతులుజోడించి చేకొందు ననుకొంటిరా?
మహారాజా, నేనెంత యసభ్యురాలనగు కొండదానినై నను,
ఎంతచల్లనిదానినై నను, మిమ్ముజూడనాయొడలుమండుచున్నది.
... (పోవును.)

చ॥ గు॥—ఏమియీ వాగ్ధోరణి! ప్రాణరక్షణ సల్పిన బా
లామణి యిట్లు తేవగించునా? నారీచిత్త మతిదురవగాహ్యము,
దానినెరుగ ధాతకైన వశముగాదు. మున్నోనాడు సింధు
నదీతీరమున సికందరుషాసమక్షమున సెల్యూకిసుప్రాణమును
నే గాచునప్పుడు వాసికూతురు సజలదృష్టుల నాపై నారిం చె,
అదిప్రేమమా? లేక కేవలకృతజ్ఞతమా? ఆహా! ఆయపనకాంత
యెంతసుందరి! మహాసముద్రనీలజలములపై నవతరించినయువక
కాంతభాతి, రక్షవర్ణ జపాపుష్ప రాశి మన్యమున రాజులు దర
వికసితనీరజములీల నెంతనేత్రపర్వమయ్యెను? ఆమాట నిష్కామ
స్మరింపనేల! అదియొక స్వప్నము.

(చంద్రకేతు వచ్చును)

చ॥కే॥—సోదరా! చాణక్యసి యాజ్ఞానుసారము నేటి
రాత్రి భూతపూర్వమహారాజగు నందుని బలియొసంగెదరట.

చ॥గు॥—ఏమి? నందుని బలియిత్తురా? బ్రాహ్మణుని
యాజ్ఞానుసారమా? నేనెవడను? మగధమహారాజును గానా?
ఇంతశ్రమయింతటి యాయోజనమును-- బ్రాహ్మణప్రభుత్వ
హోమాగ్నికి నాజ్యముగా బరిణమింప జేయవలయునా?
చంద్రకేతూ! ఇండుశిరఃకర్తవ్య మనవసరము, అట్లుకాగూడదు,
నేను క్షమాపత్రమును వ్రాసిపంపెదను. నీవు శీఘ్రమేపోయి
“బలియొసంగవలదని మహారాజుచంద్రగుప్తుని యాజ్ఞ” అని
చెప్పుము; ప్రార్థనముకాదాజ్ఞయనుము; పొమ్ము. (ఆతడుపో
వును)

ఏమి యీ బ్రాహ్మణునిగర్వము! నాకొకింతయేని వర్తమాన
మంపక నాయనమతిగొనక యెట్టికార్యము దల బెట్టినాడు!
ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము! నేనీసామ్రాజ్యమునకు సంబంధించి
నవాడను కాననియు, తనచేతనాడు కీలుబొమ్మనని తలచె
గాబోలు?

(ఛాయ వచ్చును)

ఛాయ—మహారాజా! అపరాధ మొనర్చితిని సైరి
పుడు; అజ్ఞురాలను.

చ॥గు॥—ఛాయా! నేనుక్షమించుచునునీవుచేసినతప్పేమి?

ఛాయ—మిమ్ము పరుషవాక్యముల నాడితిని. అపరాధమయ్యె, క్షమింపుడు; లేనిచో బ్రాణదండన మొసంగుడు.

చ॥గు—బాగుబాగు! ఇదేమిఛాయా? నీ వేయపరాధమునాచేయలేదే? నామొడ నీకు ఘృణ యున్న నట్లు చెప్పులు నేరమగునా?

ఛాయ—మహారాజా! ఘృణయా! జాగ్రదవస్థయందు ధ్యానమానకును, నిద్రావస్థయందు స్వప్నమునకు నేకలక్ష్యమై ఇహమున నాసర్వస్వమునూ పరమున నాస్వర్గమునునై వరలెడు నీడర్శనము నాకు సర్వతిర్థాభిగమనంబును, దర్శనాభావమభిశాపరూపమై వర్తిలుచునుండ నిన్నుజూచి యేవగించుదాననా? నే నసత్యమాడితిని. ఒడలెరుంగమిచే నాకు మతిపోయెను. ఈయాకాటము తొలంగుటెట్లు? నిన్నుమరచిన బోవును కాబోలు, కాని మరువజాల!

చ॥గు—ఛాయా! నే నేమియొనర్చితిని?

ఛాయా—ఏమియొనర్చితివా? ఏమి యొనర్చలేదని యడుగుము-తినుటకాకలి, పరుండుటకు నిద్ర, సర్వకాలసర్వావస్థల చిత్తశాంతియు లేకుండజేసితివి. నాదృష్టిపథమున జగమంమంతయు లోపింపజేసితివి-నేను స్వర్గముననుంటినో, నరకముననుంటినో తెలియజాలను ఇంతజేసియూ నే నేమిచేసితినిని యడుగుచుంటివా? నిష్ఠురూడా! నీకు జాలిలేదా! (ఏడ్చును)

చ॥గు—ఛాయా! (చేయిపట్టుకొనును)

చాయ—నన్నంటకుము. దూరముగ నుండుము. నీ
 చేయి సోకిఁ తోడనే నా దేహమున విద్యుత్ప్రవాహమునలె
 నెద్దియో చరించుచున్నది. మెదడు కాత్తిపెనాడెను కంచు
 బంతినలె ఖంఠముని మ్రోగుచున్నది. ఈయన్మాదమున
 సదమనము చేయవలయు-నన్న విడువుము (పోవుచు)

చ॥గు—వింతగానున్నది. ఇన్నిరోజులీమెతో మెలగు
 చుంటనే కాని యీమెయభిప్రాయ మెరుంగలేకపోతిని.

విదవరంగము

(చాణక్యుడు - అంగరక్షకులు - ఎదుటనందడు ఖేదీగానిలుచును.
 యూపస్థంభము కత్తియునుండున, కాత్యాయనుడు
 నిలుచును.)

చాణ—భూతపూర్వమగధమహారాజా! నందా! ఇప్పు
 టికినీ బ్రాహ్మణప్రతాపము మొక్కవోలేదనుట నీకనుభవ
 సిద్ధమయ్యెనా? ఈశ్వరుడు మూఖుఁడు కాడు, కావుననే
 బ్రాహ్మణునియందు వివేకముంచెను. ఆర్యఋషిగణము మూ
 ఖులుకారు; కావుననే క్షత్రియులకంటె బ్రాహ్మణులధిక
 ముగ మన్నించిరి. బ్రాహ్మణులనణగదొక్కుటకు దగిన
 సామర్థ్య మెవ్వరికినీలేదు. భారతవర్షమున సనాతనధర్మమున
 సాగుచుండు నంతకాలము బ్రాహ్మణుడు సంఘశాసనము

సేయకతప్పదు, పిమ్మట నొకసారియే ధర్మమునశించును. అప్పుడు వర్ణభేదముండదు, మతాచారములు మట్టిలో గలియును,

నంద—ఈదంభవాక్యములు వినిపించుటకా నన్నిక్కడకు విలిపించితివి?

చాణ—కాదు. కాదు. ఇవి దంభవాక్యములు కావు. ఆకత్తిని జూచితివా? ఆయూపకాష్టమును గాంచితివా? ఇవి యేల నిట దేబడినవో నీకెరిగింపవలయునా? నే నానాడు చేసిన ప్రతిజ్ఞ నీకు జ్ఞప్తియున్నదా? నీరక్తముచే సిక్తము లగు హస్తములతో నాకురుల ముడివేయుదు ననలేదా? చూడు మిదినరకూవాటిని ముడివేయలేదు. నిన్నిక్కడికేల రప్పించితినో యిప్పుడైన బోధపడినదా?

నంద—నన్ను వధింతువా?

చాణ—అందుకు సందియమా?

నంద—నిరస్త్రుబందీకృతుని వధింతువా? హత్య జేయుటయా మీసనాతన ధర్మము?

చాణ—అబ్బో! ఈనాడు క్షత్రియునియొద్ద బ్రాహ్మణుడు సనాతనధర్మము నేర్చుకొనవలసివచ్చెనా? ఆనాడీ ధర్మబుద్ధి యేమయ్యె? నందా! విను. ఇది హత్యకాదు. ఇది నీకు మృత్యుదండనము. దాని విధించువాడను నేను.

నంద—ఏయసరాధమునకు?

చాణ—బ్రాహ్మహత్యాపరాధమునకు, బ్రాహ్మణుని

సంపదను హరించి వానిననమానించిన యపరాధమునకు, దీని నీవుహత్య యనుచుంటివి, ఇందలి న్యాయమును విమర్శించి వచింపుచున్నాను. అందుకు నాకధికారము గలదు. నందా! నేను బ్రాహ్మణుడను. సిద్ధముగా నుండుము. భటులారా! వీని యూపస్తంభమునకు గట్టుడు.

నంద—అయ్యా! నేను కాయాయనునియెడ, నీయెడ సపరాధ మొనర్చితిని. మీరు నన్నుక్షమింపుడు. (మొక్కును)

చాణ—చూచితివా? నేనప్పుడు బల్కిన ప్రతియక్షరమూనిజము. “ఒకనాడీ భిక్షకునిపాదములపై బడి ప్రాణభిక్ష నీవు యాచింతువు. దాని నేనొసంగన”ని చెప్పలేదా? ఇప్పుడెట్టిత్తును?

నంద—బ్రాహ్మణుడా! నేను నిన్ను ప్రాణభిక్ష పెట్టుమని యడుగుటలేదు. బ్రాహ్మణుని ప్రభుత్వమును మన్నించువాడను గాను, శూద్రుడన నాకసహ్యము! అందును కులటానుతుడగు చంద్రగుప్తుడన్న నాకు సరమాసహ్యము మృత్యుభీతి నాకులేదు. నీరక్తనేత్రముల సక్కర నేయువాడను కాను. నాయెడ నొనర్పబడిన యన్యాయమునకు జింతించుచుంటిని. ప్రజలసంపదల హరించి, సరహత్యల జేయునంతటి పాపినిగాను. సంగదోషము నన్ను పాపిగ నొనర్చెను. క్షమింపుము. కాయాయనా!

కాయాయ—మహాగాజా! నిన్ను నే క్షమించితిని.

చాణ—కాయాయనా! జాగ్రత్త! క్షమయనునది

లేదు. ఈపూర్వీకాలే నెవరును వేరొకరిని క్షమింపజాలరు. నందా ! నాహృదయకుహరమందు ధగధగమండెడు వ్యధ యను నావము నీకంటినుండిజారు నాలుగునీటిబొట్టులచే చల్లారునని యెంచితివా? ఈకాత్యాయనుని క్షమయూనాలుకచివర నుండునదే కాని నాభినుండి వెడలునది కాదు. కేవల ముఖవర్తి కాని యుల్లమునంటునదికాదు. మరణశిక్ష ననుభవించునపు డేడువనివా డుండునా ? అనుతాప మెవనికుండదు? అట్టి బాష్పబిందువులచే ప్రతిహింసాజ్వాల చల్లారునా? మరియు పిడుగునుబోలినవ్యధచే నూరువ్రక్కలైన మానసము క్షమయను టంకముచే వెనుకటివలె సంధింపబడుట నేనుచూడలేదు, వినలేదు. అది యసంభవము. అసంగతము.

కాత్యాయన—కాని మహాత్మా ! పాపము నందుడు గొలుడు.

చాణ—బాలు డగ్నిలో చేయిపెట్టిన నది కాలాదా? అగ్ని తనపని నెరవేర్చుటలో ముందువెళ్ళ- లాలోచింపదు. పెద్దచిన్నయను నంతర మారయదు. నే నట్టివాడను.

కాత్యాయన—వినను-పాణిని...

చాణ—తిఱుగ పాణిని యనుచున్నావా? నందునకు దోడు నీకును మృత్యు వాసన్నము కాగలదు. యూపస్తంభమునకు కట్టుడు.

కాత్యాయన—నందుడు మీకృపకు బాత్రుడు.

చాణ—నాకెరుక. కాత్యాయనా! కత్తి నెత్తుము. నీవు

నీచేతితో వీనిని చంపవలయును.

కాత్యాయనీ—నేనా?

చాణక్య—నీవే! పుత్రహత్యకు బ్రతికార మొనర్చుము. నీయేడ్చురుసుతుల శీర్షపాండురమూర్తుల, నాహారమునకు హీన స్వరముతో వారొనర్చిన హాహాకారము, వారి నిష్ప్రభదృష్టి, నిశ్చల శీతలకఠోరగాత్రములూ, జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొనుము. వారి నిష్పండనిర్నిమేషనేత్రములపై, మృత్యుభీకరముద్రను స్మరణకు రప్పింపుము. వారిమృత్యువు నీకన్నులయెదుటనే జరిగె గదా? నీవు వారితండ్రివి. వారుచచ్చునప్పుడు నీతోనేమనిరి? కాత్యాయనీ! చేతులార కసిదీర్చుకొనుము- ఆలసింపకు. భూత పూర్వమహారాజా! నందా! ఇది బ్రాహ్మణునికర్తవ్యము కాదు, కాని విధి తప్పినప్పుడేమిసేయుదుము? ఇప్పటి బ్రాహ్మణులకు పూర్వుల తపోబలములేదు. అదియుండెనా, ద్వితీయ పరశురామునిభాతి భారతవర్షమును నిక్షత్రియము జేయవలెననియు, కపిలునిలీల క్రోధదృష్టిచే నందవంశమును నాశనముచేయవలెననియు, నాకున్నది. కలియుగమున నవి కాజాలవు. అందుచే ఖడ్గసాహాయ్యము కావలసివచ్చె. ఎట్టులైన బ్రాహ్మణప్రభావ మొకసారి చూపవలయును. కంటివాదానిని? కాత్యాయనీ! కానిమ్ము...నందా! ఇంకొకమాట. నీవంశమున నొకపురుగైన మిగులుటలేదు. నీయింట దీపము పెట్టుదిక్కులేదు, నీవంశము నీతోసరి, కాత్యాయనీ! చంపుము.

(చంద్ర కేతు, వచ్చును.)

చ॥ కే—ఆ బ్రాహ్మణో త్తమా ! ఆగు మాగుము, కత్తిని దించుము.

చాణ—చంద్ర కేతూ ! ఏల ?

చ॥ కే—ఇదిగో మహా రాజునాజ్ఞ (పత్రముజూపును.)

చాణ—నాకర్థము కాలేదు.

చ॥ కే—ఇదిగో చంద్రగుప్తమహా రాజుక్షమాపత్రము.

వారు నందుని చెర విముక్తుంజేసిరి.

చాణ—చంద్రగుప్తునాజ్ఞయా? తెలిసినది. ఇది నాకు కాదు. కాత్యాయనా! కానిమ్ము.

చ॥ కే॥—గురు దేహా! ఇది రాజాజ్ఞ.

చాణ—ఇది బ్రాహ్మణునాజ్ఞ, కాత్యాయనా! చంపుము.

చ॥ కే॥—వలదు. అట్లైన మహా రాజుగారుస్వయముగా దయచేయుదురు, తత్పూర్వ మీవధజరుగనీయును. రాజాజ్ఞను పాలింపక తీరదు, భటులా రా! ఆయుధములను సిద్ధము నేయుడు.

(వారు ముందుకు వత్తురు)

చాణ—అట్లెన్నటికిని జరుగనేరదు. అక్కడనే యుండును. (వెనకకు పోవుదురు)

చ॥ కే॥—వీరబలా? మహా రాజును రమ్మనుము. వారు వచ్చువరకు నే నీనందుని రక్షింతును.

చాణ—కాత్యాయనా! చూచుచుండెదవేల? మట్టి బొమ్మవా? ఖడ్గము నిటదెమ్ము.

చ॥ కే॥—బ్రాహ్మణోత్తములకు సాష్టాంగవందనము లొనర్తును, కాని రాజ్యాజ్ఞ నుల్లంఘింపనీయను.

చాణ—కాత్యాయనా! సంకోచము వలదు. చంద్ర కేతు! నీ రాజభక్తికి సంతసించితిని. చంద్రగుప్తుని మగధ రాజ్యసింహాసనముపై గూర్చుండబెట్టిన నేను వాని నటనుండి తొలగింపగూడ సమర్థుడను సుమా! కాత్యాయనా! చంపుము.

చ॥ కే॥—ఈకార్యనిర్వహణమున బ్రహ్మహత్య రాను ఘ్ననూ నేను జంకువాడ గాను.

(ముర ప్రవేశించి)

ముర—స్త్రీహత్య రానున్ననో?

చ॥ కే॥—అమ్మా! మీరా? వందనములు.

ముర—ఆహా! నేనే. నాయాజ్ఞ యిది. చంపుము కాత్యాయనా!

చ॥ కే॥—అమ్మా నందుని క్షమింపుడు.

ముర—(నవ్వి)క్షమయా! క్షమలేదు. నేను క్షమింప జాలను, క్షమించుట నెరుగను. ఏలయన నే శూద్రురాలను. క్షమించుట బ్రాహ్మణధర్మము కాని శూద్రధర్మము కాదు.

చ॥ కే॥—అట్లనకుడు! దేవీ! క్షమమానవులకెల్లరకును సామాన్యధర్మము, బ్రాహ్మణులకే కాదు. క్షమవలనగలుగు నపారసుఖము ననుభవించుటయందు కేవలము బ్రాహ్మణులకే

యధికారము గలదా? ఊమ పవిత్రభాగీరథీజలధారభాతి స్వర్ణమునుండి పృథ్వికి నవతరింపలేదా? ఈఊమయే గోగులయెడ స్వాస్థ్యరూపమున వెలుగుచు మసల రక్షించు చుండును. ఈఊమయే శోకమున విస్మరణరూపమున వర్తించుచుండును. ఈఊమయే దారిద్ర్యమున సహిష్ణుతారూపమున నావరించి యుండును. తనయులతప్పులు తల్లిమన్నింపకున్న దరిదాపులున్నవా? ఇక వారికెనరు దిక్కు? అమ్మా! నందుని ఊమింపుడు. నేనతినముడనై వేడుచున్నాను.

ముర—చంద్ర కేశూ! ఊమ యాచించునది నీవొకడ వేకాదు. నాపంచప్రాణములూ హృదయపంజరద్వారముల భేదించి బైటపడి పాదములుపట్టి ఊమాభీక్ష నడుగుచుండుట లేదా? నందుకు కారాగారమున నుండుట నేనెరుగనా? వాడి వత్తయెయున్న వాని ముఖసరోజము నే గాంచుటలేదా? అశ్రుప్రవాహము నాదృష్టిపథము నరికట్టలేదా? నందా? ఊత్రియస్త్రీపాలకంఠె శూద్రస్త్రీపాలయందు తీపి తక్కువా? ఊత్రియస్త్రీప్రేమకన్న శూద్రస్త్రీప్రేమకు త్రెలుపు తక్కువా? మూఢుడా! నిన్ను నేను ఊమింపను. నేను శూద్రస్త్రీని, వేశ్యనుకానా? కాత్యాయనా! చంపుము.

చ॥ కే—అమ్మా! వలదని రాజాజ్ఞ.

ముర—చంపుమని రాజమాతయాజ్ఞ! నేను దాసినైననూ, వేశ్యనైననూ, చంద్రగుప్త మహారాజునకు తల్లిని. నాయాజ్ఞకు దిరుగులేదు. కాత్యాయనా చంపుము.

చ॥ కే—సకే-నేను పరాజితుడనైతిని. సర్వదేశకాలావ
స్థలయందును మాతృదేశతచే నందరూ పరాజితులే! “జననీ
జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ.” స్త్రీల కన్నెత్తిచూచు
టకు నాకు ధైర్యము చాలదు. అమ్మా! మీ చిత్తము.

చాణ—కాత్యాయనా! ఇక వధింపుము (వధించును)
అహ్వాహ్వా! ప్రతిహింసాపూర్తియైనది. నాప్రతిజ్ఞ సార్థక
మైనది. ఇక నీకురుల ముడివేసెదను.

కాత్యాయ—నాయేడ్గురు కుమారుల చావునకుతగినప్రతి
కారమైనది, ధన్యుడను.

ముర—అబ్బా! అబ్బా! అయ్యా! కాత్యాయనా!
చంపితివా? నేడెట్టి ఘోరమొసర్చితిని! నందుని రక్షింపవచ్చి
భక్షించితిని. నందా! నీతలవ్రాత కెవ రేమి నేయుదురు?

(చంద్రగుప్తుడు వచ్చును)

చ॥గు—ఇనియేమి?

ముర—కాత్యాయనుడు నందుని జంపెను. ఆనోటనే
వాడు నాపాలు ద్రావెను. ఆ దేహమునే నావక్షమందుంచి
వాని జోగొట్టి నిద్రబుచ్చితిని. ఆహా! నేడెంత ఘోరమాయె!

చ॥గు—వధించిన దెవరు?

కాత్యాయ—నేను.

చ॥గు—ఎవరి యాజ్ఞచే?

ముర—నాయాజ్ఞచే. కాని కాత్యాయనా! ఎంతపని
జేసితివి? నేను స్త్రీనికదా! మూర్ఖులను, అబలను, అజ్ఞు

రాలను. అయ్యో! ఈముఖమును నీవెన్నిసారులు ముద్దు గొనలేదు! ఎంత ప్రేమాచికోల్లాసమున నీకృత్య మొనర్చితివి.

చ॥గు—కాత్యాయనా! రాజాజ్ఞ నల్లంఘించితివా?

కాత్య—అహో! ఉల్లంఘించితిని!

చ॥గు—సరే! నీవవధ్యుడవు కాన నారాజ్యమునుండి

నిర్వాసితుని జేసితిని. పొమ్ము.

కాత్య—మహారాజా!

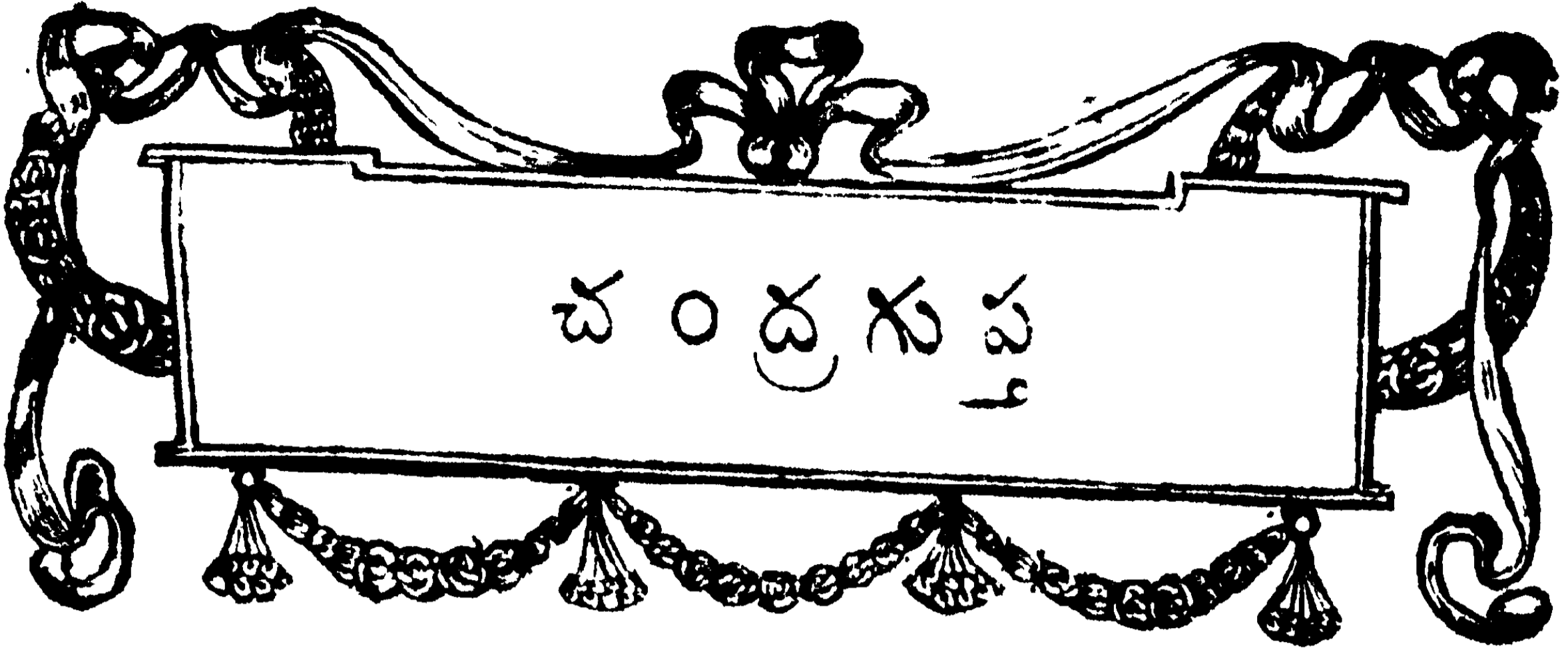
చ॥గు—మారుమాటాడకు. నాయాజ్ఞ యాచకుని మొర యనుకొంటివా? పొమ్ము. ఇదియే నీకు శిక్ష— చంద్రకేతు!

చ॥కే—సోదరా! నిశాతఖడ్గపాణులై వీరు లెందరు విపక్షులై నిల్చిననూ ప్రాణములపై నాసవీడి, చంద్రకేతు రాజాజ్ఞాపాలనమునకు యుద్ధసన్నద్ధుడై వెనుకంజ వేట్టడు కాని, నారులయెడ శిశువునకంటె బలహీనుడు.

చ॥గు—సరే, తల్లీ!

ముర—నాయనా! నా యపరాధమునకు నన్ను శిక్షింపుము.

చ॥గు—(చేతులు మోడ్చి) నీ యపరాధమా? అమ్మా పిల్లలయెడ తల్లి యపరాధమా? నీయిష్టమెట్లో అట్లే జరుగ నిమ్ము. నీవు నాకు తల్లివి—నందా! నీమూఠా తయే నీమృత్యువునకు హేతువయ్యె...(పోవును.)

నాల్గవ అంకము.

మొదటి రంగము

(చాణక్యుని కుటీరము.)

చాణ—ప్రతిహింసాపూర్తియైనది, కాని యది క్షణి
కోన్నాదము. అప్పుడే నశించినది. తిరుగ ప్రళయమాసన్నము
కానున్నది. పైధ్వనులన్నియు విరమించెను, హృదయ
మందలి హాహారము మాత్రము వినబడుచునే యున్నది.
హృదయకంపితాగ్రహమున నెవ్వరినై నశాగిలింపవలెననియున్న
ది, కాని నాయగాధన్నేహరాశి నుంపదగిన యోగ్యవ్యక్తి
గానరాదు. పరాకాష్ట మానదాయె, పట్టుదల సడలదాయె;
వేడినిట్లూర్పులు పుచ్చుచు నిట్లుండవలయునా? ఏమి గతి?...
ఓసి నాక్షసీ! ఎంత జేసితివే?... ఇది కేవల మరణ్యకోదనము,
కంకాశమ్ము కరాఘాతము. (చారుడు వచ్చును)

ఏమివార్తలు?

చారు—కాత్యాయనుడు సెల్యూకసు శిబిరమును
జేరినాడనుట నిక్కము.

చాణ—సరే! తరువాత?

చారు—యవనులు సింధునదిని గాటిరి.

చాణ—పారిసేన యెంత?

చారు—నాలులక్షలు. ✓

చాణ—కాత్యాయనా! నీజన్మమంతయు నొకతీరు ననే వెల్లినది. నీవీరాజ్యమునుండి నిర్వాసితుడవైననాడే నీకంతయు బోధింపవలయునని మొంచితిని, కాని సెల్యూకసుపక్షమున జేరి యాత డెట్లాడించిన నట్లాడుచున్నావు. నామంత్రిత్వమున కీర్ష్యవహించితివో మూర్ఖుడవు! ఊరిలోని సమాచారములేమి ?

చారు—రాజద్రోహులు దళబద్ధులైరి. ముమ్మారు ధూర్జయులమోయించుట వారిసంకేతము.

చాణ—నగరులోని విశేషములు?

చారు—మహారాజుగారి శయనాగారమునకు సొరంగ మొకటి త్రవ్వియిరువదియైదుగురు ఘోతకులు వారి యాగమమునకై వేచియున్నారు.

చాణ—ఇదివరకే వింటిని. వారి నాయకుడెవరు?

చారు—వాచాలుడు. ✓

చాణ—మూర్ఖా! వాచాలా! ఇంతవాడవా ?

వీరబలా! నీవుపోయి వారినిజంపి రమ్ము. వహ్వ! చారులచే వార్తలురప్పించుట యత్యద్భుత వ్యవసాయము. ఇది కేవల చాణక్యస్పృష్టి. శ్రీరామచంద్రుడును చారుల నియమించు

చుండెను. కాని వారిమూలమున రాజుపై యపవార్తలమాత్రము గ్రహించుచుండెను. నేనో, అట్టియపవాదముల నుట్టిలోబెట్టుచున్నాను.

(చంద్రకేతు నచ్చును)

చ॥ కే॥—గురుదేవా! నమస్కారము. ఏమి యాజ్ఞా

చాణ—చంద్రగుప్తుడు దక్షిణదిగ్విజయ మొనర్చినేటి రాత్రి పురమును బ్రవేశింప చున్నాడని నీవెరుగుదువా?

చ॥ కే॥—ఎరుగుదును. నగరమున ఉత్సవముల సిద్ధము చేయుమని యాజ్ఞానంపిరి.

చాణ—నీ వేమియేర్పాటుల జేసితివి?

చ॥ కే॥—నగరమునంతటను దీపావళినుంతురు. వీధుల యందు బాజాలు శంఖ, భేరి, కాహళధ్వనులూ మ్రోగుచుండును.

చాణ—ఏదియు వలదు. వీనివలన బ్రయోజనము లేదు. నావై పేల నివ్వెరపడి చూచెదవు? ఉత్సవముల నాపుము, పొమ్ము.

చ॥ కే॥—ఇదేమి? మహాత్మా!

చాణ—మానుమాటాడక పొమ్ము... (అతడుపోవును)

మహాపవిత్రమగు నీయుజ్జ్వల రాజ్యమునువీడి యెట పోవుదును? ఆలోకమండితశిఖర మప్పుడే కనబడుచున్నది. సర్వము సంధకారమున లుప్తము కాకపూర్వము పోవుదునా? ఓసీ! ఫిఛాచీ! నన్నువీడుము. నేబోయెదను... కాదుకొదు.

ఎందు భోవునును ? నన్ను చేయిపట్టి తీసుకొనిపోవు వారెవ్వరు? అసత్యము, ప్రవంచన, చౌర్యము, హత్య...వీటికన్నిటికి గాఢ్యమొకటియే- ఇందు దొసగేమి?...బలే...బాగున్నది.. ఎంత రాత్రియైనది...ఏమిది? ఇంతవర కెక్కడనున్న దీవెల్లు? పైస, క్రొడ, నగ్గల, దూరమున-దిగంతములుదాక కుప్ప తెప్పలుగా నున్నదే. ఏమికమనీయచంద్రిక!చాలాదినములనుండియు జూడలేదు...ఆకాశమున చిన్నచిన్న తెల్లని మేఘశకలములు పారాడుచున్నవి. జ్యోత్స్నాన్నాతయగు భాగీరథి కాతరస్వరమున మృదుమధురగానము సల్పుచున్నది. పతితపావనీ!తల్లీ, సురధునీ! భగీరథు డెట్టిపుణ్యబలముచే నిన్ను—స్వర్గమంతలిమందాకినిని--మర్త్యలోకమునకు గొనివచ్చెనో! మరుకల్పమగు నాహృదయమున నట్టిభక్త్యుచ్ఛ్వాసమునొక్కసారి జనింపరాదా? నేనొకసారి “అమ్మా!” అనినీతరంగములపై తాళము వేయుచు నాడనా?... ఏమిది? చాణక్యా! నీ వధీకుడవగుచుంటివి? లేదు. లేదు. ఇకచూడను.

(లోపల “తండ్రీ! బిచ్చము!” అని యరచుచు భిక్షుకుడు

బాలికయును వత్తురు)

చాణ—ఎవరది? లోనికి రండు.

భిక్షు—బాబూ! బిచ్చము.

చాణ—ఇంత రాత్రివేళ బిచ్చమెత్తుచుంటి రేమి?

భిక్షు—ఇప్పటి కీయూరుచేరితిమి- ప్రొద్దుటినుండియు

నూతిండిలేదు బాబూ!

చాణ—ఏమిది? ఈ బాలికను చూచి నప్పటినుండియు నా కేడ్పువచ్చుచున్నట్లున్నది బాలికా!... ఏమి నాకే గౌరవ ల్యము? అమ్మా దగ్గరరమ్ము. ఓరిబిచ్చగాడా, ఈ బాలిక నీ కూతురా?

బిచ్చ—బేస, నాయనా?

చాణ—అమ్మాయి! నీ పే రేమి?

బాలి—నా పేరు మాధూ.

చాణ—మీ యూరేది?

బాలి—చాలదూరము.

బిచ్చ—మా కూరూ పేరూ నుండునా? ఇల్లు లేదు వాకిలీ లేదు; ఏ సత్రముననో లేక యే చెట్టు క్రిందనో వసింతుము.

చాణ—బాలా! నీవు పాడగలవా?

బిచ్చ—ఏది మాధూ! పాడుము.

చాణ—వద్దు వద్దు- ఇంచుక నే నదీర్చుకొనుము.

బిచ్చ—అక్కరలేదు, బాబూ! మా కదేవృత్తి.

(పాటపాడును.)

పాట.

మన్ను మిన్నును ఏక-మనానట్లు చీకట్లు

బ్రహ్మాండభాండమున-గ్రమ్ముకొని యుండె||మ||

జలరాశిగర్జించె-బడబానలము నించె

సెనుగాలిచెలరేగి-వీభత్సమయ్యె||మ||

చాణ—ఆ రాత్రియు నిట్లేయుండెను. చంద్రుడు

హఠాత్తుగా మేఘములచే కప్పబడెను, ఓరుగాలిచే దీపమారి
 పోయె-ఆహా!-కుమారీ ! అదియంతయు నొకస్వర్గము- స్వప్న
 ము... ఏమిది? చాణక్యనికన్నులు నీరునించుచున్నవి? - ఓరీ
 బిచ్చగాడా! ఈసొమ్ము గొనుము- బాలికా! ఇటురమ్ము
 (ముద్దిడి) సొమ్ము-త్వరలోరమ్ము.

కంఠపరంగము

—

(చంద్రగుప్తుని మందిరము.)

ముర—చంద్రకేతూ ! దక్షిణాపథమును జయించి
 చంద్రగుప్తుడు నచ్చుచున్నాడు. నగరమున నుత్సవ మేల
 చేయించలేదు ?

చ॥ కే—అమ్మా ! చాణిక్యపండితు లాపి వేయుమని
 యాజ్ఞాపించెను.

ముర—ఎట్లు ? గురువుగారు తనశిష్యువి విజయో
 త్సవ మాపుమనినారా ! ఇదివారికెట్లువిచార హేతువు ?

చ॥ కే—అమ్మా ! మంత్రిగారు నిషేధించిరి కాన
 దాని కెద్దియో కారణముండియుండును.

ముర—ఆ ! కారణమున కేమిలే ! నా కుమారుని
 విజయగౌరవమందు బ్రాహ్మణుల కీషణ్యజనించెను.

చ॥ కే—విజయగౌరవ సూచకమే లేనిదే ? వారిపై
 నిట్లు నిందమోపుట భావ్యముకాదు.

మూర—వినుము. బాజాలచప్పుడు వినబడునట్లున్నది. నాకూన తిరిగి నచ్చుచున్నాడు, కావున నేబోయి మేడనెక్కి తత్ప్రవేశ సమారోహము గనులార చూచెద. (పోవును.)

చ॥ కే—చాలాదినములకు నేడు నాసోదరుని విజయ దీపితిమగు ముఖమును జూచుభాగ్యము లభించినది. ఎంత సుదినము! ఏమి సంతసము! చంద్రగుప్తా! పూర్వజన్మమున మనము సోదరులము కాబోలు?

(తెరలో కోలాహలము. విజయపతాక ధారులగు సైనికులు ముందునడున చంద్రగుప్త మహారాజు ప్రవేశించును.)

సోదరా! ఇటురమ్ము (చేతులుచాచును).

చ॥ గు—నాయాజ్ఞ నీకు జేరలేదా?

చ॥ కే—సోదరా! ఏయాజ్ఞ?

చ॥ గు—నాయాగచునమెరిగి పట్టణమున నుత్సవము జేయ జాటింపుమని కబురంపితిని. అది నీకు జేరలేదా?

చ॥ కే—చేరినది.

చ॥ గు—దానినేల మన్నింపలేదు?

చ॥ కే—మంత్రిగారు నిషేధించిరి.

చ॥ గు—అట్లుగునని నేను గ్రహించితిని. చంద్రకేతూ!

మగధరాజను నేనా, లేక చాణక్యుడా? ✓

చ॥ కే—సోదరా! నామాటవినుము.

చ॥ గు—ముందు నాప్రశ్నకుత్తరమిమ్ము. మగధకు ప్రభువెవరు?

చ॥ కే—మగధకు రాజువు నీవే!

చ॥ గు—మరి?

చ॥ కే—స్రియవరా! వినుము.

చ॥ గు—నేను వినను. మంత్రిని బిలువుము.

చ॥ కే—సోదరా! నామాట నాలింపుము. ఏడ్చియో

హేతువు—

చ॥ గు—వినను. ఆతనిసమాధానము వినవలయును.

చ॥ కే—ఆతడు చెప్పినది.....

చ॥ గు—చాల్చాలు! వా రేమందురో స్వయముగా
వచ్చి చెప్పుకొననిమ్ము. మగధకు రాజుతడే నేనో యిప్పుడే
తేలవలయును. ఏమి యుద్ధత!

చ॥ కే—మిత్రమా! తొందరపడకుము, నామాట
వినము.

చ॥ గు—చంద్ర కేతూ! నీవుకూడా నామాట నిరాక
రింతువా? పొమ్ము. (అతడు పోవును.) ఈబ్రాహ్మణునిదంభము
జూడ నాయొడలు మండుచున్నది. ఇది కెండవసారి. ఎంతని
యోర్చియుందును... ఏమి యసూయ! ఆశ్చర్యము! ఇప్పుడే
వలదు... మొదట సమాధాన మడిగెదను.

(చాణక్య చంద్ర కేతులు వత్తురు.)

చాణ—జయము! జయము! మహారాజుగారికి!

చ॥ గు—మంత్రీసత్తమా! నేను నేనువచ్చుసరికి పట్టణ
మంతయు నలంకరింపుడని యాజ్ఞాపించితిని కదా! అట్లె

చేయలేదు?

చాణ—నేను నిపే.ధించితిని.

చ॥గు—కారణ మడుగవచ్చునా?

చాణ—ఇప్పుడు ప్రయోజనము లేదు.

చ॥గు—లేకేమి?

చాణ—నేను బాగుగ నాలోచించి చేసినదే!

చ॥గు—ఐనను కారణము వినవలెనని యున్నది.

చాణ—దానికి తగినయడను రాలేదు. అవసరమగు నప్పుడు చెప్పెదను.

చ॥గు—మంత్రివరా! మగధకు రాజును నేనేనా?

చాణ—(నవ్వును)

చ॥గు—ఈయుద్ధతి నేను సహింపజాలను. ఇందలి న్యాయమును పరిశీలింపవలయు.

చాణ—చంద్రగుప్తా! నీకు కోపము వచ్చినట్లున్నది. ఇంచుక శాంతించిన వెనక ప్రసంగించుట యుక్తము. (వెళ్ళి బోవును.)

చ॥గు—మంత్రీ!

చాణ—వత్సా!

చ॥గు—ఈ రాజ్యమునకు ప్రభువును నేనో లేక నా మంత్రియో వినవలతును.

చాణ—మహారాజు చంద్రగుప్తుడే. అందుకు సందియ మేల?

చ॥గు—నాకట్లగపడలేదు. నాసామ్రాజ్యమున నేను

బందీకృతుడనై నట్లు కనబడుచున్నది. నాయింట నేను దాసు డనై నట్లున్నది. మంత్రియగు చాణక్యుడు పాటలీపుత్రమున హాయిగా కూరుచుండి రాజభోగములనుభవించుచుండ రాజు దేశాంతరములకేగి వాటినిజయించిరావలయునా? చాణక్యుని గుణగణము ప్రజలెల్లెడ గొనియాడ జంద్రగుప్తు డాగీతములకు దగిన సాధనసామగ్రి నేకరింపవలయును కాబోలు? మహారాజగు చంద్రగుప్తుడు మంత్రియగు చాణక్యుని యాజ్ఞలను శిరసావహించి పాలించుచుండ, చాణక్యుడు మహారాజునాజ్ఞలను పాదములక్రింద నణగద్రొక్కుచుండునా? మనకిద్దరకు సంబంధ మీగతినుండ నెంతశీఘ్రముగా అది విచ్ఛిన్నమైన నంత శ్రేయమని తోచుచున్నది.

చాణ—మహారాజా! మీయభిరుచి యెట్లున్న నట్లు జరపవచ్చును, నే నీమంత్రిత్వమును కోరిపుచ్చుకొనలేదు; ఇప్పుడే యాపదవిని వీడుచున్నాడను.

చ॥గు—భాగ్యము. తత్పూర్వము తగిన సమాధాన మీయవలయును.

చాణ—దాని నేనిచ్చువాడను గాను.

చ॥గు—ఇంత సాహసమా? సైనికులారా! ఈతని బందీకృతుని చేయుడు. ఊరకుంటిరేమి? (కత్తిదూయును)

చాణ—శూద్రున కింతశక్తి నుద్ధతయు నిదివర కుద్భవింపలేదు. మహారాజా! ఇదే మంత్రిత్వమును త్యజించుచున్నాను. చాణక్యుడు నిశ్చింతుడై రాజధానియం దాట

లాడుటలేదు. చతుస్సముద్రవ్యాప్తమగు నీసామ్రాజ్యమును జాగరూకుడై పాలించు చుండెడు చాణక్యనకు రాజభోగమా? ఆతడు తినునది రెండుపిడికెళ్ళ నివ్వరికూడు, శయనించునది కృష్ణాజినముపై, రాత్రిమూడుజాములును కుటీరాంగణమందు మస్తిష్కముకాగునట్లాలోచించుచుండును. దానికేమి? నేబోయెదను. ✓ సాజ్యముమీది, మీరే దానిని పాలించు కొనుడు. నేబోవుటకు పూర్వము కొన్నిమాటలు చెప్పవలసి యున్నది. ✓ భూతపూర్వమహారాజునందునిమంత్రి విద్రోహ మంత్రణమును జరిపించుచు గొప్పకుట్రను పన్నినాడు, నేటి రాత్రి యుత్సవసమయమున వారిసేన పట్టణముపైబడనున్నది. నీపడకగదిలోనికి సొరంగమొకటిత్రవ్వి నిన్నుచంపుట కందు కొందరు వేచియున్నారు, వారినిజంపుటకు నేను భటుల బంపి తిని. (పోయి తిరుగవచ్చి) ఇంకొక మాట. జయశీలుడగు సెల్యూకసు నాల్గులక్షలసేనతో సింధునదిని దాటి మనపై బడనెంచి కొందరు చారులనిట బంపియున్నాడు. వారి నేసమ యింపజేసితిని. ఈవిధమున నెందరో శత్రువులు నలువైపుల శస్త్రపాణులై తగిన సమయమును నిరీక్షించి యున్నారు; కావున నిది యుత్సవ సమయముకాదు. ఏమి కీడు మూడునో అని విపులాభ్యర్చన మాన్పించితిని. అంతియేకాని యోర్వ లేమి తనముచే గాదు.

చ॥ కే — (చాణక్యసిక్కిమొక్కి) గురుదేవా? క్షమింపు

డు, అజానులము.

చాణ—సమాధాన మిచ్చినపిమ్మట సచివత్వగ్రహణము చేయను. (పోవును)

చ॥ కే—బంధువరా! మంత్రిమహాశయు ననునయించి రప్పింపుము.

చ॥ గు—పీల? చాణక్యుడు లేకున్న గాచకార్యములు నడువవా? ఇంత యహంకారమా? నావలన నేరమేమి? ఏమి చెడిపోయినది? నిశ్చయముగా నేనిప్పుడు బంధవిముక్తుడనై నిజమైన మహారాజునై తిని.

చ॥ కే—సోదరా! నామాట విని అతని రమ్మని వేడుకొనుము.

చ॥ గు—చంద్రకేతూ! నీ యుపదేశ మికజాలు, నీయవరోధముననే లోగడ నీతని క్షమించితిని. అదియే పొరపాటు. ఈ బ్రాహ్మణుని యుద్వృత్తి గాంచుము. నేను మహారాజునైననూ నాకథికారములేదు. సోదరుని క్షమించుటకై నా నేశక్తుడగానా? రాజ్యమున సనామకుడనా? మహారాజవేషము బూనితినా? ఇట్టి వేషధారణము, సశౌరవభాజనమగు సభి నయముకంటె పరమనీచమగు సేవావృత్తియే శ్రేయమనిపించుచున్నది.

చ॥ కే—గురువుగా రొనరించినది నీమేలునకేగదా?

చ॥ గు—అటులనా? నామేలుకొరకే కాబోలు నా బ్రాహ్మణుడు నాసోదరుని చంపించెను? అతడును కార్యాయనుడును నామేలుకొరకే నాసోదరుని జంపి పైశాచికోల్లొ

సమున మృతశరీరముపై దాండ్లవమాడిరా? నేను చూడలేదనుకొంటివా?

చ॥ కే— ఈసింహాసనము నీకాత డిప్పించలేదా? ఆ ఋణమేని తీర్చితివా?

చ॥ గు— ఋణమా! చాలాల్పము! నీ వప్రియవాక్యముల నాడుటయం దతిచతురుడ వగుచున్నావే!

చ॥ కే— అప్రియమైనను సత్యముజెప్పు సధికారము బంధువునకూ మిత్రునకూ లేదా?

చ॥ గు॥— ఉభయులూ సమానులైనచో నీ వన్నది చెల్లును.

చ॥ కే॥— మహారాజా! నాయహమిక మన్నింపుము. .... ఇకముందు మీతో బంధుత్వమాపాదింప సాహసంపను. ప్రకృతమున నాకనుజనిండు. ఒకమాట-సంపత్కాలమున నాబంధుత్వమునం దుపేక్షాభావము మహారాజుగారు వహింపుచున్ననూ ఆపత్కాలమున నట్లు సేయకుండురుగాక. నాసాహాయ్య మావంతయేని ప్రయోజనకారి యైసచో నేటివృతాంతమును జ్ఞప్తియందుంచి నన్ను బిలువ వేచుదీయకుడు. అట్టిసంకోచము వలదు. నేను మీకుపచరింతునేని ప్రాణములనైన ధారవోయుటకు సంసిద్ధుడను. పోయివచ్చెదను. సెలవిండు. (పోవును)

మూ డి న ర ం గ ము

—:0:—

(యననశిబిరము- సెల్యూకసు కాత్యాయనులు)

సెల్యూ—వారి సైన్య మారులక్షలున్న దే!

కాత్య—చాణక్యుడు మంత్రిత్వ పరిత్యాగముచేయుటచే ఆ సేనయంతయు విశ్వంఖలమైనది. ఈవృత్తాంతమును రహస్యముగా నేనెరిగితిని; మీరు నన్ను నమ్ముడు. అనుమానము వలదు. మగధసామ్రాజ్యమును కలగుండు పెట్టుటకిదేయదను.

సెల్యూ—మన సేన చాల దేమో ?

కాత్య—మీకీశంక వలదు. నందమహారాజుపక్షమున పలువురు సైనాధ్యక్షులును తదితరులునూ కలరు. వారు తమతమ సైన్యములతో మనల జేరుదురు.

సెల్యూ—దాని నిశ్చయించుటెట్లు?

కాత్య—నిశ్చయమని నేనెరుగుదును. చంద్రకేతుని భిల్లసేన వారి దేశమునకు బోయెగదా. అతడు చంద్రగుప్తునిచే నవమానింపబడియె గావున ప్రాయశః మనపక్షము నవలంబించును. ఇదివరకే చేరవలసినది, ఏలరా లేదో యూహింపజాలకున్నాను.

(హెలెన్ వచ్చును)

హెలె—ఓయీ! బ్రాహ్మణోత్తమా! అందఱూ నీవలె విశ్వాసఘాతకులని యెంచితివా!

సెల్యూ—అమ్మాయి! ,నీ విప్పుడిట కేలవచ్చితివి?

హెలె—ఈప్రక్కగదిలో చదువుకొనుచుండ నీతని

మాటలు పలుమారు నాచెవినిబడుటచే గౌఠూహలమున వింటిని. సిమ్మట లోపలనుండలేక యిటువచ్చితిని... ఓయీ!

బ్రాహ్మణుడా! నీవు విశ్వాసఘాతకుడవు.

కాత్య—నేనా?

హెలె—ఆమాట యొకసారికాదు, నూరుసార్లను చున్నాను, అది సత్యము. రాజునకు విరుద్ధముగా కుట్రలు పన్ని యొకదేశమును చెరచుటకుగాని, యొకజాతిని నిర్మూలించుటకుగాని సమకట్టి, ఆఉస్మప్రవృద్ధమగు రాజభక్తిని దిగనాడి, యాతతాయిసంఘముతోడ సంధియొనర్చువాడును, ప్రశాంతక్షేత్రములయందు రక్తవాహినుల బ్రవహింపజేయువాడును తనజాతికేకాక సమస్తమాననజాతికిని శత్రువు, సర్వనియమములకూ సర్వవ్యవస్థాధర్మములకును శత్రువు. ధర్మమునకు సత్యమునకును శత్రువు... ఓయీ! బ్రాహ్మణాధమా! నాతండ్రిగారి మనమున నారిపోయిన రాజ్యలాలసాగ్నికి కపటవాక్యములను నింధనములజేర్చి, రాజనీతియను వీవనచే వీచి దానిబ్రజ్వరిల్ల జేయుచున్నావా? రెండునాగరజాతుల నడుమ దుస్తరమగు పరిఖను త్రవ్వచున్నావా? నీకు నరకమున గూడ చోటుండునటుల దోపదు.

కాత్య—కాని పాణి—

హెలె—పాణిని వ్రాసినది వ్యాకరణము.

కాత్యాయన—అందు వేదాంతసారమున్నది.

హేలె—చాలావులు నూరకుండుము (అతడు పోవును)

సెల్యూ—అమ్మాయి! నీతల్లి యవసక్రమీయా?

లేక విజాతీయురాలా!

హేలె—ఆమె సాక్షా ద్వేష్యవతారము!

సెల్యూ—ఆమెకూతురగు నీవు యవనశౌరవమును మాప బుట్టితివా?

హేలె—ప్రపంచమున విశ్వంఖలతయు నత్యాచార చారమును వ్యాపింపజేయుటయూయచులకు శౌరవహేతువ గునా? అట్లెన్నటికిని కాదు. యవనశౌరవస్థాపకులు, తత్వజ్ఞులు, వైద్యులు, చరిత్రకాగులు, కవులు, దేశాభిమానులూ మొదలగు వారు. అసభ్యమగు నైరోపాఖండము నాక్రమించియున్న అజ్ఞానధ్వంసమును నూపుమాప, ప్రబోధసూర్యోదయమును ప్రసాదించుటచే యవనదేశమున కెట్టియశము సంప్రాప్తమా యెనో, ఆశియాఖండమున నార్యావర్త మట్టిశౌరవమునకు భాజనమై విలసిల్లుచున్నది. రెండుసంధ్యలకూ సూర్యాచంద్ర మనులవలె పూర్వపశ్చిమఖండములను యవనభారతవర్షములు విభజించుచున్నవి. ఆ రెండు దేశముల సంఘట్టనము జగత్ప్రళయహేతు వనజెల్లును. యుద్ధమన హత్యచేయు వ్యవసాయమే.

సెల్యూ—అట్లైన మనపూర్వులు యుద్ధముల కేల గడంగిరి? వారికి నీపాటి వివేకము లేకపోయెనా?

హేలె—వా రెట్టిసందర్భముల యుద్ధముల చేయు

బూనిరోయించుక యోచింపుము. క్రూరాత్ములచే నాక్రాంతములగు దేశములను రక్షించుటకును, దేశమందలి మహాపాతకులను- అగ్నిదాహకులను, మారకులను, దోపిడికాండ్రను- నిర్మూలించుటకు, శాంతిశుభధ్వజమును రక్షణ సేయుటకును, వారు యుద్ధములొనర్చిరి కాని సర్వమును కబళించుటకుగాదు.

సెల్యూ—నే నామాట నమ్మను.

హెలె—తండ్రీ! ఆత్మరక్షణమున కాహప మనివార్యమైన చో నట్లుకావింపవచ్చును. వేరుపాయము లేనితరి అది వెరవగును. శాంతిరక్షణమునకు బోరుసల్పవలయుగాని శాంతిభంగమున కట్లుసేయ జనదు. భారతీయు లిప్పుడు శాంతి సుఖము ననుభవించుచున్నారు, ఆసుఖనిద్రను నీవు భంగముసేయ నెంచుచుంటివి. నిశ్చింతులుగు వారిమనముల నాతంకమును పుట్టింప నెంచుచున్నావు. ఉచ్చదశయందున్న నాగరికతగొంతు నొక్కిచంప నెంచుచుంటివి. తండ్రీ! ఇది యుచితకర్మమా?

సెల్యూ—పిన్నదానవగు నీవాగ్ధోరణి కడ్డులేక యున్నది. యశాననమున నీతల్లి యిట్లే నన్ను వేధించుచుండెడిది. ఏరిస్తోటలు చెప్పినట్లు—

హెలె—అబ్బబ్బా! ఒక దెస నేరిస్తోట లెక్కడను జెప్పియుండని మాటలు! ఇంకొక దెస పాణినిసూత్రముల కధ్యాత్మవ్యాఖ్యానము! నాకు మరణబాధగా నున్నది. అప్పుడప్పు డాత్మహత్య చేసికొనవలయు ననిపించుచున్నది.

సెల్యూ—ఏలమ్మా! అట్లనుచుంటివి?

హాలె—ఈమహావిశ్వపరివారమును విద్యేషాహంకార
 ములు వేరుసేయునట్లు పర్వతములు, నదులు, సముద్రము
 లునూ వేరుసేయనేరవు. ఇకజాలును తండ్రీ! నీవుపోయి శయ
 నింపుము (ఆతడు పోవును) హింసాపన్నగము సహస్రఫణముల
 విప్పి బుసగొట్టుచు వచ్చుచుండ నీప్రపంచము ముక్తాంగన
 వలె దానివైపు నిశ్శబ్దముగా జూచుచున్నది. ఉపాయ మెద్ది
 యు దోచదు.

నాల్గవ రంగము.

(సముద్రతీరము—ఎంటియోకసు వచ్చును.)

ఎంటి—సైనికులెల్ల కూతమతమబంధువుల జేరబోయిరి
 చాలకాలమునకు వీరికి సమావేశము సమకూరెను. ఎంతసం
 త్సంతురో! సంతోషింపకేమి? నన్నజూచి యానందించు
 వారు లేరు. తల్లి జీవించియున్నదో, లేదో? నాబాల్యమున
 సన్నలాలనపాలనముల నేమియొనర్చెనోకాని, తదనంతరము
 పశువుభాతి నడివీధిలోనికి నడిపినది. నేను బ్రేమింపదగిన
 వారు నిక్కడ నెవ్వరును లేరు. స్వదేశమును జేరితిని, కాని
 నా'యనువారు లేరు కావున నేమి లాభము? బాణసంచున
 నంగారుకణమువోలె, నన్నీ దేశమున కెగురజిమ్మినది యొక
 వ్యాధి. నాజన్మమునాయధీశము గాకున్నను దానికి నేను త్తర
 వాదిని కావలసినచ్చెను. నన్నుజూచి నాలిగొనువారెవరు?
 నేనెట్లులెస బ్రపంచమున కేమిలోటు?...లోక మేమియప

రాధ మొనర్చే? స్వయంభువగునీశ్వరునకు గూడ నీ చెట్టలేదా?
 ఆతనితండ్రి యెవరు? తండ్రి నెరుగకుండుట తప్పా?... అట్లని
 లోకమర్యాద గణింపకుండుట గూడునా? జనకుల పాపముల
 యందును, దీనతయందును, వ్యాధియందును సంతానము
 పాలివారలగుటలేదా? అజ్ఞాతజన్ము నాదరింతురా?... ఇప్పు
 డామాటయేల? చింతకక్కియుండుటయే శ్రేయము. తలచు
 కొనినకొలది కడుపు కరిగోయుచున్నది... అదిగో! ఆకాశమున
 మేఘము లల్లుకొనుచున్నవి, గాలివాన రానున్నది; సము
 ద్రము ఘోషించుచున్నది. ఉచ్చ్వాసిత నీలసింధూ! నీకల్లో
 లముముందర మనుష్యునిగంభ మేపాటి? కాలపరిణామములు
 నిన్నంటజాలవు! పెరుగుటావిరుగుటయు నీకులేవు. అనంతా
 కాశమునుబోలు నీనీలగ్రాత్ర సంతమనోహరము! అనాది
 యగు గానము నీయందు లీనమైయున్నది. మృదుమందినిశ్వా
 సముల కెరటములను కరములతో పృథ్వీకాంత నుపగూహన
 మొనర్చుచుంటివి. నీకొకరి లక్ష్యమున్నదా? కాలక్రమమున
 సృష్టియంతయు నెట్టిపరిణామములకు బాల్తెనను నీవుమాత్ర
 ము జెక్కుచెదరవు. అనాదినుండియు నీదారి నీది. సర్వస్వతం
 త్రము కలధానవు స్వైరవిహారమునకూ ఉదారతకునూ నీవ
 పెట్టినపేరు. నీవైన మేఘునిర్ముక్తనీలాకాశము క్రింద నీస్వచ్ఛ
 ప్రతిచ్ఛవి! సూర్యచంద్రాదిగ్రహములు ససంఖ్యతారాగణము
 నీలోన నిమిడ్చితిని. అగాధమగు నీయుదరకుహరము వెల
 లేనిరత్నముల కాకరము. ఉన్నతములగు గాలివానలయం

దుచ్చలితతరంగ భంగములచే నీరాక్షసచర్య ప్రకటిత మగుచున్నది. నీగురుగంభీరగర్జనము మేఘగర్జనమున కుద్ది. రాత్రివేళల నీపింగళ ఫేనమువిద్యుత్కాంతి నపహాసింప జాలు పరివేషములగల్పించుచుండును. ప్రళయానిలక్షుభితమగుతుపా ను ముగిసినతోడనే నీలమై, స్థిరమై, మానోదారభానముల సంబరవీధిని బురుడింతువు. నీచేష్టలు బహుళభయదాయక ములు, నీవిక్రమఃఃముద్దామము, ప్రమత్తము, నమోఘము. ప్రళయాంతమున నిన్ను జూచు భాగ్య మేమహానుభావుల కబ్బునో కదా?

మాటలసందడిని కర్షవ్యమును మఱచితిని. ఇదే మాయూరు; ఇందుజొచ్చి మాయమ్మను దర్శించి నాజనకుని వృత్తాంత మరసెదను (పోవును.)

(తల్లియు కొడుకును ప్రవేశింతురు.)

ఏంటి—వలదు. నీ చేతినిగు త్రాగను. నాతండ్రి వృత్తాంతము నెరుంగుటకై నచ్చితిని.

అపామ — నేను నీతల్లిని కానా? మాతృప్రేమ బ్రతి వారిని ఋణబద్ధుల జేయదా?

ఏంటి—ప్రేమయా? ఋణమా? నిజము. నన్నుకని బికారినిజేసి పట్టెడన్నమునకు పశువునుభాతి సమ్మి నేడు ప్రేమఋణము దీర్చుమనుటకు నీకు నోరెట్లు వచ్చెను? నీకు సిగ్గులేదా?

అపా — నేను జేసినది తప్పే. నిక్కముగ నన్యాయ

మొనర్చితిని, దాని సెరింపరాదా? కుమారా! దారిద్ర్యబాధ
భరింపలేక యుజ్జ్వలమగు తాపమున వెఱియైతి యట్టికూర్క
కర్మ మాచరించితిని. నా బాధ నీకు భావనాతీతము. అనంతర
మెన్ని దీఘదీపము లెన్ని నిద్రాహీనములగు రాత్రులు
వేడికన్నీరు వార్చితిని! నీముఖము స్మృతికి నచ్చునప్పుడెల్ల ప్ర
పంచము నాలోచనపథమునుండి లోపించుచుండెను. నిన్నమ్మి
పట్టెడుకూడు నోట వేసుకొంటినే గాని యది నాతప్తశ్వాస
మందలి వేడిమిచే భస్మమయ్యె, ఆకలిబాధ భరింప శక్యము
కాకుండె, నాయనా! నాబాధ నీ వేమెరుంగగలవు?

ఏంటి— నేనుపడెడు గూఢవ్యధ నీవెరుంగగలవా? మర్మ
భేదియగు మనోవ్యాధిచే మతిపోయి, ధూమకేతుసదృశ వేగ
మున ప్రపంచమున నెట్లుతిరిగితివో నీకెట్లు తెలియగలదు? సిం
హగర్జనము, వ్యాఘ్రభాంకృతి, అగ్నిశిఖ, ప్రళయాంబుదనిఘ్నా
తము, కరకాన్వృష్టి, ఖడ్గధార - మొదలగువాని దృణీకరింప
శస్త్రోపజీవినై యనేక దేశముల గుఱిమ్మరి- ఏవ్యధకాగలేక
యర్ధఖండవ్యాప్తమగు పృథ్వీభాగమున పల్లటిల్లి నీయొద్ద జేతి
తివో నీ వ్రాహింపగలవా? నారీ! నా తండ్రి యెవరో వేప్పుము

అపా— చెప్పక నాగుము.

ఏంటి— ఆగుటనలస బ్రయోజనమేమి? నాతండ్రియెవరు?

అపా— ఈముఖము నెన్నిసారులు స్వప్నమందు గాంచి
తిని! చిన్ననాడు దీని నెన్నిసారులు త్రోవలో ముద్దాడితిని,-

ఏంటి— చెప్పవేమి నాతండ్రిపేరు?

అపా—నీకింత కిన్నయేల? నీకు నే నేమియు కానా?

ఏంటి—నాకూనీకూ ఇక సంబంధమెక్కడిది? దానిని నీవే చేతులార ఛేదించి ప్రపంచమున నికృష్టతమమగు పైశాచిక కర్మ మాచరించితివి. కన్నకుమాదాని కాసున కమ్మితివి.

అపా—కావుననే క్షమింపుమని వేడుచున్నాను. క్షమింపకున్న నొకసారి “అమ్మా” అని పిలువుము. ఒక్కసారియే. ఇకకొనరను.

ఏంటి—ఇంతదూరము నచ్చుట నీయేష్యు నినుటకా? నాతండ్రి యెవరో చెప్పుము.

అపా—నాకూనీకూ నేసంబంధముచు లేదా?

ఏంటి—ఏమియూగా లేదు.

అపా—పదినెలలు నిన్ను మోసితినీ, పాలిచ్చి భుజిము ప్లెత్తిప్పి యూడించితివే?

ఏంటి—ఏమిదయ ! గొంతుపిసికి గోతబెట్టవెతిలి, ఏమి యభిమానము? నన్నేల చంపక పోయితివి? అమ్ముట కన్న నమ్ముచేసిన మేలగునే!

అపా—అయ్యో!! కుమారా!

ఏంటి—కాలయాపనము సైపనోప, నాతండ్రి యెవరో వేగజెప్పుము; లేకున్ననాకు మతిపోవు నట్లున్నది. నాజనకుని పేరు చెప్పుము; లేకున్న నలతి వోవువాడగాను.

అపా—అట్లైన నీతండ్రిపేరు నేనుచెప్పకుండాట కొక

కారణమున్నది. అతడే యీవృత్తాంతము వెల్లడిసేయవల
దని నన్ను నిరోధించెను. మాకు వివాహ మగుసరికి-

ఏంటి—వివాహమైనదా?

అసా—రాకు పదునైదు నత్యరములు. ముగ్ధనుకావున
నాత డెట్లుబోధించిన నట్లు నడుచుచుంటిని. మావివాహము
రహస్యముగా జరిగినది.

ఏంటి—సిధియు క్తవివాహ మాయెకదా? నాకదియే
పదివేలు.

అసా—సీవు జనించిన కొన్నినాళ్ళ కాలడొక గొప్ప
యింటిపిల్ల నుద్వాహమై నన్ను విడిచెను... ఆహా! పురుషు
లెంతమాయాశీలుదు! ఎంతకఠనాత్ములు!

ఏంటి—వివాహ మయ్యెకదా! హెలెనా! నిన్ను
గాంక్షించుట నట్టి దురాశ కాదునుమా! సెల్యూకస్—

అసా—ఎవని పేరెత్తితివి?

ఏంటి—ఏమీ? సెల్యూకసు నేరు—కచ్చపడెదవేల?

అసా—ఆపేరు నీకెట్లు తెలిసె? ఇంతవరకూ నానోట
రాలేదే?

ఏంటి—ఏమి? సెల్యూకసు నేరుంగని యవను దుం
డువా! అతడు ప్రాచ్యయవనసామ్రాజ్యమునకు సార్వభౌ
ముడు. అతనిక్రిందనే నేనాధ్యక్షుడనై యుంటిని.

అసా—అతని యొద్దనే యుంటివా? నిన్నాతడు
పోల్చుకొనలేదా?

ఏంటి—పోల్చుకొనుటయా? ఏమంటివి?

అపా—అతడు నిన్ను గుర్తింపనేలేదా? ఎట్టి కఠి
నుడు? తమబిడ్డలను పోల్చుకొనజాలని పురుషులుందురు
కాబోలు? నేను లక్షశిశువులనుండి నాశిశువు నెంచుకొనగలను.
ఆత డెంత పెద్దవాడైనను సరియే, ఆతని నెన్నిదినములనుండి
చూడకున్నను సరియే. ✓

ఏంటి—ఏమిటి! పిచ్చిదానివలె వాగుచుంటివి!

అపా—లేదులేదు. పిచ్చిదానగాను, ఇంతజరిగిననూ
నాకు పిచ్చియెత్తకుండుటకు హేతు వ్రాహింపలేకున్నాను.
ఆతడు సార్వభౌముడు; నే నాతనిధర్మపత్నిని, పట్టమహిషిని-
ఇల్లాలను. మార్గమధ్యమున బికార్తినై జానెనుపొట్ట నిండించు
కొనుటకు బిడికెడుకూడు లేక యాకలిబాధ నోరువకాలక
కన్నకుమారుని కాసున కమ్ముకొని- ఎట్టి దుర్గతిపాలెతిని!

ఏంటి—నీమాటలు నాకు బోధపడుట లేదు—సార్వ
భౌము డెవను? ఇల్లా లెవరు?

అపా—కుమారా! ఆసెల్యూకసే నీతొడ్డి. (ఏంటి
యొక సామెపాదములపై బడును)

ఏంటి—అమ్మా! అమ్మా! నన్నుక్షమింపుము.
నీయెడ ననుచితముగ వర్తించితిని. మోటుమాట లెన్నియే
నాడితిని-అమ్మా! నీవు పఠిత్యక్తవా? ఎంతచార్భాగ్యులము!

అపా—నాయనా! ఇదంతయు నాతనిపని, నావల్ల
నోసమేమియూలేదు, ఆతడు నన్ను విడిచెను: నేను బీదదా

నను, అదియే నాయందలిలోపము-పోని మ్మాతనిమనసునకు నేను దౌర్భాగ్యురాలనైనను- నీకు తల్లిని- ఏదీ ఇంకొక్క సారి “అమ్మా” యని పిలువుము. అంతతో నాకష్టములు- నామనోవ్యాధి-పీటినెల్ల మరచెదను. అన్నిటిని మరచి యాపిలు పునే యాదినుంచుకొనెదను.

ఏంటి—రాజమహిషినగు నీకా యిట్టిపాటులు ?

అమ్మా ! అమ్మా !

అపా—ఆహా! నాచెవులు చల్లనాయె- ఈమాట వినుటకే ప్రాణముల నిన్నాళ్ళు బిగబట్టితిని ! తండ్రీ ! ఏది ? ఇంకొకసారి.

ఏంటి—అమ్మా ! అమ్మా ! ఇదేమి యిట్లు వణకుచున్నావు?

అపా—చాలును- ఇదే నాకు స్వర్గము ! ఇదియే నాకు మోక్షము- ఇంక నా కేమియూనలదు. నాతల తిరుగుచున్నది. ప్రాణములు నిల్చునట్లు లేవు. పోనిమ్ము, బ్రహ్మానందమాయె. శేధన్యనైతి. నాయనా ! ఏంటియొక సెక్కడనున్నావు?

ఏంటి—అమ్మా ! నన్నువీడి పోవుచుంటివా !...

(లోనికి దీసుకొనిపోవును)

వి ద వి రం గ ము

(మహాలులో చంద్రగుప్తుడు)

చ॥గు—మృత్యుదేవత నాస్రజలను సేననూ నాశత్రు
 వులలో జేర్చెను. ఇంటిలో శత్రువులు, బైట శత్రువులు, ఇక
 జీవించుట కష్టము. ఇది ప్రకృతిప్రతిశోధయె యుండును.
 ప్రకృతి ప్రతీకార మొనర్చకుండునా? నాహిష్టముల శత్రువు
 లని భ్రమగొని దేశమునుండి వెడలగొట్టితిని, వారేయిందున్న
 నింతకు వచ్చునా? మహాభీమానముతో బంధువగుడు నన్ను
 వీడి పోయెను. ఆసమయమున నాతడు కన్నీరు నించుచూ
 సాభీమానముగ నాపై సారించిన వృష్టు లిప్పటికిని జ్ఞప్తియం
 దున్నవి... చంద్రగుప్తా! నీవెంతకృతఘ్నుడవు! నిలువనీడ
 నొసంగితి, సేననిచ్చితిని, నీకై ప్రాణములనైన వీడుటకు సిద్ధు
 డనె యుంటిని, నీప్రాణముల గాపాడితిని; మగధరాజ్యమున
 కధీశుని జేసితిని, దాని కిదిమూ పురస్కారము” అని చంద్ర
 కేతు తలంచెయుండడా? చంద్రకేతూ! చంద్రకేతూ!
 నాకంట బడితివా, నీపాదములంటి, సామ్రాజ్యము పోనీ—
 ప్రాణములు పోనీ—నీవు క్షమించిన చాలును—నీవు క్షమిం
 చితివని వినినజాలును.” అని వేడు కొందును... పోనీ—సా
 మ్రాజ్యము పోనీ—నేను యుద్ధము సేయను. నేనే నాపై కసి
 తీర్చుకొందును. మగధసామ్రాజ్యము మేఘములచే గట్టబడిన
 మింటిమిద్దెవలె శూన్యముకానీ! నాకేల. యీకోకోభ?

(సైనికుడు వచ్చును)

సేవ—మహారాజా ! మనదక్షిణపుకోట భగ్నమైనది.

చ॥గు—మంచిపని జరిగినది. పొమ్ము... ఏమి! నావై
పట్లు చూచెదవు?

సేవ—శత్రుసేన కోటలో దూరినది.

చ॥గు—దూరనీ! పొమ్ము. (వాడుపోవును)... సేను
యుద్ధము చేయను. ఎవరికొరకీయుద్ధము? నాకు దగిన ప్రాయ
శ్చిత్తము నేనే కావించుకొనెద. ఆత్మహత్య చేసుకొందును.
(మరియొకడు వచ్చును)

సేవ—మహారాజా !

చ॥గు—నీవెవడవు? పొమ్ము:

సేవ—శత్రువులు—

చ॥గు—శత్రు వెవడు? ఎవడుకూ శత్రువుకాడు.
అందరును నాకు బరమ మిత్రులు... రానిమ్ము... పొమ్ము...
(వాడుపోవును)

ఎవడు శత్రువో, ఎవడు మిత్రుడో యెరుగను. ఇంటి
లో శత్రువు-బైట శత్రువు విశాలమైన నదిపై తుపానుపట్టి
నది, ఈయోడకు కర్ణధారుడులేడు, అరిత్రంబునులేడు. ఎత్తైన
తరంగములచే దెబ్బలుతినుచు, కొట్టుకొనుచూ, ఓరుగాలియం
దూగులాడుచున్నది. ఇక మున్నిపోవును, ఆలస్యములేదు...
ఏమి యానందము! సలహా గుచ్చుటకు చాణక్యుడు లేడు.
చావు దప్పించుటకు చంద్రకేతు లేడు.

(మూడవ సైనికుడు వచ్చును.)

ఇదే యింకొకడు! వీరికి వేగుపని లేదు గాబోలు.

సైని—మహారాజా!

చ॥గు—మహారాజా జెవరు: ఇక్కడ మహారాజు లేడు.

పొమ్ము (వాడుపోవును.)

(బైట తూర్వధ్వని)

ఈధ్వని యెచ్చటిది? ఇంతరాత్రివేళ నిది యెట్లుకలిగె? ఏమిది? ఓహో! యుద్ధకోలాహలము కాబోలు? యుద్ధము. ఎవ్వరి కెవ్వరితో యుద్ధము? ... ఓహో! మరల వినవచ్చు చున్నది.... చంద్రగుప్తా! నీవు బ్రతికియుంటివా? లేక చచ్చితివా? ఈకోలాహలము వినుచుండియు నిర్జీవప్రతిమవలె నింటిలో గూర్చుంటివా? అదే! నీసేన యుద్ధము చేయుచున్నది, లెమ్ము. వీరుడవో? అగాధనిరాశను వీడి మెరుపువలె యుద్ధభూమి నవతరింపుము. ఈయోరుగాలి ఝంకారమును మించి నీసంహనాద మొక్కసారి సైనికుల చెవుల సోకనిమ్ము. పిమ్మట నంతయూ ప్రళయకల్లోలమున ముగ్ధనిమ్ము. జే! మగధకుజే!

(ముర వచ్చును)

ముర—చంద్రగుప్తా! ఇదియేమి?

చ॥గు—అమ్మా! నాకు సెలవిమ్ము. నేబోయెదను.

ముర—ఎక్కడకు?

చ॥గు—యుద్ధమునకు. యుద్ధభూమిని ప్రాణముల విడిచెదగాని బద్ధసంహముమాడ్కి ముక్కలుముక్కలుగ శత్రు

వుజేయు జిత్రవధ సహింపజాలను. నక్షత్రముక్తాఖచిత నీలా
కాశము పందిరిగ నాసేనాముఖము పెండ్లిపీటగ విజయలక్ష్మి
నో లేక కీర్తికాంతనో పెండ్లియాడెదను.

ముర—కుమారా! మొదటినే కానిమ్ము. శత్రువు
నచ్చెగదా? యుద్ధము సేయుము, వీగుడవు గాన జయము
నీకు కరగతమగును.

చ॥గు—అంతకంటె వేరుపాయము లేదు. బైట శత్రు
వులు—లోన శత్రువులు—ఎవడు శత్రువో, యెవడు మిత్రుడో,
యెరుగజాల. శత్రుసేనాసముద్రము---

ముర—దాని నీవు తరింపగలవు.

చ॥గు—అదెట్లు నిర్ధారితమగును? నేను ప్రాణములు
త్యజించుటకును సిద్ధుడనే, అదే! యుద్ధకోలాహలము.
సైనికులారా!

సైని—(లోపలనుండి) మహాప్రభూ ఏమియాజ్ఞ?

చ॥గు—నే నిదే సమరభూమి నురుకు చున్నాను.
నాయంగరక్షకుల సిద్ధపరుపుడు. (తెరలో) మహారాజ చంద్ర
గుప్తునకు జే!

ఏమిది? ఏమినిటిని, నాకుజయమా? నాకేమి మతి
భ్రమించినదా? కాదుకాదు. నాశత్రువులే వ్యంగ్యభావమున
నిట్లుపల్కుచున్నారు. నన్ను జూచి హాస్య మాడుచున్నారు.
ఇంకెక్కడి జయము? చంద్రగుప్తుని జయమంతయు చాణక్య
చంద్ర కేతులతోడనే పోయినది. ఏమిది? ఇంకను దగ్గరపడు

చున్నది? పరిచిత స్వరమువలె దోచుచున్నది. ఎవరిది?

(రక్తసిక్తాంగులై ఛాయాచంద్రకేతులు చాణక్యుడు వత్తుకు.)

ఏమి? స్వప్నమా? లేక సత్యమా? నాకన్నలయెదుట నమృతవర్షి! నాపోష్యజనకుడు. ఆహా! నేధన్యుడను. గురూత్తమా! అభివాదనము. సోదరా! నాతప్పుపై రింపుము. నన్ను గాన వచ్చిన మహానుభావులారా! మిమ్మెటుల బ్రస్తుతింతును!

చ॥ కే—సోదరా! గురుదేవుని చరణములపై బడికొని వచ్చితి. ఇక భయము వలదు.

చ॥ గు } గురుదేవా! రక్షింపుము.
ముర }

చాణ—మురా చంద్రగుప్తులారా! లెండు. చాణక్యుడు చచ్చినవారిని బ్రదికింపజాలడు గాని తదితరము నిర్వహింపగలడు. చంద్రగుప్తా! యుద్ధమునకు సిద్ధుడవు కమ్ము. యవనులన నీకెంత? చాణక్యస్పృష్టిని ధ్వంసము చేయగాలు సామర్థ్య మెవరికి గలదు?

చ॥ కే—సోదరా! ఇట్టి యాపత్కాలమున వక్షము లొండొంటి నొరయునట్లు గాఢాలింగన మిమ్ము. మనపై పర్వతము పడినను శుత్తునియలు గాదా?

చ॥ గు—చంద్రకేతూ! ఆపద్బాంధవా! సోదరా!
(కొగిలించుకొనును)

ఆ ర వ రం గ ము

(ఛాయయు నామెసఖులు)

ఛాయ—సఖులారా! ఒకసారి యాడుచు పాడుడు. నేనును మీలో జేకెదను. చంద్రగుప్త మహారాజు యవనుల నోడించెనట. ఏమిశుభవార్త!

సఖు—ఛాయాదేవీ! మన మాడుచూ పాడుచుండుట వలన నేమి ప్రయోజనము? అతడు మనయాట జూచెనా? పాట వినెనా?

ఛాయ—మనపాట మన కానందజనకము గాదా? ఆతడు విన్న నేమి? వినకున్న నేమి? వసంతాగమమున మలయా నిలము వీచునపుడు ప్రకృతియందలి కిసలయములూ పుష్పములూ తమంతట వికసించుటచూడమా? ఒరులచూచినను జూడకుండినను వాటి కేమి లెక్క? లేమావిగున్నలందూ లతా కుడుంగములందును కోకిలలు పంచమస్వరమున బాడుచుండును. ఒకడు విన్నారనికాని, వినలేదని కాని వాటికి దెలియునా? వాటియానందమున నవి యోలలాడుచుండును.

సఖు—ఛాయా! నీ వాతని వలచితివికదా! ఆతడు గూడ నిన్ను ప్రేమింపవలయునని కోరవా? నీకు ప్రతీకార వాంఛ లేదా?

ఛాయ—నా ప్రేమాంబుధిలో నే మున్నియుంటిని, నా యొడలంతయు బ్రేమసిక్తమాయెను, వలపుటలల్పై నా జీవన

ఛాయ—పురుషులకు నారీచిత్తపరీక్ష కావలయునా ?
వారు కోరునది రూపమే!

సఖి—మోహముగ్ధులగు వారి కుచ్చనీచములు దెలియునా?

ఛాయ—నే శుత్రవదినము కావున నానందాంబుధి నోలలాడుదము. రాత్రియంతయు జాగారము సేయుటచే వాడియున్న మీముఖారవిందములు ప్రాతస్సూర్యుని హేమ కరకాంతిచే దరవికసితములగువరకును, ప్రభాతోత్థిత విహంగ కలకలము మీగీతములకు శృతియగునంతదనుక నాడుచూ బాడుచు నానందింతము. అందరిని బిలువుము.

(ముర దూరమునుండి)

ముర—అయ్యో! ఛాయా! ఉత్సవములం దోలలాడు చుంటివా? పాపము! నీయన్న చంద్రకేతు వీయుద్ధమున మడియు తెరుగవు కాబోలు! తెలిసియుండిన—లేదు లేదు...అయ్యో! ఈదుర్వార్త నేనెట్లు చెప్పుదు? ఛాయా!

ఛాయ—ఓహో! మురాదేవియా? అభివాదనము.
చంద్రగుప్తునకు సేమమా?

ముర—ఆ! సేమమే, కాని యొకమాట.

ఛాయ—ఏమిసెలవు?

ముర—ఛాయా! ఇన్నినాళ్ళకు నాజన్మముసార్ధకమయ్యె!
నాజీవితపరమావధి లబ్ధమయ్యెను. అమ్మాయి! నీవిక నాకు గోడల నగుదువు. భారతవర్షమునకు సామ్రాజ్యవగుదువు.

ఛాయ—రాజమాతా ! చంద్రగుప్తుని పత్నీత్వమూ భారత సామ్రాజ్యమునూ నాకువలదు, మారాజ్యమే మాకు జాలు: చంద్రగుప్తుడు సార్వభౌముడైననూ ఛాయయు నొక రాజకన్యయే ! మీరు దెప్పిన లాభమేమి ?

ముర—అదే మట్లనుచుంటివి ? నేనెప్పుడైన నిన్ను పరిహసించితినా? నేనుచెప్పునది సత్యము! సత్యము! సత్యము!

ఛాయ—దేవీ ! అదియే నిజమగునా ? నాకంత సౌభాగ్యమా? ఇంతయాకస్మికము! ఇంతతీవ్రమా? దేవీ! దేవీ!

ముర—ఇదేమిఛాయా ? కనుదోయింబడి బాష్పములు దొరగుచున్నవి.

ఛాయ—అమ్మా! ఇవి మోదాశ్రువులు! నేనేడ్చుట లేదు. దేవగణములానా! పుష్పవృష్టి గల్పింపరేల? ఏమిది? ఆ కాశ మత్యంతనీలము సతిగాఢము ప్రోజ్వలితముగ గన్పడుచున్నది- నేనుస్వరమున నున్నానా? భూలోకముననున్నానా? కుసుమశయ్య నయనించుచుంటినా, లేక మలమూనిలమున నోలలాడుచుంటినా ? నే వెక్కడనున్నాను?... దేవీ, మిమ్మొక్కటి యడుగవచ్చునా ? నాప్రేమకు నేకలక్ష్మ్యమగు చంద్రగుప్తు డీతడేనా ? ప్రాణేశ్వరా ? నాజీవనసర్వస్వమా ! నాపర దేవతా ?...నన్ను క్షమింపుము. నే నెవ్వయో కారులు వల్కుచుంటి- అభాగ్యురాల- పితృమాతృహీనకన్యను నా దోషముల సరింపుము. ఇంతసుఖమున నన్ను ద్రోసితివి కాని దీని స్వప్నముగాకుండ నొసర్చుము. (నానాకృతులు చచ్చును)

చాణ—మురా, ఇదంతయు నేమిటి ?

ముర
ఛాయ } విజయోత్సవము గురువరా !

చాణ—ఓహో! మురా! యవనులతోడి సంధి
కేర్పాటులు గాపించితని. సంధిపత్రమున సంతకములే కొరత.

ముర—పరతులెవ్వి ?

✓ చాణ—చంద్రగుప్త మహారాజు సెల్యూకసునకు ఏ
నూరేనుగులు నిచ్చినట్లును, దానికి మారుగ సెల్యూకసు
పారిపనిసదే సర్వతములకు దూర్పున నక్షీణమునను తానిది
వరకు జయించిన రాజ్యముల మనకిచ్చినట్లును, ఈసంధి
శాశ్వతముగా నిలిచియుండుటకు సెల్యూకసు తన కూతురను
మహారాజునకు పెండ్లి నేయుటకును సిద్ధి తము చేసితిని. ✓

ముర—ఇదేమి ? గురువరా ! యవనసార్వభౌముని
కూతురు నాకోడలా ? వలదు. నాకోడలిది—(ఛాయను కౌగి
లించుకొనును)

చాణ—ఇది చాణక్యుని యుక్తి.

ముర—కిడుదుఃఖదాయకము, సంరంభప్రతికూలము.

✓ చాణ—కాని రాష్ట్రక్షేమమున కిది యవశ్యకర్త
వ్యము, కావున తుచ్ఛమైన స్వార్థమును ఛాయ బలియొసంగ
సమర్థురాలు. రాష్ట్రక్షేమమునమలోభనీయము కాదా ? ✓

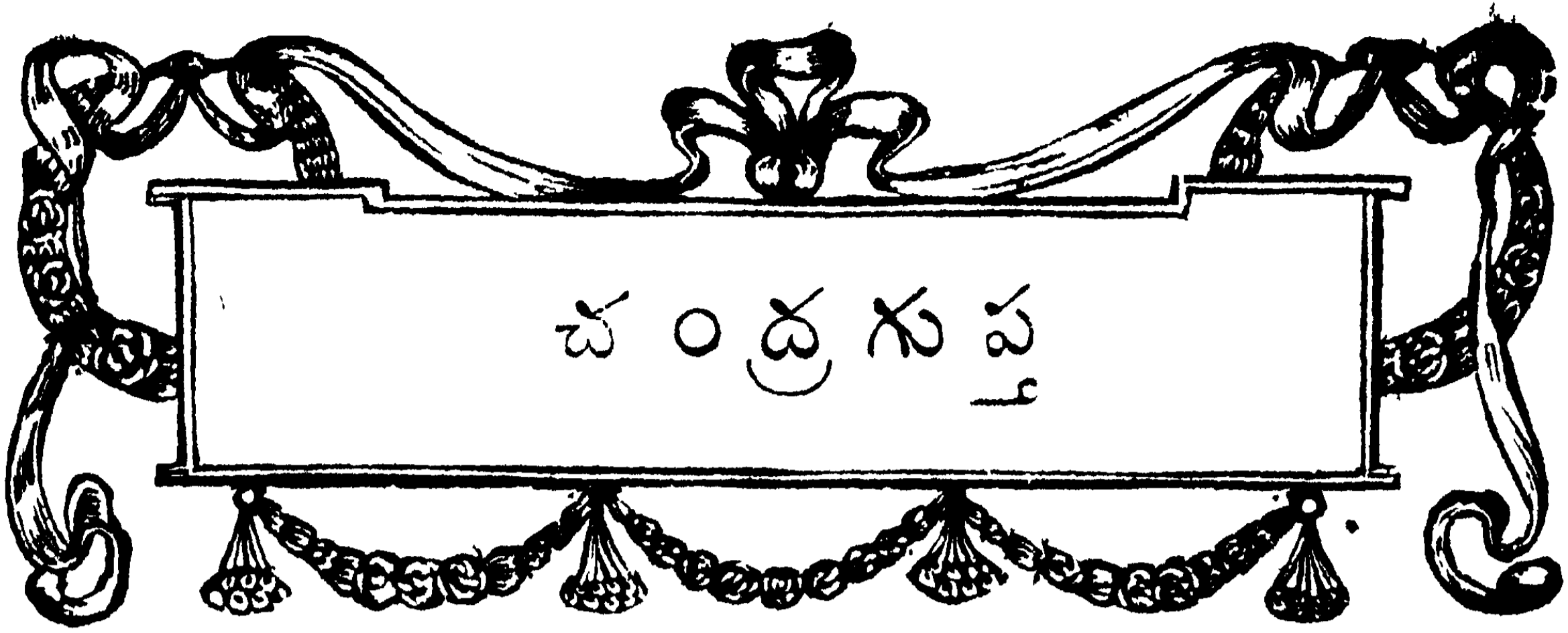
(వెళ్ళును)

ఛాయ—తుచ్ఛమే!— స్వార్థము పరమనీచమే,

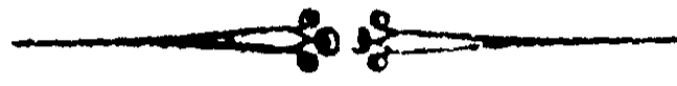
కాని బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు నాశ్లోభ నెరుంగగలవా!
 అట్లుకాదు... పురుషునిదృష్టికి ప్రీజనసుఖదుఃఖములు జీవిత
 మును తుచ్ఛములే. హా! పరిమేశ్వరా! దీనసయాభూ!...
 ఏమిసీసృష్టి! ప్రేమ, మృత్యువు; ఆశ, నిగాళ; స్వర్గము, సర
 కము—వీటికి నేకత్రకల్పన మొనగూర్చితివా?... పృథ్వీయంత
 యు గిట్టుగిట్టున దిరుగుచున్నది. ఆకాశమున బ్రహ్మీనక్షత్రము
 నూ సూర్యునిభాషి చండకిరణముల బ్రసరింపుచు తక్షణమే
 ప్రభ దొరంగుచున్నది. యశోగాథామృదంగధ్వనికి తాళ
 మోయన దీర్ఘనిశ్వాసము నిర్మాత మగుచున్నది... అదే
 అదే... (కట్టగట్టును)

పంచమాంకము.

మొదటిరంగము.

(యవనశిబిరము.)

సెల్యూ—అసభ్యుడగు చంద్రగుప్తుడు యవనసార్వభౌముని కూతురును పెండ్లియాడుటయా? బంధమోచనము నకై నేను హేయమగు నీసంధి నొనరింతునా? చేయజాల. చేయజాల.

హాలె—తండ్రీ! ఇప్పుడు నీకు దర్పము శోభస్కరము కాదు. ఈతరుణము మించెనా యవమానము తప్పదు. ఇంక నూ ప్రగల్భము లాడుచుంటివా: సిగ్గునకు చేటు.

సెల్యూ—జయింపవచ్చితిమి, ధలము లేకపోయి. సిగ్గు పడనేల?

హాలె—ఎవరిని జయింప వచ్చితివి? చంద్రగుప్తుడు నీకేమి యపరాధ మొనర్చెను? మీతోడ నతడు ప్రయత్న పూర్వకముగ జగడము బెంచుకొనెనా? ఆతడు సింధునదియూ వలియొడ్డున నిశ్చింతతో నెమ్మదిగా రాజ్యపాలనము సేయు

చుండ నీవది సహింప నేరవైతివి. నీకు బరాజయము సిద్ధమని మొదటనే చెప్పియుంటినే? నామాట వినవైతివి, తగినశాస్త్రమొనది.

సెల్యూ—విజాతీయులయెడ నిట్టిప్రసన్నత నీకెట్లవడెను? వారు మాపీచమడచుట నీకు సమ్మతమా!

హెలె—ఆహా! సమ్మతమే. ఏల కాగూడదు? యవనులు పరాజితులైరి, ధర్మము జయించెను. జనకా! సుప్రతిష్ఠిత రాజ్యశాంతిని భంగము నేయ నుద్యుక్తుడగువాడు విదేశీయుడును శత్రువే కానిమ్ము, స్వదేశీయుడును మిత్రుడే కానిమ్ము, మహాపాతకి, యనబడును. నిరపరాధినులగు తల్లుల బుత్త్రహీనలుగను, అస్వతంత్రులగు బాలికల బిత్త్రహీనలుగను, సాధ్యులగు నారీమణుల భర్త్రహీనలుగను జేసి, దేశమంతయు భయోపహతమగునట్లొనరించి, మత్స్యవృత్త్యావేశులై సర్వనియమముల నుల్లంఘింప జూచుట కేవల విజయకాంక్షచే గదా? ఇదంతయు మీకు చెలగాట కావచ్చును, కాని యింతకన్న మహత్తర పాపమున్నదా?

సెల్యూ—నే నట్టిపాపి—

హెలె—కావుననే తత్ఫల మనుభవింపుము.

సెల్యూ—యుద్ధమున నొకప్పుడు జయము, నొకప్పుడు పరాజయమును కలుగుచుండును. ఇప్పుడపజయము ప్రాప్తించె. ఈచెరనుండి ముక్తికానిమ్ము మా పరాక్రమము జూచెదవుగాక.

హెలె—నిన్ను జయించినవారి నసభ్యులని దిట్టచూ
వారి నేవగించుచుంటివి, కాని, వారు నిన్ను దయదలచి విడుతు
రని నమ్మికతో నుంటివో? తండ్రీ, నీప్రతిజ్ఞ యేమయ్యె?
“జయమో, మృత్యువో” అనుచుంటివే? ఓహో! ఎట్టి యధః
పతనము?

సెల్యూ— హెలె, హృదయశూలాయమానములగు
మాట లాడుచుంటివి! ఇది నాదౌర్భాగ్యదేవత పరాకాష్ట!
ఇంతకంటె నెక్కు డేమగును? విజయయాత్రకై దేశమును,
రాష్ట్రమును, బందుగులను, విడిచి వచ్చితిని, కాని తల్లితేని పిల్లవు
పెంచితి పెద్దజేసితిని కావున నిన్ను విడువలేక వెంట గొని
వచ్చితిని. అట్టిసీవు నా విధిప్రతికూలతచే గాబోలు నిట్టిమాట
లాడుచుంటివి? ఈపరాజయమువలన గలుగు దుఃఖము
నా హృదయము నంతగా వేధించుటలేదు సుమా!

హెలె—తండ్రీ; నాతప్పు సైరింపుము. నిజమాడిన
నిష్ఠురము తప్పదు. (మొక్కును)

సెల్యూ—నిన్నననేల? తప్పు నాయది.

హెలె—అట్లుగాదు, నేనే దురభిమానమున క్రోధ
మావేశింప నొటికివచ్చినట్లు కాదులరచితిని, తప్పునాది; ఈకో
పము పిల్లలయెడ దల్లిజూపుకోపమువంటిది. కటువగు నీహాలా
హలము ప్రేమయను క్షీరసముద్ర మధనమున వెలువడి
నది. నేను నీబంధమోచన మొనగూర్చును. నీవు తగిన యదను
నిరీక్షించి యవనవాహినీపరాభవసమ్మూర్జన మొనర్చుము.

సెల్యూ—నీవు నాచేర నెట్లు బాపుదువు?

హెలె—చంద్రగుప్తు బెండ్లియాడెద.

సెల్యూ—వలదు! వలదు! కుమారీ! ఈపాడుచెరవి
ముక్తికై యమూల్యవస్తువు నమ్మికొందునా?

(చంద్రగుప్తుడు వచ్చును)

చ॥గు—యవనసార్వభౌమా! నీవేమియు నమ్మనక్క-
రలేదు. వీరవరా! నీవు ముక్తుడవైతివి! నీకు వీలుకుదిరిన నిం-
కొకసారి నారాజ్యముపై దండెత్తుము. చంద్రగుప్తుడు కదన
కుతూహలుడౌట సర్వదా సిద్ధుడు. వీరోత్తమా! నీవును నీ
కుమార్తెయు మీ రాజ్యమునకు మగుడవచ్చును.

సెల్యూ—ఇదేమి?

చ॥గు—యవనసార్వభౌమా! భారతీయులు బర్బరులు
ననాగరకులుగాను; సికందరుసార్వభౌముడు మాపురుషోత్తము
నెడ నగపర్చిన సౌజన్యమునకు తగినట్లు బదులు దీర్ప
నేర్తురు. మీరు ముక్తులు, నాకు సెలవిండు.

సెల్యూ—చంద్రగుప్తమహారాజా! నీవు మహాత్ము
డవు, మొచ్చుకొంటిని. మున్నొకనాడు నాప్రాణముల రక్షించి
తివి, దాని నేను మరువలేదు. నేను నిష్కామ్యబుద్ధితో నీచేత
జిక్కిననన్ను వీడితివి, ఇందుకు కృతజ్ఞుడను. మీరు నియమిం-
చిన షరతుల ననుసరించి వ్రకృతమున సంధి కొడంబడితిని.
ఇంతతో మనకు వైర మంతరించునని యొచకుము. ఇప్పుడు
మీకొసంగవలసిన దేశముల నెప్పటికైన జగ్గుంచి తీరెద; చివర

వరతున కొప్పుకొనబాలను. విదేశీయుడవుగాన నీకు నాకూ
తురిని బెండ్లి నేయనేరను.

హెలె—షల? హిందువులు గౌరవనీయులగు మాన
వులుకారా?

సెల్యూ—హెలె!... (ఆమె శిరమువంచును)

చ॥గు—రాజకన్యా! తెలిసె. నీవిపుడొనర్చిన మహా
నమ్మానమును శిరసావహించితిని. వీరవరా, నీవు కన్యాదాన
మును చేయునుద్యుక్తుడవైనను దాని నేబ్రతిగ్రహించుట కస
మర్థుడను. నీకుమారీరూపలావణ్యగుణగణముచే మోహితుడ
నౌట నిజము, అదియు నీనాట గాదు. ఏనాడీమె యాపన
ప్రాదుర్భావమున సింధునదీతటమందు నిదాఘసాయంసం
ధ్యలోకమున నీమెబయకారముం గంటినో నాటినుండియు
నామానస మామె యధీనమయ్యె. ఆనాటిస్వప్న మిట్లు సఫల
మగుననికాని, నాజీవితపరమలక్ష్యము నాకిట్లు దక్కుననికాని
యెంచనైతిని. ఆగౌరవము, స్వర్గసుఖము, నుత్సవము నాకు కర
గతములయ్యునాహస్తపీడనముచే గాబోలు నంతరించెను...
సార్వభౌమా! నాప్రాణబంధువగు చంద్రకేతు ప్రాణావసాన
సమయమున దనచెల్లెల నాకర్పించి పోయె, ఆపెయే భారత
వర్షసామ్రాజ్య కానున్నది.

(ఛాయవచ్చును)

ఛాయ—ఇదిమహారాజుగారి దయాహిల్లోలము, కాని
సార్వభౌమా ! భవదనుగ్రహదత్తభిక్షును ఛాయ గ్రహింప

జాలదు. భారతసమ్రాటునకు యోగ్యురాలగు పట్టమహిషి యవససమ్రాడ్డుహితయే ! యువతీవతంసమా ? చంద్రగుప్త మహారాజు నీయెడ ననురాగియైనాడు; నీసౌభాగ్య మెంతని కొనియాడుదు? స్వచ్ఛందమగు పూర్ణమానసముతో నాహృదయలతికాలవాలము- నాజీవితసర్వస్వము—నీ కర్పించుచుంటిని... (తడబడునడుగులతో హెలెనుచేతిని చంద్రగుప్తునకు జూపి) మహాప్రభూ! ఈయమూల్య రత్నమును మీవక్షమున శ్రీవత్సాంకునివలె ధరింపుడు, ఇది నాకు సర్వోత్తమమగు పదవి, ఈగౌరవమునకు భాజనమునగుటకు నేనేమి యర్పించుచుంటినో మీరలెరుంగరు. పోనిండు. మీరుసుఖులై యుండుడు. నాకదియే పదివేలు.

చ॥గు—ఏమి యీచిత్రము? ఛాయచిత్రవృత్తియొక తీరుగను చంద్రకేతుననురోధ మింకొక తెరగుననున్నది. ఏమి సేయనగుచు... సార్వభౌమా? మీరు ముక్తులుగాన యధేచ్ఛగా బోవచ్చును. నాకు సెలవొసంగుడు. (పోవును)

సెల్యూ—హెలెన్ ? ఇదంతయునేమి ?

హెలె—నాకేమియు దోపదాయె.

సెల్యూ—నీకు చంద్రగుప్తుని పెండ్లియాడవలెనని యున్నదా! అమ్మా !

హెలె—తండ్రీ? నీవనుమఱించిన నట్లేకావించెదను.

సెల్యూ—అనుమతింపనా? స్వప్నమందైన నిట్లు తలపనైతి. ఇంతకు వచ్చెనా?

హెలె—ఈవివాహమున కేనెట్లు సమ్మతించితిన్, తండ్రి, నీవెరుంగజాలవు. తర్క-వితర్క-ములచేతను, అనునయ వినయములచేతనూ సాధింపనేరనిదాని నేనీవివాహముచే సాధింపనెంచితిని, ఏమీ? చంద్రగుప్తుని నేప్రేమింప గూడదా? ఆశౌర్యము, నాకరుణార్ద్రనేత్ర రాజీవములు, ననంతమహిమా స్పదమగు నాతనిహృదయము నాకాంక్షామితంబులు కావా? వానిజూడ వలపుపుట్టదా? ఏంటియోకస్! నన్ను ఊమింపుము. పరమేశ్వరా; నాహృదయమును దృఢపరచి—నా కోర్కె నీడేర్చుము.

అక్షయ

శం డ ప రం గ ము

(చాణక్యుని కుటీరము)

చాణ—మహాసముద్రము-తరంగములు లేవు-ధ్వని లేదు... అనంతము ... కనుజూపుమేర మృత్యుప్రాయమగు నిశ్చలత గానవచ్చుచున్నది... స్నేహాభావమువలన గలుగు లోటును ఊమి పూటుచేయగల్గునా? అట్లెన్నటికిని జరుగనేరదు. హృదయమందుద్భవించిన కోర్కెలు గైరిక్రిస్తోతముల వలె నుబికి వెంటనే భస్మీభూతములగుచున్నవి. తత్కుహరమున స్నేహప్రవాహము లుత్పన్నములై మస్తిష్కమందలి

యాగ్నేయశిఖలవేడిమిచే నావిరిగా మారి యాకసము నంటు చున్నవి! ఈప్రభాత మెంతమనోహరముగా నున్నది! ఏమి యగాధనీలిమ, ఎంత కమనీయచంద్రిక!

(భటులు కాత్యాయనుని కైదిగా బట్టితెచ్చెదరు.)

చాణ—ఓహో! సోదరా! ఇటురమ్ము.

కాత్యాయ—మహాత్మా! ఇట్టివేళ హాస్యమాడిన లాభ మేమి? నేను మీకైదీని, అపరాధ మొనర్చితిని; దండింపుడు.

చాణ—భటులారా! సంకెలల విడదీయుడు... ఇప్పుడు నీవు కైదివికావు-మనమిద్దరము తుల్యులము; భేద మావంత యును లేదు.

కాత్యాయ—భేదము లేకేమి? మీరించుక కన్నుగీటిన నీభటులు విచ్చుకత్తులతో నాకంఠము నుత్తరింతురు. మీరు స్వేచ్ఛానువర్తనులు, నేను మీకు దాసుడ.

చాణ—మీరుపొండు. (భటులుపోవుదురు) కాత్యాయనా! ఈకత్తితో నన్నుపొడిచి వేయుము, అంతటనమాత్య పదవికి నీ కేయాటంకము నుండదు.

కాత్యాయ—ఆర్యా! మీయుద్దేశమేమి?

చాణ—ఓయీ! నందసామ్రాజ్యమను నరణ్యమంత యూనరికి. యూనరక్షేత్రమును సస్యశ్యామలమగునట్లొనరించి చిత్తిని, అది నీచేతకాదు. ఈరాష్ట్రమున శాంతి నుత్పాదించి తినే కాని యది స్థిరముకాదు. బాహ్యశత్రువుల భయముచే నరికట్టితిని. రాజ్యమందలి ప్రజలు చోరభయములేకసుఖులై

యున్నారు. కానియీ శాంతిసర్వము స్థిరముకాదు. దానికిజీవములేదు. జీవము నే బోయజాలను. ప్రాయశః నీవదిచేయగలవు. మంత్రిత్వము నీవుగ్రహింతువన్న దాని నీకొసంగుటకు సిద్ధుడను.

కాత్యాయన—పండితోత్తమా! నీ వెంతచతురుడవు! నీ యభిసంధి యగాధము, దానిలోతుడెలియ నాబోంట్ల కసాధ్యము.

చాణ—నేను చాణక్యుడ- ఇదే భగవత్సాక్షి గపల్కుచున్నాను, నీవు మంత్రివగుదువనిన నాపదవి నీకిప్పుడే యొసంగెదను. ఓయీ! నీవెంతమూర్ఖుడవై నను, నీకుహృదయమున్నది కావున రాజ్యమును చక్కజేయగలవు.

కాత్యాయన—ఇదియేమి? బ్రాహ్మణప్రభుత్వమును సమర్థతయు నింతవరకు దెచ్చి, తచ్చిఖరము నధిష్ఠించి—

చాణ—ఇది వట్టిభ్రమ! హృదయ మాధిచే మడియుచుండ రాజ్యశాసన మెట్లునిర్వహింప నగును! నాకఠోర శాసనమున బ్రాహ్మణసామర్థ్య ప్రాసాదశిఖర మభ్రంకషముగ కాన్పించుచున్నను, స్వప్న సౌధమురీతి నదియచిరకాలమున నదృశ్యమగును, నే నెరుగుదు; ఇది యిల్లుకాదు, యిటి కలయావము, చెట్టు కాదు, ముండ్రపొద. బ్రాహ్మణసామర్థ్య సామ్రాజ్యము సమయమున్న సమయమున మంత్రబలమును కోటను గట్టి దానిరక్షించితిని, కాని బ్రాహ్మణునియందునశించిన బ్రహ్మత్వమును సృజింపజాలను. రచన రెండువిధములు.

పడగొట్టుట, కట్టుట, మొదటిది నాచేతనగు, రెండవది నాచేత గాదు; నీవలన నగునని నాకు నమ్మకము గలదు; నాపని పూర్తియైనది, శేషించినది నీది. కాత్యాయనా; బౌద్ధయుగ మను ప్రళయము రానున్నది! భావి నాకెట్లగ పడుచున్నదో తెలియునా?

కాత్యాయ—సెలవిండు.

చాణ—ఈసామ్రాజ్యము ముక్కముక్కలై దానిపై ప్రేతసమూహము భైరవాకారమున దాండవమాడుచుండును. పిమ్మట నొక మహాశక్తివచ్చి నిజమాయాబలముచే తుత్తుని యలగు నామాంసపిండముల నేకత్రజేర్చి జీవముపోసి న్యాయ పరిపాలనచే నన్నిజాతులను సమానముజేయును. రమ్ము-మంత్రిత్యమును గొమ్ము.

కాత్యాయ—ఈమంత్రిత్యమునకు బ్రతిఫల మేమి కావలయు?

చాణ—నీ మైత్రియే, వేరేమియు నక్కర లేదు.

కాత్యాయ—మహాత్మా! బాగుగ నభినయించిరి!

చాణ—సోదరా! నమ్మవేమి? ఇది యభినయము కాదు. నేను బహు దీచుడను. చాణక్యుడు కూటనీతిపటుడు, కుశలుడు, విచక్షుణుడని జనులనుకొనుట నిజము. ఇప్పుడు భారతవర్షమున గల వివిధస్వరములనుగూర్చి యొక ఘనరాగ మును ప్రస్తరించితిని. భగవంతు డొకడున్న నాస్పృష్టిజూచి తప్పక యాశ్చర్యపడును. అంతయు జేసితినే కాని ప్రాణప్ర

తిష్ఠ చేయజాలనైతి. ఎట్లుచేయగలను? బహిఃప్రపంచమందలి నాయద్భుతసృష్టిని మెచ్చుచుంటిరి, నాహృదయమును చీల్చి చూచిన నది యొక శుష్కమరుభూమి; అందు లేళ్ళమైన కారుణ్యము, స్నేహము, విశ్వాసమూ లేవు. ఈయూపిరి లేని తిత్తిని బెట్టుకొని యేమిసేయుమందువు? ఈచింకిపాతను చీల్చివెతునా? (వక్షమున గ్రుద్దుకొనును)

కాత్యాయన—వింతగా నున్నది. పండితోత్తమా! ఇంత పిరికి వాడవా? నీయటలప్రతిజ్ఞ, దుర్దమ తేజము, తీక్షణబుద్ధి!—

చాణక్య—బుద్ధి! బుద్ధి! బుద్ధి! వినివిని చెవులు చిల్లులు పడినవి. ఏ రేవున జూచినను, ఏ బాటబోయినను, ఏసంత కేగిననూ, ప్రపంచమందెల్ల నాబుద్ధిని మెచ్చుకొనువారే! జనులందరూ భూకంపమును, ధూమకేతువును జూచునట్లు కన్నులు మూత వడకుండ విస్మయచకితులై నన్ను వీక్షించుచున్నారు. నేటి వరకు నాబుద్ధిని దేవవాణివలె ననుసరించుచుంటిని. అందు మూలమున నాకు మేలొనగూడక కీడుమూడినది. ఈసమయమున నాబుద్ధి పెడమోముపెట్టినది. దానిముఖము జూచితిని. జీవమే లేదు, నట్టితడక. ఇన్నిదినాలవరకు నన్ను నడిపించెను కాని, యిప్పుడేలొక పరువులెత్తించుచూ అతిభయంకరమై చుర్చిరీత్యముగా నున్నది.

కాత్యాయన—అయ్యా! వెట్టివాడ వయ్యోదవేల?

చాణక్య—నాకు మతిలేదందువా?... ప్రాతఃకాలమొంత మనోహారముగా నున్నది! పృథ్వీకాంత నవవధువువలె

నలంకరింపబడి యున్నది. ఆమెనుఖముపై బంగారుబాల సూర్యకిరణములు భగవదాశీర్వాచన ప్రవాహమో యనునట్లు ప్రసరించుచున్నవి. నేను బిచ్చగానివలె ద్వారముకడనే నిలిచి దానిని జూచుచున్నాను. ఆహా! దరహాసితయగు నీపృథ్వీ కాంత యొంత సుందరముగా నున్నది! ఎట్లుండిన నేమి లాభము? అనంతమగు తత్సౌందర్యసముద్రమును ప్రవేశింప దగనివాడ నేనొక్కడనే. అమృతప్రవాహము పొంగి పొర్లి వచ్చుచున్నది, కాని సొట్టవానివలె తప్త తృప్తితహృదయముతో దానియొడ్డున బడి కొట్టుకొనుచుంటిని. తపోవనమందలిసూకర మువలె గోతులలోని బురదలో దొడ్లుచున్నాను.

కాత్యాయన—ఆశ్చర్యముగా నున్నది. ఇదివర కెన్నడు నిట్లుజూడలేదు.

చాణక్య—ఒకప్పుడు నాకు నీప్రపంచమంతయు నుత్సవ మందిరమువలె నుండెను. పృథ్వీపై సౌందర్యలహరి యుచ్ఛ్వ సితమై ప్రవహించుచుండెను. ఆకాశ మింద్రధనస్సును బోలు కాంతులతో ప్రకాశించుచుండెను. పిన్నుట... అదే స్వనము అదియే కంఠధ్వని—సోదరా! కాత్యాయనా! వారి నిట బిలువుము.

కాత్యాయన—ఎవరిని?

చాణక్య—ఆబిచ్చగానిని వాని కూతురిని.

కాత్యాయన—ఏరీ?

చాణక్య—సోదరా! బైట నున్నారు. పొమ్ము. చిత్ర

ము. ఈ బాలిక స్వరము వినినతోడనే నా మన మలమట జెందనేల ?

(బిచ్చగాండ్రతో కాత్యాయనుడు వచ్చును)

కాత్యాయ—అయ్యా! వీరిని దోడ్చెచ్చితిని.

చాణ—ఇటురా, బాలికా! (శిరము మూర్కొని)

ముఖ మదియేతీరు ! కన్నులు నల్లేయున్నవి ! అంతయూ నా పోలికయే ! బిచ్చగాడా ! ఈపిల్ల నీకూతురా ?

బిచ్చ—(ఆతురముతో) అందుకు సందియ మేల ? బాబూ ! ఇది నాకూతురే.

చాణ—నిజము చెప్పుము, నీకు వలయునంత ధన మిచ్చెద, సత్యము పల్కుము.

బిచ్చ—కాదు బాబూ ! నాకూతురు కాదు. ఈమా ణిక్యము దారిలో పడియుండ నేను దెచ్చుకొంటిని. అప్పటినుండి యూ నాకూతురుగా బెంచుకొనుచుంటిని.

చాణ—అటులనా ? ఈపిల్ల నీకూతురుకాదా ?

బిచ్చ—కాదు బాబూ ! భాగ్యవశమున నాకుదొరికినది.

చాణ—ఎక్కడ ?

బిచ్చ—భగవంతు డిచ్చినాడు. తేనిచో కన్నులులేని కబోదిని, సన్నూర ద్రిప్పుటకు దిక్కెవరు ? పూర్వభవపుణ్య ఫలమున నీనిసువు నాకులభించె. అప్పటి నుండియు దుష్కర్మమగు బందిపోటు దొంగతనము మానవలసివచ్చె, కన్నులు పోయినవి, నాయనా ! నాటినుండి నా కీబాలికయే దిక్కు !

చాణ—నీవుదొంగవా? ఇప్పుడాపనిని మానుకొంటివా

బిచ్చ—బాబూ! మానుకొనక తీరునా? నూరుతల
లతో చాణక్యుడూ వేయికనులతో చంద్రగుప్తుడునూ రాజ్య
ము నేలుచుండ దొంగలకు బ్రతుకు తోవయొక్కడిది?

చాణ—ఈ బాలిక నీ కెచ్చట లభించె నంటివి?

బిచ్చ—బాబూ! అవంతీపురమున.

చాణ—ఆపురమున నెచ్చోట?

బిచ్చ—మార్గ మధ్యమున.

చాణ—కాదు, ఒక బ్రాహ్మణునింట దొంగిలితివి.
నిజము చెప్పుము; భయమువలదు. దొంగిలించితివా? లేదా

బిచ్చ—లేదు బాబూ!

చాణ—నదియొడ్డుననున్న యింటిలో దొంగిలించి
తివి. నిజము పల్కుము.

బిచ్చ—నిజము బాబూ! ఆయింటనే దొంగిలించితిని.

చాణ—హృదయమా! తల్లడిల్లకుము. ధైర్యము
నుము. అప్పటికీ బాలిక ప్రాయమెంత?

బిచ్చ—మూడు నాల్గేడు లుండూను.

చాణ—ఈమె పేరు?

బిచ్చ—అత్తి రియట.

చాణ—ఆత్రేయి! వింటివా? కాత్యాయనా! దీని
యప్పటిపేరు ఆత్రేయి... ఈపిల్ల తండ్రిపేరు?

బిచ్చ—చాణక్యుడు బాబూ!

చాణ — ఓరీ! చోగాపనదా!...నిన్ను...చంపను
 ఏమియూచేయను. కాత్యాయనా!...వలదు. భటులారా...
 వలదు. బిచ్చకాడా! ఆబ్రాహ్మణుడను నేను! ఈ బాలిక
 నాకూతురు.

బిచ్చ— ఈ నిసువును తీసుకొందురా? బాబూ! నేను
 గుడ్డివాడను, నాకు కూడుదొరకదు, నే జీవించుటెట్లు?

చాణ — ఓరీ నీ కొకజాగీరు నిచ్చెదను. ఔరా! నీవు
 నన్ను బిచ్చగాని జేసితివి, కావున నిన్ను నేనురాజును జేసెద.
 ముందునన్ను నరకమున ముంచి పిమ్మట స్వర్గమునకు జేర్చితివి.
 నిన్ను దేవునివలె నారాధింతును... ఏమిది? ఇదిసంతోషమా?
 లేక దుఃఖమా?... కాత్యాయనా! నీకు నాడీపరీక్ష దెలియునా?
 నేను బ్రదికియుంటివో లేదో తెల్పుము. యిది యిహలోకమా?
 పరలోకమా? ఇది స్వప్నమా? సత్యమా! ఇది యుజ్వలకాంతి
 ప్రసారమా? లేక గాఢాంధకారమా? చూడు. లేనిచో
 నిన్ని దినములకు—నాకూతురు—భారతవర్ష శాసన కర్త
 మహిత. నా గుమ్మమువద్ద బిచ్చ మెత్తుకొన వచ్చునా
 కాత్యాయనా!

కాత్యాయ— ఆర్యా! ఊరడిలుము.

చాణ— ఇదంతయు ద్రోహము-కపటము--కుట్ర...
 అదే ముఖము. అవే కన్నులు-అమ్మా! కుమారీ! ఇన్ని దిన
 ములు నీముదుసలి పెంపున నుండి వానిబెంచుచుంటివా? కఠి

నురాలా! ఇన్నా శ్చేక్కడనుంటివే?... కాత్యాయనా! కుంజ
 వనమున నామగానము చెలరేగెను. ఆ మానందవాహినివే
 నాకు రోమాంచమేర్పడినది. గగనముచుండి స్నిగ్ధసారభ సీ
 ల్లోలము స్రవించి నాశరీరమును తాకుచున్నది....నన్ను ఆశ
 మములోనికి జేర్చుము. అమ్మా! ఇటురా!

మా ద న ర ం గ ము

(మలయ రాజ్యమంత్రి మగధరాజు దూత)

మంత్రి—మా రాజ్యము మగధరాష్ట్రమున జేరిననూ
 స్వాతంత్ర్యమును గోల్పోలేదు. చంద్రగుప్తసార్వభౌమునకు
 మారాజకీయవ్యవహారములతో ప్రసక్తి లేదు.

దూత—మీ రాజకన్యకయే రాజ్యమును పాలించు
 చున్నదా?

మంత్రి—చంద్రకేతువు గతించినవెన్న నామెయే
 రాచకార్యముల జక్కబెట్టుచున్నది,

దూత—ఆమె కింకను వివాహము కాలేదా?

మంత్రి—లేదు.

దూత—చేసికొన నిష్టములేకనా?

మంత్రి—అది నే జెప్పజాలను. ఆమె నిర్జనప్రదేశముల నొంటరిగా నుండి రాజ్యపాలనమున దక్క వేరు విషయముల నెవ్వరితోడను మాటలాడదు.

దూత—మాసార్వభౌమునకు నదియే దశ ప్రాప్తిం చెను; కావుననే వివాహము నిశ్చయింపబడినది.

మంత్రి—అదే! మారాణిగారు విచ్చేసిరి.

(ఛాయాదేవి వచ్చును.)

దూత—రాణిగారికి జయమగుగాక !

ఛాయ—మీరా నన్ను జూడగోరినది?

ఛాయ—చిత్తము.

ఛాయ—ఏల?

దూత—నుగధనుండి నిమంత్రణపత్రమును గొని వచ్చితి. (ఇచ్చును)

ఛాయ—అందరకు గుశలమా?

దూత—మీకటాక్షమున మాకందరకు గుశలమే.

ఛాయ—(ఉత్తరమును చదివి నలిపి పార్వవైచి) భారతసామ్రాజ్య యనురోధమా? ఎవతె ఆసామ్రాజ్య ?... కాదు కాదు-నే బోయెదను- మంత్రినర్యా! మనభాండారమున నున్న వెలగలరత్నముల నన్నిటినిజేర్చి యొకహారమును సిద్ధము చేయించుము.

మంత్రి—చిత్తము.

ఛాయ — ఎల్లుండి ప్రాతఃకాలమున మగధప్రయాణమునకు సర్వము నాయత్త పరుపుము.

మంగ్ర — చిత్త మశ్లే కావించెదను.

ఛాయ — ఈతని విశ్రామాగారమునకు గొంపోయి యుచితరీతిని సత్కరింపుము.

(వారు పోయినవెస్క ను త్తరమును కన్నుల నద్దుకొని)

ఓహో! నా జీవనజీవనమా? నా భాగ్యసర్వస్వమా? నీవు నావాడవుకావా? దాని వాడవైతివా? అట్లు జరిగెను? నేనేకదా యామెచేతుల నాతనిచేతులలో నుంచితిని... ఇప్పుడు సహింపజాలకుంటిని... హృదయమా! నీవేల యింకను గొట్టుకొనుచుంటివి? భూదేవీ, నీవేల శూన్యవై నాకగపడుచుంటివి; చంద్రగుప్తా! చంద్రగుప్తా! ఛాయ లేదనుకొంటివా? ఆమె నీరాజ్ఞి కాదా; హృదయమా, దృఢపడుము. నిర్మల భావముచే నీప్రవృత్తి నుత్తరింపుము- వరదలై పారుచుండు వేడికన్నీరు నీపరాభవాన్నిచే నెండజేయుము... ఎవరికొరకీ దుఃఖము? ఈమాత్రము సహింపనేరనా?... కాదు కాదు:— ఈ ప్రేమను సదమదము చేసెదను. వారిసుఖమే నాసుఖముగ నెంచెద. దుఃఖ మెవరికి? ఏల? ప్రియతమా! నీవు సుఖివై యుండుము- అదియే నాకు పదివేలు, నాకదియే నిరతిశయానందము. వేరేమియు గోరను

నాల్గవరంగము

(సెల్యూకసు శిబిరము)

సెల్యూకసు—యవనసార్యభౌముని దుహితయగు హెలెనా
విజాతీయుడు విమతస్థుడునా చంద్రగుప్తుని బెండ్లియాడుట
యా? తుదకదియు ముగిసెనా? ఇప్పు డీపురమందలి సంరంభ
గోలాహలము యవనుల పరాభవమును దశదిశల ఘోషించు
చున్నది... హెలెనా నింకను రాలేదు! ఆయుత్సవములచే
మత్తురాలాయె గాబోలు? ముదుసలియగు తండ్రి యిట్టివేళ
జిప్తియుండునా? సంతాన మెప్పుడును ముందునకే చూచు
చుండును కానివెనుకకు జూడదు. దానిసర్వస్వము భవిష్య
ద్వర్తి. తండ్రిమొదలగు వృద్ధులు పశ్చిమగణ్యులే. కుమారు
లకు విద్యాబుద్ధుల గరపి పెద్దవారినిజేసి, కొమార్తెలకు వివా
హములు జేసినపిదప తండ్రులేల జీవింపవలయు? సంతానము
వారినొల్లదు. అయ్యో! తండ్రులదశ మెంతనిఘ్నమైనది!
వారి యగాధస్నేహమునకు ప్రతిఫలమేది? అదిగోనాకూతురు
వచ్చుచున్నది (ఆమెవచ్చును) అమ్మా! నీకొరకు నిరీక్షించు
చుంటిని.

హెలెనా—తండ్రి! నిన్ను రాసభకు గొనిపోవుటకు నేనిట
వచ్చితిని. రమ్మ పోవుదము.

సెల్యూకసు—నేను రాను కావున నే నిన్ను బిలువ
నంపితిని.

హెలె—తండ్రి! అట్లనెడవేల? నిన్ను గొనిపోవుటకే నేనువచ్చితిని.

సెల్యూ—నేను రాజాలను.

హెలె—నీకూతురు పెండ్లికి నీవు రాజాలవా?

సెల్యూ—నాకు మొగము జెల్లదు, ఇటనుండియే వీడ్కో నెడను.

హెలె—తెలిసినది. సరే—వచ్చుటయూ రాకుండుటయూ నీయుష్టములోనున్నవి. నిన్ను బలవంతముగా గొనిపోవుటకు నీవు నాకై దివా? .

సెల్యూ—హెలె! నాయందలి మోహము నిక వీడుము.

హెలె--అట్లనెడవేల? నిన్ను భిమానించుటకు నాకధి కారమెక్కడిది? నాప్రేమ అభిమానము, చసవు, అలుక మొదలగు బింకము లెవరికడ జెల్లునో, అట్టివ్యక్తి లేదాయె...నాకు సెలవిమ్ము.

సెల్యూ--ఇంతవేగమా? ఒకముసూర్తము విలంబ మైనను సహింపలేవా? చాలుచాలు! హా! సెల్యూకసూ! ఏంతయో స్నేహము, ఎంతయో ఆదరము, ఎంతయో ప్రయత్నముతో నీవు పెంచినకన్య యొకనిమిషములో నిన్ను విడిచి పోవనున్నది, ఇక నీ కెవరుదిక్కు? కుమారీ! నాతోడి సంభం

ధము నేటితో తెంచితివా? నీకు తండ్రినికానా? నిన్ను పుట్టినప్పటినుండియు బెంచుటచే తల్లినికానా ?

హెలె—తండ్రి! నీకంట తడివెట్టుచుంటివి, నే జూడ జాల; నాతప్పు సైరింపుము. ఇదియే నాకడసారి ప్రార్థనము. ఇక నిన్ను వేడుకొనను.

సెల్యూ—అమ్మా ! లెమ్ము. నాహృదయమందలి సాంద్రమగువేదన నీవెరుంగజాలవు, ఆశాల్యము బెంచి పెద్ద జేసి, యెప్పుడు నెడబాయని కూతురి నామరణము బాసి యుండవలెనన్న తండ్రిమన మెంతిగుందునో నీవూహింప జాలవు. పెద్దవారైన పిదప సంతానము జనకునివై పు జూడనే చూడరు. అందు వారితప్పేమియులేదు, మానవధర్మమిది, జగమెల్ల నిట్లే నర్తించును. ఈవిషయ మెరింగియు నీయందలి స్నేహమునకు బ్రతిఫల మపేక్షించుట నాతప్పు.

హెలె—తండ్రి ! వియోగదుఃఖ మొకతండ్రికే యుండునా? తలిదండ్రుల విడిచిపోవనున్న తనయలగుండెలు బ్రద్దలుకావా? ప్రేమను తండ్రియే యెరుంగునుకాని తనయ యెరుంగదా?

సెల్యూ—లేదు- లేదు- మీకును ప్రేమ లేకపోలేదు.

హెలె—మాకు ప్రేమ యెక్కడిది ?

సెల్యూ—ప్రేమలేకేమి ?

హెలె—తండ్రీ! నారీజీవితము ప్రేమపూరితము, బాల్యమున తల్లిదండ్రులు, యౌవనమున పతి, వార్ధకమున సంతానము-వీరితోడనే యామె ప్రపంచముండును. వీరియందే యామె యాశలు, ధైర్యము, సంపదయు సంక్రమించి యుండును. మగపులుగు తనగూటినివిడిచి గగనమండితసూర్యోజ్వలనీలిమమున హర్షముతో సంచరించువేళ నాడ పులుగు తన రైక్కలవిప్పి గూడుచుట్టు తిరుగుచు దాని కాపాడుకొనును. పురుషులు శ్రాంతులైనతరి నారీప్రేమ ప్రమోదము నిచ్చును. వారలసులగునప్పు డుత్తేజసము గల్గించును. అవకాశము కల్గినపట్ల వారికి చిత్తవినోదము నాపాదించును. అట్టి ప్రేమయే స్త్రీలకు సదా దింతసీయము. ముఖ్యోత్తరవ్యము. అదియే వారి జీవనస్వర్ణము-స్నేహమే వారి పుట్టినిల్లు. అందే వాళ్ళును జీవించుచుండును. అదియే వారికి మృత్యువు. అనంతరమున స్వర్ణమునది యుండెనా, వారి కట్టి స్వర్ణము నదియే. వారికదియేనిద్ర, అదియే యాహారము, అదియే విహారము- అదియే శయ్య. ఉచ్ఛాసని శ్వాసములు నదియే. ఇట్లుండ స్త్రీజాతికి ప్రేమయుండదని తలపకూడునా?

సెల్యూ—కుమారీ! నీవు చెప్పినది సత్యము.

హెలె—తండ్రీ! నీయందలిస్నేహముచేగదాసాటియననుడగు నేంటియోకను వివాహమాడకుంటిని. అది నీవెరుంగవా? నే డిపట్టణముం దెల్లడ మ్రోగుచుండు మంగళధ్వనులు

నాచెవుల సోకునప్పుడు నాకెట్టి మరణబాధ కలుచున్నదో నీవెరుంగుదువా? అందరునూ కలకలలాడుచున్నారు, కాతుక ప్రవాహమున ముని తేలుచున్నారు; ఉత్సవసంరంభమున నొడలెరుంగకున్నాను; కొందరు నాసౌభాగ్యమునుగని యోర్వ లేకున్నారు, నాకుమాత్ర మివైభవము మర్మవిచ్ఛేద మొనర్చుటచే నేడ్చువచ్చుచున్నది. దాని సతిప్రయాస మున కంతమందు స్తంభింప జేసితిని, కావున నది పైకిరా లేదు. నిన్ను విడువనున్న నాహృదయమును నెట్టి సంకల్పము లున్నవో యిప్పుడైన దెలిసినదా? నాహృదయమును పరిశీలించిన నది ప్రళయసంక్షోభమున నెట్లు కొట్టికొనుచున్నదో తేట తెల్లమగును.

సెల్యూ—కుమారీ! నీకు చంద్రగుప్తునిపై ప్రేమ లేదా? ఆతని నీవు వరింపవా?

హెలె—తండ్రీ! ఇంతమాత్ర మెరుంగజాలవా?

సెల్యూ—అట్లు నీవివాహమున కేల సమ్మతించితివి?

హెలె—వివాహమా! కాదుకాదు! ఇది నీకును నాకును మృత్యువు-నేను నాయాత్మను బలిగా నొసంగితిని.

సెల్యూ—ఏల?

హెలె—మాసవహితమునకు ప్రపంచక్షేమమునకు నాత్మబలిదాన మొసంగితిని. యవనభారతీయ ద్వేషాన్ని నారక్తముచే నార్చితిని. యుద్ధ్యమాస జాతిద్వయమధ్యమున భడివారిరువుర ఖడ్గాఘాతములకు నాహృదయ మొడ్డితిని.

సెల్యూ — ఈపని నీవేల చేసితివి? ఈవివాహము నా హృదయమునకు ప్రణయమువలె నున్నదే-ఇదివర కొకసారి నీ యిష్టమునకు ప్రతికూలముగ వర్తించితిని, కావున నింకొక సారి యట్లు చేయలేక పోతిని. నీవు సుఖంతువనియే యీ వివాహమునకు సమ్మతించితిని. ఇది నీకు సుఖప్రదమైనచో నీయానందమునుజూచి నా వేదనల మరువదలంచితిని- నీవీ వివాహరూపారిష్టమును కోరి తెచ్చుకొంటివని యెరింగినచో...

హెలె — ఇది కేవలదుఃఖదాయకమైనచో నేనుదానిని కోరి తెచ్చుకొందునా? పరుల హితమునకూ విధ్యుక్త శర్మమునకు నాత్మబలిదాన మొసంగుట సరమనుఖదాయకము. దాన నుల్లాసము గౌరవమును ప్రాప్తించును. ✓

సెల్యూ — నీకిది గౌరవదాయకముగ నున్నదేమోకాని యవనులకు పరమలజ్జావహము సుమా.

హెలె — లజ్జయా? ఇట్టిగొప్పవివాహము ప్రపంచమున నిదివర కెన్నడైన జరిగినదా? ఈ పెండ్లిమూలమున ననాదినుండియు సంభవించుచుండిన తుపా నణగినది. దూరస్థలములగు నార్యజాతులు నేడు పరస్పరాలింగన మొనర్చుచున్నవి. ఈవివాహము కేవలము మాయిద్దర కేయప జెల్లదు... కర్మమోక్షములకు — చింతాకల్పనలకు — విజ్ఞానకవితలకును సమాగమము దీనివలన ఘటిల్లుచున్నది. ఈ పెండ్లిమూలమున రెండు నాగరకవ్యవస్థలకు మధ్య సేతుబంధమయ్యెను.

రెండు గొప్పసభ్యదేశము లొకటియయ్యె. ఇట్టి వివాహ మిది వరకెన్నడైన జరిగినదా?

సెల్యూ—అట్లు తెలియవచ్చుట లేదు-కాని—

హెలె—తండ్రి చక్కగా బరిశీలింపుము. ఈవివాహమున ప్లేటోకపిలులు కలిసి గానమునేయుచున్నారు; సోలను మనువులు భుజములపై చేతులువేసికొని నిలువబడియున్నారు; వాల్మీకివీణాగానముచేయ హోమరు మృదంగమువాయిం చుచున్నాడు. హెరొడిటీసు వ్యాసులు, సోక్రటీసు బుద్ధులు, ఏకిలీసు భీష్ములు, పేన్తియన్ పురాణములు నైక్యత జెందుటకు హేతువీవివాహమే కదా? మరియు బూర్వపశ్చిమఖండములు- సముద్రాకాశములు- స్వర్గమర్త్యములు-ఇహపరము లొండొంట దారసిల్లినవి. ఇట్టి మహావివాహ మినాడు జరిగినదికాని యితఃపూర్వము జరుగలేదు-ఇతఃపరము జరుగునో జరుగదో యెరుంగజాలము.

తండ్రి! స్థూలదృష్టిని జూచిననూ చంద్రగుప్తుడుదక్కనాకుదగిన వరుడు లేడు. నీ సాటియవనభూపతులకు బుత్రసంతానము లేదు- యవనులలో నీతోడి సమాన గౌరవము నకు బాత్రుడు లేడు. ఏంటియొకసుండెను, కాని యాతనికధ గతజలసేతుబంధము కదా?... చంద్రగుప్తుడు మాత్రమేమిట దక్కువ?—రూపప్రతాపసంపదల, శీలమున, శృతమున, సాభాగ్యమున యశమున నీకీడుతీయదు. ఇహపరశ్రేయోదాయక

మగు నీవివాహమునకు బ్రణేతవు నీవని నీయశ మానేతు శీతాచ
లమేకాక యర్థఖండ వ్యాప్తముకాదా? దీనదొసగేమియు
లేదు, కావున నీవునింతదొలగి నన్నాశీర్వాదించి పంపుము.

సెల్యూ—అమ్మా! నీమూలముననే కదా యవన
జాతియంతయు ధన్యతజెందె. నీకు సుఖము చేకూగుగాక!
నీవియోగదుఃఖము నెట్టెటో మరచెదను.

హెలె—తండ్రీ! విధ్యుధర్మము నన్నాహ్వోనింప
నితరముల సరకునేయుటకు వీలుచిక్కుటలేదు. కావున నిన్ను
వీడిపోవుచున్నదాన (నమస్కరించును). యావజ్జీవము నీపాద
స్మరణమే సంజీవిగా భావించెదను, జగదీశా! నాతండ్రీయశో
దీపమునకు నాజీవితమును స్నేహమర్పించుచున్నదాన. ఈ
యుపహారమును గైకొనుము. సర్వేజ్ఞాః సుఖినో భవంతు.

(పోవును)

సెల్యూ—అమ్మా! భారతవర్షసామ్రాజ్య! నీచర్యయ
పూర్వము. స్వగ్నీయము. ఇట్టి స్వార్థత్యాగ మిదినర
కెవరునూ కావింపలేదు. ఇక నాదేశమునకు మరలిపోవుదును.
...అయ్యో! ఎట్లు పోవనేర్తు? ప్రపంచమంతయు సంధకార
బంధుర మగుచున్నది, త్రోవకాన్పించదు. అమ్మా! నీవు
నాకు చేదోడువాదోడుగా మెలగుచుంటివి. ఇప్పుడునన్నెవరి
కప్పగింతువు? వార్ధకమున సంతానమేకాదా తండ్రులకుపట్టు
గొమ్మ. నన్ను దిక్కుమాలినపక్షి జేసి చీకటిలో ద్రోసితివి.

ఇకనారాజ్యమును నావైభవమును మాచి యానందించువారెవరు? నాయనంతరమున వాటిననుభవించు వారెవరు? నావంశము నాతో సంతరింపవలసినదేనా?

(ఏంటియోకసు నచ్చును.)

ఏంటి—జయము ! జయము యననసార్వభౌమా !

సెల్యూ—ఏమి యీ శుభసూచకము! ఎవరిది?

ఏంటి—నేను, ఏంటియోకసును.

సెల్యూ—నీవా ! ఈసమయమున? నిక్కడ?

ఏంటి—సార్వభౌమా! రిచ్చవడుచుంటివా?

సెల్యూ—నాయసజయమునకు నన్నెత్తిపోడువచ్చితివా?

ఏంటి—లేదు. లేదు.

సెల్యూ—నీరాకకు హేతువేమి?

ఏంటి—నాతండ్రివృత్తాంతము నెరింగింపవచ్చితిని.

సెల్యూ—ఇప్పుడేమిలాభము?

ఏంటి—లాభము లేకేమి? ఎట్టిలాభమును లేనిచో నీవృత్తాంత మరయుటకు యననదేశమునకు వెరివానివలె నేజోవనేల? అచ్చునుండి యుంతదూరముతిరుగరానేల? ప్రయోజనమున్నది.

సెల్యూ—హేలె! చంద్రగుప్త సార్వభౌమునకు పట్టమహిషియైనది.

ఏంటి—చాలసంతోషము. ఆతనికన్న యోగ్యతరుడగు నరు నామె బడయజాలదు, నే నిదే రాజసభ కేగి దంపతుల నాశీర్వాదింతును.

సెల్యూ—పరియాచక మాడుచుంటివా ?

ఏంటి—ఇది పరియాచకము కాదు-సార్వభౌమా! నేనుసత్యమునే పల్కుచుంటిని. నాపై నొకవిశాలజలప్రవాహము పారి నాకంటియున్న మాలిన్యమును తుడిచికొనిపోయెను. అనంతరము మిగిలినది—భగ్నశిలాస్థూపము. అందలి ప్రత్యేకఖండికయు గగనముకన్న నిర్మలతరము, వజ్రముకన్న కఠోరతరము; దీర్ఘతపోబలమున నామాంసమంతయు కరిగి జారి పోవుటచే కేవలకంకాశమే మిగిలియున్నది. కాని అందలి యెముకలన్నియు పవిత్రములు. నాకళంక మగ్నిదగ్ధమయ్యె. ఇప్పుడుమిగిలినది స్వచ్ఛమగు నపరంజి.

సెల్యూ—నీమాటలు నాకు బోధపడుటలేదు.— నీభావమేమి? తేటతెల్లముగా వచింపుము.

ఏంటి—సకామప్రేమను నిష్కామప్రేమచే శుద్ధిజేయుట—మర్త్యునకమరత్వము నమకూర్చుట— భూలోకమును స్వర్గముగా మార్చుట- మొదలగుపనులు మానవున కసాధ్యములని భావింపుచుంటిని. కాని సాధనగల చోటనెల్ల సిద్ధి కలుగుచుండును. ఈవిషయ మిప్పుడు నాకనుభవసిద్ధమైనది. కావున హెలెనునేడ నాకు సోదరప్రేమ కలుగుచున్నది.

సెల్యూ—నీవే విషయము నుద్ఘాటించుచుంటివో నేను తెలియజాలకున్నాను.

ఏంటి—ఔను. ఇది మీకెట్లు తెలియును? గతము మీకెట్లుస్ఫురించును? ఏమహానుభావు డమాయికురాలగు నొకకృషకకన్యను మిథ్యాశలపాలుజేసి, ధర్మానుసారము పెండ్లియాడి యనంతరము సపుత్రికముగ బిచ్చమెత్తుకొమ్మని ప్రపంచమున కప్పగించి, పురందరగురువిభవముతో దాను సామ్రాజ్యపదవి నొందెనో, అట్టివా డీమాటలయర్థ మెట్లగుండు? సార్వభౌమా! నిర్భాగ్యురాలగు నాయువతీమణి పరలోకమున కేగినది. మీనిర్మమపరిత్యాగము, ఖడ్గాఘాతము నొనర్పజాలని యాకార్యము నాపరిచయ మొనర్పగలిగెను. నాతల్లి ప్రేమప్రవాహమున గొట్టుకొనిపోయెను. అట్టిదుర్భర దుఃఖానంతర మిట్టియుత్కటసుఖము నిర్భరమయ్యె. సార్వభౌమా!...

సెల్యూ—నాకన్నులను గాఢాంధకార మాపరించి నట్లున్నది? నీవెవడవు?

ఏంటి—నేనా! అమ్మబడిన బానిసీడ-బిచ్చగాడను. మీ రేమనుకొనిన నట్టివాడను, కాని జారజుడ మాత్రము కాను. నాతండ్రి నాతల్లిని యధావిధిగా బెండ్లియాడెను. రహస్యమైననేమి?

సెల్యూ—ఓయీ! నీతండ్రియెవరు? తల్లియెవరె?

ఏంటి—నాతండ్రియా? వాని నెరింగించుటచే మీకు తలవంపులు ఘటిల్లునేమో యని సంశయించుచున్నాడను, ఐనను ప్రభువులయాజ్ఞ మీరరాదు కావున చెప్పటకు సాహసిం చెదను. నాతండ్రి యత్యాశాపరవశత పత్నీత్యాగ మొనర్చిన యవనసార్వభౌముడు—సెల్యూకసు. తల్లి అసామా. (సెల్యూకసుని శ్చేషుడై యుండ నాతడుపోవును.)

వి ద వ ర ం గ ము.

(మగధరాజు కొలువుకూటము—చంద్రగుప్తసార్వభౌమునిసభ)

చాణ—చంద్రగుప్త సార్వభౌమా! నీబాహుబలమున హిందూకుష్ పర్వతము మొదలు నేతువునరకును వ్యాపించి యున్న రాష్ట్రము నార్జించితివి. ఇంత సామ్రాజ్య మింతవర కెవరును స్థాపింపలేదు. యవనవాహినీపతి త్రుళ్ళడగినది. భరతఖండసార్వభౌములలో ప్రప్రథముడ నీవని నీయశ మాచంద్ర త్రాగార్కము వర్ణింపగాక!

చ॥గు॥ గురు దేవా! మీరు సూత్రధారులైనాచే నీనాటక మాడించితిరి.

చాణ—వత్సా! నేను నిమిత్తమాత్రుడను, నర్వము నీవే నిర్వహించితివి; నాపని తీరినదికావున నాకు సెలవొ సంగుము, నేబోయెద.

చ॥గు॥—గురువర్యా! నన్ను వీడిపోవుటకు నేగావించిన
యపరాధమేమి?

చాణ—నీ వపరాధముచేసితి వనికాదు. దర్పము,
ఉచ్ఛాశ, ప్రతిహింసయు బ్రాహ్మణోచితప్రవృత్తులు కావు.
నేనింతదనుక జరిపినచర్య యద్భుతమయ్యు బ్రాహ్మణో చిత
కర్మగాదా. క్షమ, తితిక్ష, వైరాగ్యమును తద్ధర్మములు, నీవు
సంపాదించిన విశాలరాష్ట్రమును యోగ్యుడగు నీకాత్యాయ
నమంత్రి సాహాయ్యమున పాలించుకొనుము.

చ॥గు॥—మీరలో?

చాణ—నేనింక ప్రజాశాసన మొల్లను. అమ్మా! ఇటు
రా. భ్రాంతుడనగు నాపై పుత్రప్రేమజూపి నారెండుచేతు
లను యశోదాదేవి స్నేహబలమున వెన్నదొంగచేతులను కట్టి
నట్లు కట్టివేయుము. కాత్యాయనా ఈమటుమాయ మెరింగి
తివా? బాలిక మోహమంత్రముచే పాపాణము కరిగి పానీ
యముకన్న పల్చనై పారుచున్నది. ఎండినమోడు చిగిర్చెను.
శుష్కత ప్తమరుభూమిపై సుధాంబుధిలహారి తాండవమాడు
చున్నది. అమ్మా! ముందుపద- నాజీవితగోధూళిలగ్నమున
జ్యోత్స్నాలోకము నుత్పన్నము సేయుము- లోకమాతవలె
నాజీర్ణ కుటీరమున నావిర్భవించి నాచేయిపట్టి నన్ను స్వర్గము
నకు జేర్చుము సభాసదులారా! నాకనుజ్జనిండు. నేబోయెద-

స్వస్తి ప్రజాభ్యః! పరిపాలయంతాం న్యాఢ్యేన
మార్గేణ మహిం మహీశాః... (పోవును)

చ॥గు॥—ఈ పవిత్ర దేహమున నెంత ప్రేమపూరిత మగు హృదయమున్నది!

కాత్యాయన—సార్వభౌమ శేఖరా! ప్రకృతి ప్రకృతిస్థ మైనది. ఇట్టి యనన్యసామాన్యప్రజ్ఞ హృదయశూన్యమై యుండునా? నియమ రాహిత్య మెంతకాలము నిలువగలదు!

(మురవచ్చును)

ముర—నాయనా! నీకు జయమగుగాక! “శూద్రస్త్రీ” అను నపనిందకు దగినప్రతీకార మీనాడొనర్ప బడియె - శూద్రస్త్రీ గర్భమున జనించినవా డీనాటికి భువనవిజయియై భారతసార్వభౌముడయ్యెను.

చ॥గు॥—అమ్మా నీపే రాచంద్రార్కము ప్రపంచస్థాయి యగునట్లు నావంశము “మూర్ఖము” నుపేర వరలుగాక!

ముర—తండ్రీ! నిన్ను కన్న బుణముదీర్చితివి. మీదంపతులు చిరజీవు లగుదురుగాక, అమ్మా! గృహాలక్ష్మీ! మా వంశము నుద్ధరింపుము.

చ॥గు॥—దేవీ! నే డొకప్రియస్వనము వినబడకుండుటచే నీజయధ్వని ప్రకాండము నాహృదయమున కాష్లాదజనకము కాకయున్నది.

హెలె—ప్రాణేశ్వరా! ఆప్రియస్వర మెవ్వరిది ?

చ॥గు॥—నాప్రియబంధువగు చంద్ర కేతు లేకుండుటచే నాచిత్తమున కానందము నేకూరదాయె. నాదక్షిణ

బాహువు భిన్నమైనట్లున్నది. ఆతడు లేకుండుటచే నేటివిజయోత్సవము చంద్రుడులేని రాత్రివలె శోభింపదాయె.

హెలె—ఆలోపము పూర్తి నొంకింప జాలము.

చ॥గు॥—నిజము— ఇచ్చిపుచ్చుకొను నీకాలమున ప్రత్యుపకార మపేక్షింపక మేలుగోకువాఁడు, తనగుణగణము మెచ్చుకొన చినసహింపనివాడు, తనసర్వస్వము నొరునకు ధారవోయువాడునగుబంధు వెంతఅప్రియతముడో, అట్టివాడు గతించిన నెట్టిదుఃఖముకల్గునో, అదియనుభవైక వేద్యము. ఆహా! అట్టిమిత్రునెడ నుదాసీనభావము వహించుటయే కాక, యాతని తో కలహించితిని. నాతిరస్కారము నాతడు గణనసేయుటయేలేదు. నాయపగాధమును క్షమింపకయే మిత్రుడు గతించుటచే నేను యావజ్జీవదోషి నైతిని. ఇందునకు పరిహారము లేనయ్యె.

(ఏంటియోకసువచ్చును)

ఏంటి— హెలెన్! కుశలమా ?

హెలె—(నివ్వెరపడును)

ఏంటి—యవనశీశిరోమణి! నీ వివాహవేళ శుల్కముగనర్పింప యవనదేశమునుండి యీహారమును దెచ్చితిని, సోదరీ! దీని భ్రాతృశీర్షచన సహితముగాగ్రహింపుము... భారతసార్వభౌమా! చంద్రగుప్త మహారాజా! మీకొరకు వెలలేని మణులుదాపిన యీ చంద్రహాసము నుపహారముగా

దెచ్చితిని. దీని యరణముగా గొనుము. సామ్రాజ్యధురంధ
రత్వమున నిది యమితోపయోగకారి యగును.

చ॥గు—అయ్యా! మీర లెవరు?

ఏంటి—రాజాధిరాజా! నన్ను గుర్తింపనేరరా?
మిమ్ము నే మరువలేదు. ఎవనిశస్త్రాహతిచే సింధునదీతీరమున
సికందరుషా సమక్షమున నాశస్త్రము తుత్తునియలాయెనో,
అట్టి వీరవరేణ్యుడు మరపువచ్చు టెట్లు? ఇంతకును దైవమను
కూలించినది- ఆ దెబ్బవలన నన్ను పితృహత్యామహాపాతకము
నుండి తొలగించినవాడవగుట నాకు పరమాంతుడవు. నిన్ను
నే మరచుటెట్లు;

చ॥గు—ఏనాటిమాట? ఆహా! సికందరుషా జిప్టికి
వచ్చె, నేడెంతసుదినము! ఆసార్వభౌముని భవిష్యద్వాణి
నేటికి ఫలించె-అయ్యా! నీతండ్రి యెవరు?

ఏంటి—యవనసార్వభౌముడగు సెల్యూకసు.

హాలె—ఏమి? సెల్యూకసు నీకు దండ్రియా?

ఏంటి—సోదరీ! అగును. నీవు నాయెడ విముఖురాల
వగుట యెంతయోశ్రేయస్కరమయ్యె, అదియు నీశ్వరేచ్ఛయే.
—ఇప్పుడు సోదరభావము జూపుదువా? ✓

హాలె—ఏంటియోకస్! నీవు నాకు సోదరుడవా?
ఏమి యీవిప్లవము? ధ్వంసము, సృష్టి; మృత్యువు, పునర్జన్మ
స్థము నొకతడవనే కానవచ్చుచున్నవి. సోదరా! సోదరా!

ఏంటి—సోదరీ ! మనము ధన్యులము !

హెలె—నేడు గొప్పపర్వతమునుబోలు బరువును నా హృదయమునుండి పారదోలితివి. ఇక నిరాఘాటముగా నూపిరి తీసుకొందును. అన్నా ! నన్ను క్షమింపుము. ఎరుకలే మిచే నిన్నెన్నియో నిఘ్నరము లాడితిని, వాని సైరింపుము.

ఏంటి—అమ్మా ! వాని నిప్పుడు తడవనేల ? మహారాజా ! నీవు నేడు వరించిన వరయవనరత్నమును నీహృదయమున ననిశమునుదాల్చుము. మాపిల్లయని చెప్పుటకాదు, ఇట్టికాంతాలోకచూడామణి. “న భూతో న భవిష్యతి” త్రిమూర్తుల యర్ధాంగు లేకీభూతలయి భూలోకమహావిష్ణునగు నీకు తగిన టీకన్యను సృజించియుందురు. రూపమున నిదాఘునిశ్చేఘు ప్రభాతము స్థూనితమగును, స్రావృడంబుదలీనమగు విద్యుచ్ఛవి లజ్జితయగు; విద్యయందు భారతి యీమెకు సహపాతియనజెల్లును, అంతఃకరణ మద్వితీయ ప్రతిభాశోభితము, ననన్యసామాన్యము. ఈమె రూపమున నప్పర, యంతఃకరణమున లోకమాత. ఇది స్వభావోక్తు లని నమ్ముము.

(ఛాయ వచ్చును)

ఛాయ—భారత సార్యభౌమ దంపతులకు జయమగు గాక !

చ॥గు—ఓహో ! ఛాయాదేవీ ! ఇటురమ్ము. మ్రియమాణమగు నీ యుత్సవముపై నీ స్నేహారనసంజీవిని నేద చల్లుము.

ఛాయ—సమాట్! భారతసామ్రాజ్య పెండ్లికట్టు మునకై యధాశక్తి నీచిన్ని కానుక నర్పించుట కిటవచ్చితిని. మీ రనుజ్ఞ దయజేసినచో నాచేతులతో నీహారము నామె కంఠసీను నలంకరించి నాదారిని బోయెదను.

చ॥గు॥—ఛాయా! ఎటుబోవ నెంచితివి ?

ఛాయ—ప్రభూ ! విపులబ్రహ్మాండమున సన్యాసిని యగు ఛాయకు చోటుదొరకదా ?

చ॥గు॥ దేవీ! నాకాప్త బంధునగు నీయన్న చంద్ర కేతు వీరస్వర్గమందలి యభిమానముచే నన్ను పరిత్యజించి పోయెను. నీవుసూడ విసర్జింతువా ? నీవైన నాచెంతనుండి నాకాప్త బంధువై యాతనికినూరుగ నాహృదయమందలి లోపమును పూర్తి చేయవా ?

ఛాయ—మహారాజా! మీయూనజనదాటను. అట్లై యుంకి నాయభిమానము నెట్టులేని చంపుకొనియెద... ఈ యగ్నిపరీక్ష సహింపగలనను ధైర్యము పొడముచున్నది...ఊ...కానిండు...మీయొద్దనుండి మీసుఖమే నాసుఖముగ భావించుచుండెదను. ఈయసిధా గావ్రతమే నాజీవిత పరమావధి, నాతెపము ఫలించునట్లు వరమొసంగుడు. (తలవంచును)

హెలె—(ఛాయహస్తమును పట్టి) ఛాయా దేవీ! నాతో నొకమాటాడవా, మొగమెత్తువా? నీవు దుఃఖం పనేల? నీయన్న చంద్ర కేతు మహారాజునెడ సోదరభావ

మూనియుండె. నీవు నల్ల నాయెడ సోదరీభావము వహింప రాదా ? మాయండనున్న నీకేమిలోపము ?

ఛాయ—దేవీ ! అట్లే కానిమ్ము. నీవుపద్మినివి, యవన వనితవు; నేనో నల్లనిదాన నసభ్యజాతిదానను.

✓ హెలె—అట్లైన మనమిద్దరము గంగాయమునలవలె నుండము. సూర్యకాంతియు నీలమేఘమును కలిసినచోట సింద్రధనస్సు నిర్మితము కాలేదా ? ✓

✓ చ॥గు॥—నల్లనిదానవనియు భిల్ల వనితవనియు చింతించుచుంటివా ? ఛాయా! గుణముప్రధానము గాని వర్ణము ప్రధానమగునా ? నేను మీవీట తలదాచుకొనిననాడే నాకు నీపై మోహమంకురించె. నీవు మహారాజు బిడ్డవు-కాలమప్పుడు నాయెడ విపర్యస్తమగుటచే నామనోభావముల నణచి కొంటి. చంద్రకేతు వీరస్వర్ణమునకు బోవనున్నతరి నాకు నిన్నప్పగించె. ఇదే ప్రేమభిక్ష యాచించుచున్నవాడ, విముఖురాలవు గాకుము. నీవు పరితపింపనేల? పద్మిని యర్థాంగి యయ్యె; నీవును నర్థాంగివికమ్ము. ✓

హెలె—చెల్లెలా! సూర్యచంద్రు లొకయాకసమున నుదయింపలేదా ? నన్ను బెరదానివలె జూచెదవేమి ?

ఛాయ—దేవీ! అట్లనకుము. నాదుఃఖము నేసహింతు. అట్లుచేయలేకున్న నాడుదాననై పుట్టి యేమిఫలము ? ఈ హారమును నీకంతమున వేయనిమ్ము-నీముఖము, నీసౌందర్యము,

నీహృదయము నద్వితీయములు నపూర్వములు. మాచంద్ర
గుప్తున కర్ధాంగివగుటకు నీవేయహుణ్ణులవు. నాకే విచార
మును లేదు. నన్ను దలపకుడు. ఈహారమును నీకంధరమున
కై సేయగిమ్ము.

హెలె—అట్లేయొప్పుకొనెద గాని ముందు నీవు నా
కోర్కె నెరవేర్చువేని ఆవెనక నీయిష్టముచొప్పున జేయనిత్తు
ను. నాకీహార మక్కరలేదు; వేరొకకోర్కె కోరెదను.

ఛాయ—నేను దీర్పగల కోర్కెయైనచో నెరవేర్చ
సిద్ధురాలను.

హెలె—నీమాట నమ్మవచ్చునా? చెప్పినపిమ్మట
జేయనందువేనో!

ఛాయ—నీ కాసంశయము వలదు. నేను మాటతిరు
గను- మహారాజే సాక్షి!

చ॥గు॥—ఛాయమాటకు నూరులేదు.

హెలె—చెల్లెలా! నీవించుక పొరబడితివి. ఈహార
మొచటనుంచవలయునో తెల్పెద. (ఛాయ చేతులుపట్టుకొని
చంద్రగుప్తుని కంఠమున హారమును కీలించును.)

కాత్యాయన—అయం ముహూర్త స్సుముహూర్తోస్తు!

సభ్యులు—తథాస్తు.

హెలె—అంతకన్న విలువగల నీభుజలతిక నాకంఠ
మున బెనవేయుము. ఛాయా! ఇప్పుడు నీవు నాకు నిక్కముగ
జెల్లెలవైతివి.

కాత్యాయనీ—పద్మినీ ఛాయాసమేతుడగు చంద్రగుప్త మహారాజునకు జే!

ముర—నాయనా! చంద్రగుప్తుడనను నానుము నేటికి నీకు సార్థకమయ్యె.

ఏంటి—సభాసగులారా! నాసోదరి స్వార్థత్యాగము నకు మీరచ్చెరువదుచుంటిరా? ఆమె నృతాంతము సాంతముగ విందురేని యిదియొక వింతగాదోపదు. ఆమెహృదయ వృత్తు లవాజ్ఞానసగోచరములు... మహారాజా! మాపెలెను నకు సోదరి ప్రాప్తిచె, మీరు చంద్ర కేతువునకు మారుగ నన్ను సోదరప్రేమతో చూచుచుండవలయునని ప్రార్థించుచున్నవాడ. జగన్మిత్రులగు మీకు వేరజెప్పనేల!

చ॥గు॥—యవసశేఖరా! ఒకరికి మాగుగ నననేల! మన నూబాల్యస్నేహితులము. సన్నిహిత గాష్ట్రస్వాములము, కావున సోదరులమే. ఆబంధము నీవివాహము మరింత దృఢపరచినది. సోదరా! గాఢాలింగన మిమ్ము.

కాత్యాయనీ—సః నావవతు! సః నౌ భునక్తు! సహ వీర్యద కరవావహై! తేజస్వినా వధీత మస్తు! మా విద్విషావహై॥

ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః

స మాప్తము

సవరణ

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు.
2	19	తేజమున	తేజము
65	8	మాడుచు	మాడుచు
178	7	అప్రియతముడో	ప్రియతముడో

